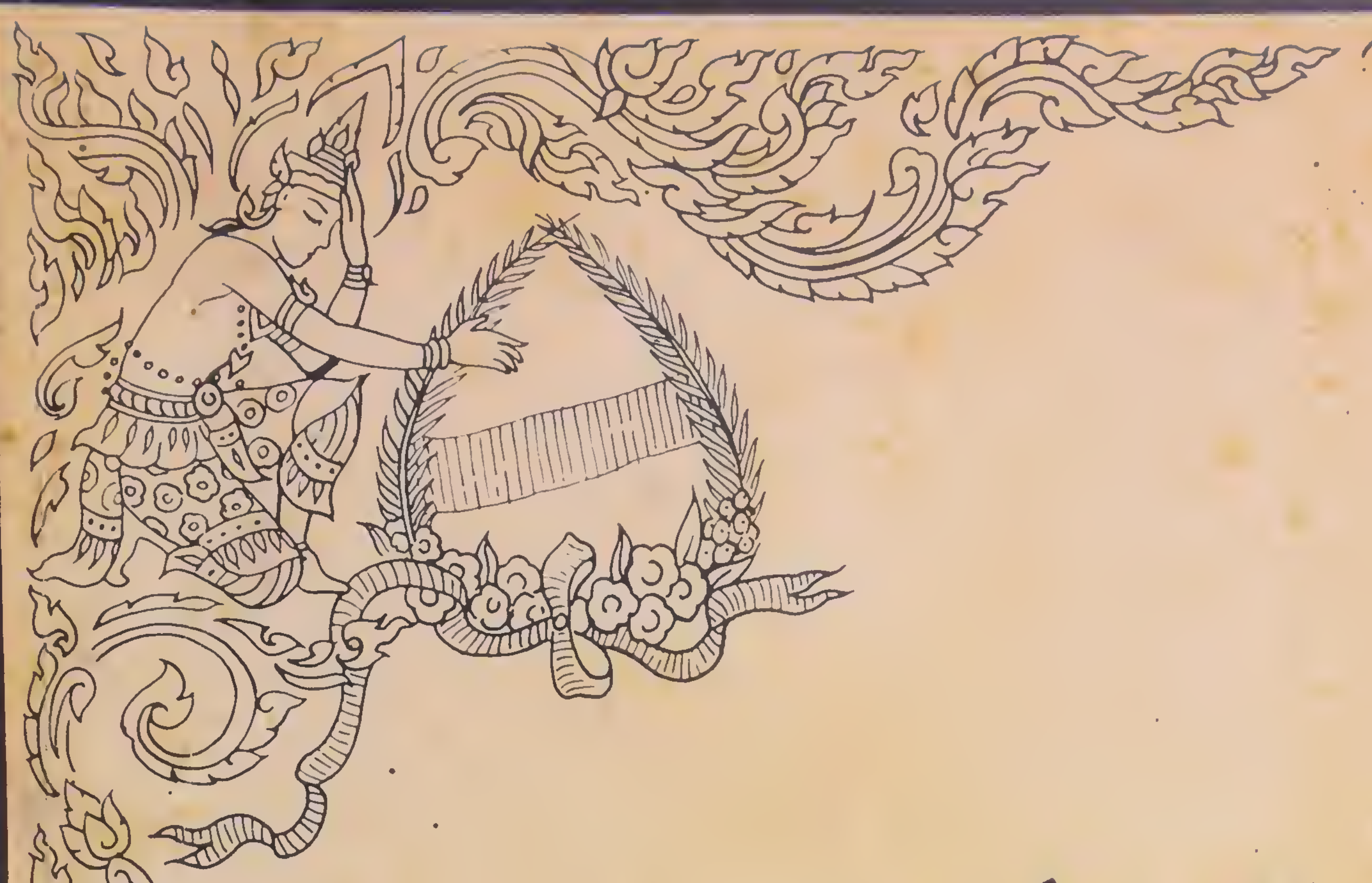
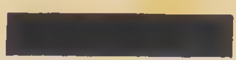

อนุสรณ์

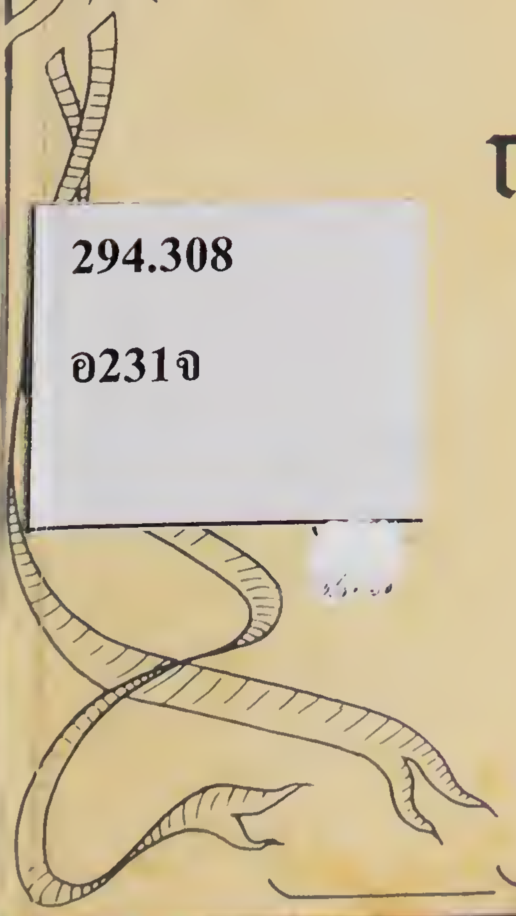
งานฌาปนกิจศพ

นางเจียร พวงสุวรรณ

ณ วัดโสมนัสวิหาร พระนคร

วันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๒

294.308
อ231จ

อนุสรณ์

งานฌาปนกิจศพ

นางเจียร พวงสุวรรณ

ณ วัดโสมนัสวิหาร

วันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๒

เลขหมู่ ๙๕๙.๓๐๘
อ๒๓๑ล
เลขทะเบียน 013317

คำนำ

ม.ล. นกน้อย กาญจนลักษณ์ ครูโรงเรียนราชินี ใคร่ได้หนังสือของคุณ ท. เลียงพิบูลย์ ในชุดกฎแห่งกรรม เรื่องทำดีได้ดี—ทำชั่วได้ชั่ว อาตมาก็เลือกส่งไปให้อ่าน และแนะหรือหมายเหตุเรื่องให้พิจารณา ม.ล. นกน้อย ชอบใจหลายเรื่อง แต่ที่สุดขอพิมพ์ สองเรื่อง คือ เรื่องปริญญาธรรมชาติและเรื่องกรรมที่มองไม่เห็น เพราะเลือกเรื่องอื่น ๆ ไว้แล้วหลายเรื่อง คือ

๑. เรื่องพระราชปุจฉา ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖

๒. เรื่องธรรมวิจักขณกถา สำนวนเทศนาของท่านพุทธทาส พระราชชัยกวี แห่งสวนโมกข์ ไชยา

๓. เรื่องคารวะ สำนวนพระปริยัติสุธี วัดมหาธาตุ จังหวัดพระนคร

๔. เรื่องความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี โดย "กิตฺติวุฑฺโฒภิกฺขุ" วัดมหาธาตุ จังหวัดพระนคร

๕. ข้อความบางตอน "ชีวิตนี้มีอะไร" ของวศิน อินทรสระ

๖. องคุลิมาล โดยคุณหญิงระเบียบ สุนทรลิขิต (ระเบียบ โชตระนันทน์)

๗. เรื่องเตรียมตัวก่อนตาย จากชีวประวัติของอุบาสิกาหนูเนื่อง ทับเหม็ง

เมื่อรวมกับเรื่องปริญญาธรรมชาติ และเรื่องกรรมที่มองไม่เห็น ของคุณ ท. เลียงพิบูลย์ ในชุดกฎแห่งกรรมก็เป็น ๙ เรื่อง ทั้งนี้เพื่อรวมพิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพมารดา คือ คุณนายเจียร พวงสุวรรณ ร่วมกับบรรดาน้องชายหญิงอื่น ๆ ทุกคน และขอให้อาตมาช่วยเขียนคำนำกับขออนุญาตเรื่องปริญญาธรรมชาติ และเรื่องกรรมที่มองไม่เห็นของคุณ ท. เลียงพิบูลย์ให้ด้วย อาตมาก็รับด้วยความยินดี คุณนายเจียร เมื่อยังมีชีวิตอยู่ครั้งมีสุขภาพแข็งแรงพอไปไหนมาไหนได้ ประมาณ ๒ ปีมาแล้ว ท่านเคยไปพักตากอากาศทำกัมมัฏฐานกับ ม.ล. นกน้อย และน้อง ๆ อาตมาก็ไม่มีโอกาสพบกับคุณนาย คลาดกันไป คุณนายไป อาตมาก็กลับวัดราชบพิธ ดูเหมือนจะในวันเดียวกัน ภายหลังท่านป่วยไข้ไป

พักรักษาตัวที่ศิริราชพยาบาล ธนบุรี อาตมามีโอกาสไปเยี่ยม ๒–๓ คราว และเทศนาให้ฟัง ท่านฟังด้วยอาการสำรวมสงบนิ่ง จบแล้วสอบถามข้อความที่แสดง ท่านตอบรู้เรื่องได้ตลอด แสดงถึงพื้นอัธยาศัยดีอยู่แล้ว เหมือนภาชนะเปล่าที่สะอาดดีแล้วควรรับสิ่งของบรรจุได้บริบูรณ์ฉะนั้น หรือเหมือนผ้าขาวที่ซักสะอาด สำรอกสีอื่นหมดแล้ว ควรแก่การรับน้ำย้อมฉะนั้น

ภายหลังได้ไปอีกก็รู้ว่าท่านกลับไปอยู่บ้านธนบุรี จะไปเยี่ยมก็ไปไม่ถูก ต่อมาท่านป่วยไข้ครั้งหลังมีอาการมาก ม.ล. นกน้อยก็มานำไปเยี่ยมถึงที่บ้านธนบุรี พบพระลูกชายของท่านที่อุปสมบทอยู่ ณ วัดอนงคาราม ธนบุรี ยังมิได้ลาสิกขา ท่านก็แสดงอาการรับรู้แต่ไม่พูดนอนสงบนิ่ง เห็นว่าท่านต้องอดทนต่อทุกขเวทนามากเพราะโรค cancer และเกิดที่ไตอันเป็นอวัยวะอ่อนภายในสำหรับกลั่นกรองปัสสาวะชำรุด โดยเห็นหลายคนทุรนทุรายบางทีบางคนถึงกับร้องออกมาว่า "ไม่รู้จะทำจิตใจอย่างไรแล้ว" ดังนี้ก็มี แต่คุณนายเจียรนอนสงบนิ่งตลอดเวลา บางทีก็พลิกไปซ้ายบ้างขวาบ้างนาน ๆ ครั้ง รอบรู้แสดงถึงสติสมบูรณ์ พิจารณาถึงอนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา ของรูปนามขันธ์ ๕ ตามความเป็นจริงอย่างไรสมควรเป็นตัวอย่างของผู้เจ็บไข้ได้ป่วยมาก ๆ จะพึงสังวรและดำเนินตาม จะได้มีที่พึ่งพำนักของใจ ไม่ตายไปเปล่าเหมือนมาก็เปล่าไปก็เปล่า ฉะนั้น คุณนายเจียรแสดงอาการรู้เท่าและรู้ทัน ปล่อยวางรูปนามแม้แต่บุตรชายหญิงใครไปมาก็รับรู้รับทราบไม่ถามไม่ซักให้ยาวความ นับว่าเป็นบุญของท่านที่ใกล้จะถึงแก่กรรมมีพระไปมาเยี่ยมอยู่เสมอถึง ๔ รูปคือ

๑. พระลูกชายคนเล็กของท่านที่อยู่วัดอนงคาราม

๒. พระที่เป็นเพื่อนกับบุตรีของท่านอยู่วัดเทพศิรินทราวาส พระนคร

๓. พระที่เคยเป็นเด็กอยู่ในอุปการะของท่านมาแต่น้อยคุ้มใหญ่ และท่านอุปการะตลอดมา

๔. อาตมาพระธรรมจินดาภรณ์ ซึ่งรู้สึกว่าท่านเกรงใจ มิใคร่ให้ไปมาเสมอ ๆ เพราะเกรงจะลำบาก และรู้ว่ามีการงานมาก

อาตมาก็ดีใจว่าได้แสดงธรรมะที่พึ่งของใจในวันเวลาใกล้มรณะกรรมของท่านเป็นอันได้ใช้หนี้อุปการคุณ หรือกตัญญูกตเวทีต่อ ม.ล. นกน้อย กาญจนลักษณ์ ซึ่งอุปการะ

อาตมาอยู่ตลอดเวลา แทนคุณโยมคุณท้าววรคณานันท์ (ม.ร.ว. แป้ม มาลากุล) ซึ่งเป็นผู้บวชอาตมาจากสามเณรเป็นพระภิกษุ เมื่อ ๒ มิถุนายน ๒๔๗๒ และถึงอนิจกรรมเมื่อ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๐๒ ตลอดมาถึงปัจจุบันนี้

คุณนายเจียร เป็นคนเช่นไร มีอัธยาศัยหันเข้าวัดพึ่งธรรมอย่างไร มีแจ้งอยู่ในประวัติสังเขปนั้นแล้ว อาตมาเห็นจริงด้วยทุกประการและมีโอกาสเพิ่มเติมแนะนำข้อบกพร่องที่ควรแสดงไว้เป็นอนุสรณีย์ของคนในภายหลังโดยเฉพาะบุตร บุตรีและหลานๆว่า แม่ของเราคุณยายคุณย่าของเรา ท่านเป็นคนดีอย่างนี้ ๆ ไม่ต้องอับอายขายหน้าผู้ใด เพราะมีดีที่จะอวดไม่ใช่อวดดีโดยไร้ความเป็นจริง ขอกุศลบุญนฤธีวิบากสมบัติที่นายสอน พวงสุวรรณและบรรดาบุตรหญิงชายและหลาน ๆ ของคุณนายเจียร ประกอบกระทำมาแล้วนั้น ๆ ตั้งแต่ต้นจนถึงวันฌาปนกิจศพของท่าน จงพลันอำนวยสุขสมบัติศุภอรรถอิฏฐวิบูลยมนูญผลแด่คุณนายเจียร พวงสุวรรณ ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพทุกประการ เทอญ

พระธรรมจินดาภรณ์
วัดราชบพิธ พระนคร
วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๑๑

ชาตะ ๒๙ ตุลาคม ๒๔๓๘

มรณะ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๑

ภาพถ่ายครั้งสุดท้ายเมื่ออุปสมบทบุตร

ประวัติ

นางเจียร พวงสุวรรณ เกิดเมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ ปีมะแม เป็นบุตรรองอำมาตย์โทเหมือน ลักษณบุตร์และนางแข ลักษณบุตร์ มีพี่น้องร่วมกัน ๕ คน

๑. นายแจ่ม ลักษณบุตร์ ถึงแก่กรรม
๒. น.ส.จ่าง ลักษณบุตร์ ,,
๓. นางเจียร พวงสุวรรณ ,,
๔. นางจิต ลักษณบุตร์ ,,
๕. นายเจียด ลักษณบุตร์

นางเจียรได้มีบุตรีกับเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ๑ คน คือ ม.ล. นกน้อย มาลากุล ครูโรงเรียนราชินี ต่อมาได้สมรสกับ พ.อ. ชุบ กาญจนลักษณ์

เมื่อเจ้าพระยาพระเสด็จฯ ถึงอสัญญกรรมแล้ว ท่านได้สมรสกับนายสอน พวงสุวรรณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ เกิดบุตรด้วยกัน คือ

๑.	ร.อ. เตชะ	พวงสุวรรณ	ถึงแก่กรรม ณ สหรัฐอเมริกา
๒.	ด.ญ. บรรจง	,,	ถึงแก่กรรม เมื่ออายุ ๔ ขวบ
๓.	นายพล	,,	ปัจจุบันรับราชการกรมทรัพยากรธรณี (สมรสกับน.ส. เกษร สวนเดือนฉาย)
๔.	นางเลียบ	ศุกระชาต	สมรสกับ นายสมพร ศุกระชาต
๕.	น.ส. บุญล้อม	พวงสุวรรณ	ปัจจุบัน ทำงานธนาคารแห่งประเทศไทย
๖.	ดร. ไพโรจน์	,,	ปัจจุบัน รับราชการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (สมรสกับ น.ส. ดารา กัณหสุวรรณ)
๗.	พ.จ.อ. อมร	,,	ปัจจุบันรับราชการทหารอากาศ (สมรสกับ น.ส. ละออง เสนะวัต)
๘.	น.ส. อุษณีษ์	,,	ปัจจุบันรับราชการกรมพัฒนาชุมชน
๙.	นายสิน	,,	ปัจจุบันรับราชการที่จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

นอกจากนั้นยังได้อุปการะบุตรอันเกิดจากภรรยาเก่าของสามีคือนายบุญเจือ พวงสุวรรณ ด้วยความรักประดุจเลือดเนื้อเชื้อไขของตนเอง จนกระทั่งสำเร็จการศึกษาและได้สมรสกับ น.ส. บุญเรือน นุ่มสังข์

นางเจียร พวงสุวรรณ ได้เคยอยู่ในวังมาตั้งแต่เด็ก จึงเป็นผู้มีกิริยามารยาทเรียบร้อย วาจาอ่อนหวาน ไม่เคยใช้ถ้อยคำหยาบคายกับผู้ใดเลยแม้แต่กับลูกและหลาน เป็นคนมีจิตใจสูง มองคนแต่ในทางที่ดีเสมอ มีความเมตตากรุณาต่อคนและสัตว์ทั่วไป เมื่อเห็นใครตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้องให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ เท่าที่สามารถจะทำให้ได้ เป็นผู้ยอมสละสุขส่วนตัวเพื่อผู้อื่นอยู่เสมอ แม้ตนจะได้รับความลำบากยากใจเพียงไรก็ตาม

เป็นคนรักลูกมาก ได้อบรมสั่งสอนเลี้ยงดูลูกชายหญิงเป็นอย่างดี เคยพูดอยู่เสมอ ๆ ว่าแม่ไม่มีสมบัติอันใดจะให้ลูก ๆ ได้แต่ให้วิชาความรู้และคำแนะนำสั่งสอนเท่านั้น ลูก ๆ จึงได้เล่าเรียนในขั้นดีแทบทุกคน จนสามารถสอบชิงทุนไปเรียนต่างประเทศได้ถึงสามคนนี่เป็นผลที่ทำให้ท่านปลาบปลื้มเป็นที่สุด มิเสียแรงที่ท่านได้ลำบากยากกายมามาก ก็เพราะประสงค์จะให้บุตรชายหญิงได้ดี

ทุกครั้งที่มีผู้นำอาหารมาให้ท่าน ท่านเป็นต้องให้ลูก ๆ รับประทานก่อนเสมอ เขาต่อว่าและไม่อยากนำอะไรมาให้อีก เพราะท่านไม่ได้รับประทาน ท่านกลับตอบเขาว่า การที่ท่านเห็นลูก ๆ รับประทานกันเช่นนั้น นั่นแหละเป็นความสุขของท่านอย่างมาก เหมือนท่านได้รับประทานอาหารทางใจ ท่านอิ่มกายสบายใจแล้ว

ในวัยกลางท่านเหน็ดเหนื่อยตรากตรำมามาก พอถึงวัยชราท่านจึงหันเข้าวัดฟังธรรมเสมอ เพื่อหาที่พึ่งทางใจ แสวงหาความสงบทั้งทางกายและทางใจ และเห็นว่าจะพ้นทุกข์ได้ก็ด้วยธรรมะของพระพุทธองค์เท่านั้น

เมื่อ ๑๘ ปีมาแล้ว ท่านเคยเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลศิริราช เกี่ยวกับเนื้องอกที่กระเพาะปัสสาวะ ต่อมาท่านก็เข้าโรงพยาบาลอีก ๒–๓ ครั้ง ครั้งหลังนี้ท่านได้รับการผ่าตัด เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑ โดยตัดไตออกข้างหนึ่ง เมื่อกลับบ้านก็ดูท่านแจ่มใสอ้วนท้วนดีขึ้น มา ๓ เดือนหลังนี้ท่านเริ่มเบื่ออาหาร นอนไม่หลับ มีอาการปวด ร่างกายทรุดโทรมเรื่อยมา ท่านนอนป่วยอยู่ ๒๕ วันจึงถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๑ เวลา ๒ นาฬิกา ๕ นาที ที่บ้านธนบุรีด้วยความสงบ.

รูปถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒

ภาพถ่ายหน้าศพพร้อมด้วยบุตรหลาน

พระราชปุจฉา

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับ ณ ท้องพระโรงค่ายหลวงหาดเจ้าสำราญ จังหวัดเพ็ชรบุรี ณ วันจันทร์ที่ ๒๓ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๖ มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ แก่เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดีว่า ทรงพระราชอนุสรคำนึงถึงผู้ซึ่งมีอุปการะคุณแด่พระองค์มาแต่หนหลัง อันล่วงลับไปสู่ปรโลกแล้วนั้น มีพระราชประสงค์จะทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลพระราชทานไปให้ แต่ว่าผู้นั้น ๆ เป็นชนต่างชาติ ซึ่งมิได้อยู่ในพระพุทธ-ศาสนา เมื่อมีพระราชประสงค์เช่นนี้จะทำอย่างไรจึงจะให้ศรัทธาได้สำเร็จ เป็นผลบุญแก่ผู้นั้น อันอาจได้โดยญาณวิถี สมพระราชประสงค์ที่ทรงพระราชศรัทธา บำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานไปให้นั้นได้ ให้เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี เชิญพระราชปุจฉาข้อนี้ทูลถามพระเจ้าวรวงศ์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า และถามสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะพิจารณาแล้ว และให้ถวายวิสัชนาไป แล้วให้นำข้อวิสัชนาขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย

ศาลากรมวัง ค่ายหลวงหาดเจ้าสำราญ

วันที่ ๒๔ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๖

(ลงนาม) เจ้าพระยาธรรมา

ลายพระหัตถ์สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

วัดราชบพิธ

วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๖๖

เจริญพรมายังเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี เสนาบดีกระทรวงวัง

พระราชปุจฉาที่เจ้าคุณเชิญไปให้พระเถรานุเถระถวายวิสัชนานั้น อาตมภาพได้นัดพระเถรานุเถระประชุมพิจารณาเห็นพร้อมกันถวายวิสัชนา ดังคำถวายวิสัชนาซึ่งส่งมาพร้อมกับหนังสือนี้ และได้ส่งรายงานการประชุมเรื่องนี้มาด้วย ฯ

(ลงพระนาม) กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์

คำถวายวิสัชนา พระราชปุจฉา

พระราชปุจฉาที่เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี เสนาบดีกระทรวงวัง เชิญมาขอให้พระเถรานุเถระถวายวิสัชนานั้นมีความว่า สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระราชอนุสรถึงผู้ซึ่งมีอุปการะคุณแด่พระองค์ ผู้ล่วงลับไปสู่ปรโลกแล้ว มีพระราชประสงค์จะทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศกัลปนาผลพระราชทานผู้นั้น แต่ผู้นั้นเป็นคนต่างชาติ หาใช่พุทธศาสนิกชนไม่ จะทำอย่างไรถึงจะให้เป็นผลสำเร็จแก่ผู้นั้นโดยญาณวิถี สมพระราชประสงค์ดังนี้ ฯ อาตมภาพทั้งปวงขอถวายวิสัชนาแก้พระราชปุจฉานี้ ฯ เข้าใจว่าบุคคลผู้มีคุณูปการเช่นนั้น จะเป็นพุทธศาสนิกชนหรือไม่ หาเป็นประมาณไม่ ควรมุ่งเอาลัทธิหรือศาสนาที่ผู้บำเพ็ญนับถือเป็นประมาณ เมื่อผู้บำเพ็ญเชื่อว่าลัทธิหรือศาสนาใดเป็นดีเป็นถูก ก็ควรบำเพ็ญบุญตามลัทธิหรือตามศาสนานั้นแล้ว อุทิศส่วนกุศลไปถึงผู้ตาย ถ้าจะถือเอาลัทธิหรือศาสนาที่ผู้ตายถือเป็นประมาณแล้ว และถ้าผู้บำเพ็ญถือลัทธิหรือศาสนาตรงกันข้ามกับผู้ตายจะทำอย่างไร ฯ อนึ่ง ถ้าผู้จะบำเพ็ญบุญเชื่อแน่ว่าลัทธิที่ผู้ตายถือเป็นผิดเป็นบาป และจะขืนทำเพื่อให้ถูกประสงค์ของผู้ตาย ก็จะกลายเป็นตนเองต้องทำบาปตามลัทธิที่ตนถือ เช่นนี้ไม่เป็นอันทำบุญและอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายได้ แต่ถ้าได้บำเพ็ญบุญในทางที่ลงกันได้ทั้ง ๒ ฝ่าย ก็น่าจะเป็นการดี ฯ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เป็นเอกอัครพุทธศาสนิกบัณฑิตพระพุทธศาสนูปถัมภก ควรทรงประพฤติพระราชจรรยาตามพระพุทธศาสโนวาทเป็นหลักฐาน อันพระพุทธศาสโนวาทที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทานไว้ อาจใช้ได้ทั่วไปไม่นิยมเฉพาะชนบางพวก อาศัยพระพุทธโอวาทเป็นมหัศจรรย์ดังนี้ จึงปรากฏเป็นเนมิตกนามว่าสมเด็จพระโลกนาถเจ้า ผู้วิภัชวาทีบรมศาสดาของประชุมชนทุกชั้นฯ ตามพระราชปุจฉานั้นควรยกพระพุทธภาษิตที่ตรัสแด่พระเจ้าพิมพิสารมาอ้างว่า อทาสิ เม อกาสิ ญาติ มิตฺตา สขา จ เม เปตานํ ทกฺขิณํ ทชฺชา ปุพฺเพ กตมนุสฺสรํ ดังนี้ มีความว่าเมื่อบุคคลมาระลึกถึงคุณูปการอันผู้ละโลกนี้ไปแล้ว ได้ทำไว้แล้วในก่อนว่า ผู้นี้ได้ให้สิ่งนี้แก่เรา ผู้นี้ได้ทำกิจสิ่งนี้ของเราหรือผู้นี้เป็นญาติ เป็นมิตร เป็นสหายของเรา ดังนั้น ก็พึงให้ทักขิณาทานเพื่อผู้เหล่านั้นอัน

ละโลกนี้ไปแล้ว ดังนี้ฯ คำว่า อทาสิ เม ผู้นี้ได้ให้สิ่งนี้แก่เรา และคำว่า อกาสิ เม ผู้นี้ได้ทำกิจสิ่งนี้ของเราทั้ง ๒ วาจกนี้หมายบุคคลทั่วไปหาได้หมายชนชาติเดียวกันหรือต่างชาติไม่ เพราะฉะนั้นเคยทรงบำเพ็ญพระราชกุศล แล้วทรงอุทิศส่วนพระราชกุศลนั้นพระราชทานแก่ชนร่วมชาติฉันใด ชนต่างชาติก็ควรทรงฉันนั้นฯ

พระราชกุศลที่ทรงพระราชอุทิศจักเป็นผลสำเร็จแก่ผู้นั้น ท่านว่าเพราะบริบูรณ์ด้วยเหตุ ๓ ประการ คือ ผู้วายชนม์ทราบพระบรมราชูทิศแล้วถวายอนุโมทนา ๑ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลแล้ว ทรงพระราชอุทิศแก่ผู้วายชนม์นั้น ๑ ปฏิคาหกผู้รับปัจจัยลาภที่ทรงบริจาคเป็นทักขิเณยบุคคล ๑ เมื่อไม่พร้อมด้วยเหตุ ๓ ประการนี้แล้ว ก็หาเป็นผลสำคัญแก่ผู้วายชนม์ไม่ฯ

บุรพเปตพลีทักษิณานุประทานกิจ ท่านที่เป็นบัณฑิตได้เคยบำเพ็ญสืบมาแต่โบราณกาล เช่นพระโพธิสัตวเสวยพระชาติเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ์ มีพระนามว่า ติโลกวิชัย ก็ได้ยังประชุมชนให้สมาทานบุญสมบัติที่ได้ทรงบำเพ็ญไว้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาอันมาในพุทธาปทานว่า

ยํกิญฺจิ กุสลกมฺมํ กตฺตพฺพํ กิริยํมม เป็นต้น แปลความว่ากิริยาคือกุศลกรรมอันใดอันหนึ่ง อันเราพึงทำด้วยกาย วาจา ใจ กิริยา คือกุศลกรรมนั้น เป็นของจะถึงสุคติในไตรทศเทวโลก อันเราทำแล้วฯ สัตวเหล่าใดที่มีสัญญา หรือสัตวเหล่าใดที่หาสัญญามิได้ สัตวเหล่านั้นทั้งปวงจงเป็นผู้มีส่วนบุญ จงเสวยผลแห่งบุญที่เราทำแล้วฯ บุญนั้นที่เราทำแล้ว อันสัตวเหล่าใดทราบดีแล้ว สัตวเหล่านั้นจงเสวยผลแห่งบุญที่เราให้แล้ว บรรดาสัตวเหล่านั้น สัตวเหล่าใดไม่ทราบบุญที่เราทำแล้วนั้น ขอเทวดาทั้งหลายช่วยไปแจ้งแก่สัตวเหล่านั้นให้ทราบฯ สัตวเหล่าใดทั้งหมดในโลกนี้ เป็นอยู่อาศัยอาหาร สัตวเหล่านั้นทั้งหมดจงได้อาหารที่ยังใจให้ฟูด้วยความคิด คือบุญฤทธิ์ของเรา ดังนี้ฯ ติโลกวิชัยภาษิตนี้แสดงปัตตาทิสุนธรรมแก่ผู้ละโลกนี้ไปแล้ว ไม่นิยมใคร อุทิศให้ทั่วกัน ทั้งมนุษย์ อมนุษย์ตลอดจนสัตวดิรัจฉานเป็นแบบอย่างสืบมาฯ

(ลงพระนาม) กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์

วัดราชบพิธ

วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๖๖

คำนำ

หนังสือธรรมะที่ท่านกำลังจะอ่านนี้ เป็นคำเทศนาของพระคุณท่านเจ้าคุณพระราชชัยกวีหรือพุทธทาสมหาเถระ แห่งสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เนื่องในโอกาสที่พระบรมบพิตรพระราชสมภาร พระองค์พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชาที่วัดพระบรมธาตุวรมหาวิหาร ไชยา พระคุณท่านได้แสดงธรรมถวายเป็นเวลาเพียงยี่สิบนาที ข้อความที่แสดงเป็นข้อความเกี่ยวกับความหมายของธรรมะอย่างดี ทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจว่าธรรมะคืออะไร เป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างไร เราควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับธรรมะในรูปใด การมีหรือไม่มีธรรมะจักได้ผลหรือเสียผลอย่างไรบ้าง เป็นเรื่องที่น่าศึกษาอย่างมาก ขอให้ท่านผู้มีหนังสือนี้จงอ่านด้วยความสนใจเถิด

โลกในสมัยนี้เป็นโลกแห่งความวุ่นวาย ชาวโลกอ้างตนเองว่าเป็นคนเจริญ แต่เป็นความเจริญแต่ส่วนผิวนอกเท่านั้น จิตใจที่แท้ของชาวโลกยังไม่เจริญเพียงพอ ความไม่เจริญเพราะขาดธรรมะเป็นหลักครองใจ ใจของคนเป็นใหญ่เหนือร่างกาย ถ้าใจดีทุกอย่างก็ดีตามไปด้วย ถ้าใจชั่วทุกอย่างก็ชั่วตามไปด้วย ดี ชั่ว สุข ทุกข์ เสื่อม เจริญ เนื่องจากใจทั้งนั้น จึงควรที่จักหาทางแต่งใจของตนให้ดีขึ้น อย่ามัวแต่งกายอย่างเดียว เพราะแม้กายดีแล้วแต่ใจไม่ดีขึ้น ก็เหมือนลิงแสดงละคร มันได้รับการแต่งตัวอย่างดีดูแล้วก็งามดี แต่ลิงก็เป็นลิงอยู่นั่นเองฉันใด บุคคลที่มัวเมาแต่การแต่งกาย ไม่สนใจในการแต่งใจ ก็มีสภาพฉันนั้นเหมือนกัน

เพื่อยกระดับทางใจให้ดีขึ้น จึงควรหาสิ่งประดับใจด้วย ก็สิ่งประดับใจที่เหมาะสมนั้น ยังมองไม่เห็นว่าจะมีอะไร จะดีไปกว่าพระธรรมในพระศาสนา ไม่ว่าท่านนับถือศาสนาใด ท่านก็ต้องเอาธรรมในศาสนานั้นมาเป็นหลักรักษาใจของท่าน ใจที่มีธรรมะเป็นเครื่องประดับแล้ว ย่อมงดงามทั้งภายนอกภายใน เป็นความงามที่แท้จริง

หวังว่าหนังสือเล่มนี้จักเป็นแนวทางให้ท่านได้คิดนึกตรึกตรอง แล้วนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของท่านตามสมควร ผลอันเกิดจากธรรมะเป็นประการใดนั้น ท่านจะรู้ได้เอง.

ภิกขุ ปัญญานันทมุนี
วัดชลประทานรังสฤษฎ์

ธรรมวิจักขณกถา

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนม์สุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์สมเด็จพระปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราช-เจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ บัดนี้จักรับพระราชทานถวายวิสัชนา ในธรรมวิจักขณกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้ารับพระราชทานถวายวิสัชนาไป มิได้ต้องตามโวหารอรรถาธิบาย ในพระธรรมเทศนาบทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ และพระขันติคุณ ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัย แก่อาตมะผู้มีปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

นโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะฯ โย ธัมมัง ปัสสะติ, โส มัง ปัสสะติ. โยธัมมัง นะ ปัสสะติ โส มัง นะ ปัสสะตีติ ธัมโม สักกัจจัง โสตัพโพ ติฯ

ณ บัดนี้ จักได้รับพระราชทานถวายวิสัชนา ในธรรมวิจกขณกถา ดำเนินความตามวาระพระบาลี ดังที่ได้ยกขึ้นไว้เป็นนิกเขปบทเบื้องต้นว่า โย ธัมมัง ปัสสะติ โส มัง ปัสสะติ ฯลฯ เป็นอาทิ ซึ่งมีใจความว่า "ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเราตถาคต ผู้ใดไม่เห็นธรรม ผู้นั้นไม่เห็นเราตถาคต" ดังนี้เป็นต้น เพื่อเป็นธรรมเทศนาเนื่องในโอกาสพระราชกุศลวิสาขบูชา ตามพระราชประเพณี

ก็แล ในการกุศลวิสาขบูชานี้ พุทธบริษัททั้งหลาย ย่อมทำการถวายการบูชาอันสูงสุด ด้วยกาย วาจา ใจ แก่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า การบูชาด้วยกาย ก็คือการเดินเวียนประทักษิณเป็นต้น การบูชาด้วยวาจา ก็คือการกล่าวคำบูชาก่อนการกระทำประทักษิณเป็นต้น การบูชาด้วยใจ ก็คือการน้อมระลึกถึงพระคุณ ของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าพระ-องค์นั้น อยู่ตลอดเวลาแห่งการกระทำวิสาขบูชา

ก็แต่ว่า การกระทำทั้งสามประการนี้ จักสำเร็จประโยชน์เต็มที่ได้ ก็ด้วยการเห็นธรรม ตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า "ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต" ดังที่กล่าว

แล้วข้างต้นนั้นเอง ดังนั้นจะได้ถวายวิสัชนาโดยพิสดาร ในข้อความอันเกี่ยวกับคำว่า 'ธรรม' ในที่นี้

จากพระพุทธสุภาษิตนั้น ย่อมแสดงให้เห็นได้โดยประจักษ์อยู่แล้วว่า "พระพุทธองค์จริงนั้น คือสิ่งที่เรียกว่าธรรม" หรือ "ธรรมนั่นแหละ คือพระพุทธองค์ องค์จริง", ด้วยเหตุนั้นเอง พระพุทธองค์จึงได้ตรัสว่า ผู้ใดไม่เห็นธรรม ผู้นั้นไม่เห็นเราตถาคต, ต่อเมื่อเห็นธรรม จึงชื่อว่าเห็นตถาคต

ก็แล ในสมัยที่พระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์ชีพอยู่นั้น พระสรีระร่างกายของ-พระองค์ ได้ตั้งอยู่ในฐานะเป็นตัวแทนแห่งธรรมสำหรับเครื่องสักการะบูชา แห่งสัตวโลกทั้งหลาย เป็นต้น, ครั้นพระองค์เสด็จดับขันธ์ปรินิพพานแล้ว ก็มีพระสารีริกธาตุ คือธาตุอันเนื่องกับพระสรีระนั้น ได้เหลืออยู่เป็นตัวแทนแห่งธรรมสืบไปตลอดกาลนาน ดังเช่นพระสารีริกธาตุแห่งนี้ ที่พุทธบริษัททั้งหลายมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเป็นประธานได้กระทำสักการะบูชาเสร็จสิ้นไปแล้ว เมื่อสักครู่นี้

ข้อนี้สรุปความได้ว่า พระพุทธองค์ พระองค์จริงนั้นยังคงอยู่ตลอดกาลและเป็นสิ่งเดียวกันเสมอไป ได้แก่สิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" ส่วนนิมิตรหรือตัวแทนแห่งธรรมนั้นเปลี่ยนแปลงไปได้ตามควรแก่สถานะ คือจะเป็นพระสรีระของพระองค์โดยตรงก็ได้ หรือจะเป็นพระสารีริกธาตุก็ได้ หรือจะเป็นอุทเทสิกเจดีย์ มีพระพุทธรูปเป็นต้น ก็ได้, แต่ทั้งหมดนั้นล้วนแต่มีความหมายอันสำคัญสรุปรวมอยู่ที่สิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" นั่นเอง

คำว่า "ธรรม" คำนี้ เป็นคำพูดที่ประหลาดที่สุดในโลก, เป็นคำที่แปลเป็นภาษาอื่นไม่ได้ ได้มีผู้พยายามแปลคำคำนี้เป็นภาษาต่างประเทศ เช่นภาษาอังกฤษเป็นต้น ออกไปตั้ง๒๐—๓๐ คำ ก็ยังไม่ได้ความหมายครบหรือตรงตามความหมายของภาษาบาลี หรือภาษาของพุทธศาสนา ส่วนประเทศไทยเรานี้โชคดีที่ได้ใช้คำคำนี้เสียเลย โดยไม่ต้องแปลเป็นภาษาไทย, เราจึงได้รับความสะดวกไม่ยุ่งยากลำบากเหมือนพวกที่พยายามจะแปลคำคำนี้เป็นภาษาของตน ๆ

คำว่า "ธรรม" เป็นคำสั้น ๆ เพียงพยางค์เดียว แต่มีความหมายกว้างขวางลึกซึ้งน่ามหัศจรรย์อย่างยิ่งเพียงไร เป็นสิ่งที่ควรพิจารณาดูอย่างยิ่ง ดังต่อไปนี้

ในภาษาบาลี หรือภาษาพุทธศาสนาก็ตาม คำว่า "ธรรม" นั้นใช้หมายถึงสิ่งไม่ยกเว้นสิ่งใดเลย, ไม่ว่าจะเป็นสิ่งดี สิ่งชั่ว หรือสิ่งไม่ดีไม่ชั่ว ก็รวมอยู่ในคำว่า "ธรรม" ทั้งหมด ดังพระบาลีว่า กุสลา ธมฺมา, อกุสลา ธมฺมา, อพฺยากะตา ธมฺมา, เป็นอาทิ.

ลักษณะเช่นที่กล่าวนี้ของคำว่า "ธรรม" ย่อมเป็นอย่างเดียวกันกับคำว่า "พระ-เป็นเจ้า" แห่งศาสนาที่มีพระเป็นเจ้า เช่นศาสนาคริสเตียนเป็นต้น คำคำนั้น เขาให้หมายความว่า สิ่งทุกสิ่ง รวมอยู่ในพระเป็นเจ้าเพียงสิ่งเดียว ดังนั้น แม้ในวงพุทธศาสนาเรา ถ้ากล่าวกันอย่างให้มีพระเป็นเจ้ากะเขาบ้างแล้ว เราก็มีสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" นี้เอง ที่ตั้งอยู่ในฐานะเป็น "พระเป็นเจ้า" อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งนี้ก็เพราะสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" ในพุทธศาสนานั้นหมายถึงสิ่งทุกสิ่งจริง ๆ

เพื่อให้เห็นได้อย่างแจ้งชัดและโดยง่าย ว่าสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" หมายถึงสิ่งทุกสิ่งอย่างไรนั้น เราอาจจะทำการจำแนกได้ว่า "ธรรม" หมายถึงสิ่งเหล่านี้ คือ (๑) ธรรม-ชาติทุกอย่างทุกชนิดล้วนแต่เรียกในภาษาบาลีว่า "ธรรม" หรือธรรมในฐานะที่เป็นตัวธรรมชาติ นั่นเอง (๒) กฎของธรรมชาติ ซึ่งมีประจำอยู่ในธรรมชาติเหล่านั้น ก็เรียกในภาษาบาลีว่า "ธรรม" อีกเหมือนกัน นี้คือ ธรรม ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ และมีความหมายเท่ากันกับสิ่งที่เรียกว่า "พระเป็นเจ้า" ในศาสนาที่ถือว่ามีพระเป็นเจ้าอยู่อย่างเต็มที่แล้ว (๓) หน้าที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์จะต้องประพฤติหรือกระทำในทางโลกหรือทางธรรมก็ตาม นี้ก็เรียกโดยภาษาบาลีว่าธรรมอีกเหมือนกัน มนุษย์ต้องประพฤติให้ถูกให้ตรงตามกฎของธรรม-ชาติ จึงจะไม่เกิดความทุกข์ขึ้นมา มนุษย์ส่วนมากสมัยนี้หลงใหลในทางวัตถุมากเกินไป ไม่สนใจสิ่งที่เป็นสุขทางนามธรรม ข้อนี้เป็นการกระทำที่ผิดกฎของธรรมชาติ จึงเกิดการยุ่งยากนานาประการ ที่เรียกกันว่า "วิกฤติกาล" ขึ้นในโลกจนแก้กันไม่หวาดไม่ไหว มนุษย์สมัยนี้ต้องการสิ่งประเล้าประโลมใจแต่ในทางวัตถุ ไม่ต้องการธรรมมาเป็นเครื่องประเล้าประโลมใจ เหมือนคนในครั้งพุทธกาล และที่ยิ่งไปกว่านั้นอีกก็คือ มนุษย์สมัยนี้ มีการกักตุนเอาไว้เป็นของตัว หรือพวกของตัวมากเกินไป จนผิดกฎธรรมชาติ จึงได้เกิดลัทธิอันไม่พึงปรารถนาขึ้นมาในโลก อย่างที่ไม่เคยเกิดมาแต่ก่อนดังนี้เป็นต้น ข้อนี้ เป็นตัวอย่างของการที่มนุษย์ประพฤติหน้าที่ของตนอย่างไม่สมคล้อยกันกับกฎของธรรมชาติ หรือเรียกอีกอย่าง

หนึ่งก็คือ ประพฤติผิดต่อธรรมฝ่ายที่จะเป็นไปเพื่อดับทุกข์ แต่ได้เป็นไปในฝ่ายที่จะสร้างความทุกข์ขึ้นมาใหม่ในโลก อย่างไม่มีที่สิ้นสุด นี้อย่างหนึ่ง (๔) ผลของการทำหน้าที่หรือการปฏิบัติ ที่เกิดขึ้นตามกฎของธรรมชาติ เช่นความทุกข์ ความสุข หรือการบรรลุมรรคผลนิพพาน หรือแม้ที่สุดแต่ความเป็นพระพุทธเจ้าของพระพุทธองค์ก็ดี ซึ่งก็ล้วนแต่เป็นผลของการทำหน้าที่ หรือการปฏิบัติไปทั้งนั้น ทั้งหมดนี้ ทุกชนิดทุกอย่าง ก็ล้วนแต่เรียกโดยภาษาบาลีว่า "ธรรม" อีกเหมือนกัน ทั้งหมดนี้ คือความหมายอันกว้างขวางของคำว่า "ธรรม" ซึ่งมีอยู่เป็นประเภทใหญ่ ๆ ๔ ประเภท

สรุปแล้ว คำว่า "ธรรม" เพียงพยางค์เดียว หมายความได้ถึง ๔ อย่าง คือหมายถึงตัวธรรมชาติก็ได้ หมายถึงกฎของธรรมชาติก็ได้ หมายถึงหน้าที่ ที่มนุษย์ต้องทำให้ถูกตามกฎของธรรมชาติก็ได้ และหมายถึงผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ ก็ได้ นับว่าเป็นคำพูดคำหนึ่งที่ประหลาดที่สุดในโลกและไม่อาจจะแปลเป็นภาษาอื่นได้ด้วยคำเพียงคำเดียว ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

เมื่อสิ่งที่เรียกว่าธรรม มีมากมายมหาศาลอย่างนี้ ปัญหาจะเกิดขึ้นมาว่า คนเราจะรู้ธรรม หรือเห็นธรรมได้ทั้งหมดอย่างไรกัน ?

เกี่ยวกับข้อนี้ พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้เองแล้วว่า เราอาจจะรู้ได้ทั้งหมดและปฏิบัติได้ทั้งหมด ในส่วนที่จำเป็นแก่มนุษย์ หรือเท่าที่มนุษย์จะต้องเข้าเกี่ยวข้องด้วย ส่วนที่เหลือนอกนั้น ไม่ต้องสนใจเลยก็ได้ ข้อนี้พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า ธรรมที่ตถาคตได้ตรัสรู้ทั้งหมดนั้น มีปริมาณเท่ากับใบไม้หมดทั้งป่า ส่วนธรรมที่นำมาสอนคนทั่วไปนั้น มีปริมาณเท่ากับใบไม้กำมือเดียว ข้อนี้หมายถึงความว่า ทรงนำมาสอนเท่าที่จำเป็นแก่การทำความดับทุกข์โดยตรงเท่านั้น

ธรรมที่ทรงนำมาสอนนั้น แม้จะกล่าวกันว่า มีถึง ๘๔,๐๐๐ ข้อ หรือ ๘๔,๐๐๐ ธรรมขันธ์ก็ตาม ก็ยังสรุปลงได้ในคำพูดเป็นประโยคสั้น ๆ เพียงประโยคเดียว ว่า "สัพเพ ธัมมานาลํ อะภินิเวสายะ" ซึ่งแปลว่า "ธรรมทั้งหลายทั้งปวง อันใคร ๆ ไม่ควรสำคัญมั่นหมายว่า ตัวตน หรือของตน" ดังนี้ การรู้ข้อนี้ คือการรู้ธรรมทั้งหมด การปฏิบัติข้อนี้คือการปฏิบัติธรรมทั้งหมด ในพระพุทธศาสนา และเป็นการมีชัยชนะเหนือความทุกข์ทั้งหมดได้

เพราะเหตุนั้น ไม่ว่าจะเป็นทุกข์ส่วนบุคคล หรือเป็นทุกข์ของโลกโดยส่วนรวมก็ตาม ถ้าผู้ใดเห็นธรรมส่วนนี้โดยประจักษ์ ผู้นั้นชื่อว่า เป็นผู้เห็นองค์พระตถาคต พระองค์จริง โดยแท้จริง

การเห็นธรรมในที่นี้ เมื่อกล่าวโดยใจความ หมายถึงการมีธรรมที่เป็นความดับทุกข์อยู่แล้วในตน และเห็นประจักษ์อยู่แล้วภายในใจตน ว่าความดับทุกข์นั้นเป็นอย่างไร นี่แหละคือหนทางออกทางเดียวของพวกเรา มนุษย์สมัยปัจจุบันนี้ ที่อาจจะเห็นพระพุทธ-องค์พระองค์จริงได้ ทั้งที่เขากล่าวกันว่า พระองค์เสด็จปรินิพพานไปแล้วตั้งสองพันกว่าปี แต่เราอาจจะเห็นพระองค์ได้ โดยการนำมาใส่ไว้ในใจของเราเสียเลย นับว่าเป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่งขึ้นไปอีก

ข้อที่ควรทราบต่อไป ยังมีสืบไปอีกว่า สิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" นั้น นอกจากจะเป็นคำพูดที่ประหลาดที่สุด โดยแปลเป็นภาษาอื่นไม่ได้ และหมายถึงสิ่งทุกสิ่งไม่ยกเว้นอะไรเลยดังนี้แล้ว ยังเป็นของประหลาดในข้อที่ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง เช่นเดียวกับสิ่งที่เรียกว่า "พระเป็นเจ้า" ในศาสนาของพวกที่มีพระเป็นเจ้านั้นเหมือนกันข้อนี้ปรากฏอยู่ในบาลี ขุททกนิกาย ชาดก ว่า "ธมฺโม หเว ปาตุรโหสิ ปุพฺเพ" ซึ่งแปลว่า "ปรากฏอยู่ก่อนแล้ว แล" ดังนี้เป็นต้น "ธรรม" ในลักษณะเช่นนี้ ในทางพุทธศาสนา หมายถึงกฎของธรรมชาติ หรืออำนาจอันลึกลับสูงสุดเหนือสิ่งใด ที่บันดาลให้สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น และเปลี่ยนแปลงไปต่าง ๆ นานา อยู่ฝ่ายหนึ่งหรือประเภทหนึ่ง และอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งตรงกันข้าม คือ ไม่มีการเกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลง อันได้แก่ตัวกฎธรรมชาติหรืออำนาจอันนั้นนั่นเอง ดังนี้ ถ้าผู้ใด ได้รู้ ได้เห็น หรือได้เข้าถึงธรรมประเภทหลังนี้แล้ว ก็จะไม่หลงใหลในธรรมประเภทที่เปลี่ยนแปลง อีกต่อไป นับว่าเป็นสิ่งประหลาดมหัศจรรย์อีกอย่างหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง สิ่งที่เรียกว่า ธรรม นี้ ยังเป็นสิ่งที่มีอยู่ตลอดกาล ยิ่งกว่าดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ เป็นต้นเสียอีก สมมุติว่า ถ้าเอาอายุของดวงอาทิตย์เป็นต้น ไปเปรียบกับอายุของธรรมแล้วก็จะมีลักษณะเท่ากันกับการเอาอายุของยุงตัวหนึ่ง ไปเปรียบกับอายุของดวงอาทิตย์เป็นต้น อีกนั่นเอง ซึ่งจะเป็นสิ่งที่น่าขบขันและน่าคิด อย่างไม่มีอะไร

เหมือน ทั้งนี้ก็เพราะว่าธรรม นั้นก็คือสิ่งที่เป็นความสมดุลย์ หรือเหมาะสมที่จะคงอยู่ตลอดกาลนั้นเอง

กฎทางวิทยาศาสตร์ที่ว่า "สิ่งใดเหมาะสมที่จะอยู่ สิ่งนั้นจะคงอยู่ หรือ เหลืออยู่ สิ่งใดไม่เหมาะสมที่จะอยู่ คือเข้ากันไม่ได้กับสิ่งที่แวดล้อมเป็นต้นแล้ว สิ่งนั้นจะสูญไป" ดังนี้ นั้นก็คือ กฎของธรรม โดยตรง และธรรมนั่นแหละ เป็นเพียงสิ่งเดียว ที่จะยังคงอยู่ตลอดกาล อย่างไม่มีที่สิ้นสุดจริง ๆ ดังนั้น สิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" นั้น จึงตั้งอยู่ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุดเหนือสิ่งอื่นใด จนกระทั่งแม้พระพุทธเจ้าทั้งหลายทุกพระองค์ ก็ล้วนแต่ทรงเคารพธรรม มีธรรมเป็นที่เคารพ ไม่อาจจะมีสิ่งอื่นเป็นที่เคารพ นอกจากธรรมเพียงสิ่งเดียว ทั้งที่พระพุทธเจ้าเอง เป็นผู้ที่ได้ตรัสรู้ธรรม หรือทำให้ธรรมนั้นปรากฏแก่สายตาของสัตว์ทั้งปวง ซึ่งไม่อาจจะมองเห็นได้ด้วยสติปัญญาของตนเอง ข้อความนี้ เป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงรำพึง และตรัสไว้เองในคราวที่ตรัสรู้แล้วใหม่ ซึ่งมีปัญหาเกิดขึ้นว่าพระพุทธเจ้าจะทรงอยู่โดยมีอะไรเป็นที่เคารพ หรือหาไม่ดังนี้

ข้อความทั้งหมด ตามที่กล่าวมานี้ ถ้าจะสรุปความให้สั้นที่สุด ก็จะสรุปได้ความว่าเนื้อตัวของเราทั้งหมด ก็คือธรรม กฎธรรมชาติที่ควบคุมเราอยู่ก็คือธรรม หน้าที่ที่เราจะต้องกระทำให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาตินั้น ๆ ก็คือธรรม และในที่สุด ผลต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นแก่เรา ตลอดจนถึงการบรรลุมรรคผลในขั้นสุดท้ายของเราก็คือธรรม อีกนั่นเอง ดังนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสว่า ธัมมทีปา ธัมมสะระณา ซึ่งแปลว่า ท่านทั้งหลาย จงมีธรรมเป็นดวงประทีป จงมีธรรมเป็นที่พึ่งอาศัยเถิด" ดังนี้ และพร้อมกันนั้นก็ตรัสว่า "ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเราตถาคต ผู้ใดไม่เห็นธรรม ผู้นั้นไม่เห็นเราตถาคต แม้ว่าผู้นั้นจะจับมุมจีวรของเราถืออยู่แล้ว ก็ตาม" ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

บัดนี้ เป็นการกล่าวได้ว่า เป็นโชคดีมหาศาล เป็นกุศลมหาศาลของประชาชนชาวไทย ที่ได้มี มหาอัตตา หรือตนหลวงที่เป็นดวงวิญญาณของประเทศชาติ ที่เป็นธรรมิกราชา คือเป็นตนหลวงที่ประกอบด้วยธรรม เป็นตนหลวงที่ทรงสรรเสริญธรรม เป็นตนหลวงที่ทรงชักชวนประชาชนในธรรม เป็นตนหลวงที่ทรงโปรดปรานผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรม และทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภ์ เพื่อความมีอยู่แห่งธรรม ในประเทศไทย และตลอดโลก

ทั้งปวง ดังมีพระราชภารกิจต่าง ๆ ปรากฏเป็นประจักษ์พะยานอยู่ แก่สายตาของประชาชนชาวไทยทั้งมวลแล้ว

ส่วนที่ควรนับว่าเป็นกรณีพิเศษในวันนี้นั้น คือสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารได้เสด็จมาถึงเมืองไชยานี้ เพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา ในที่เฉพาะหน้าแห่งพระธาตุเจดีย์ อันเป็นที่ประดิษฐานแห่งพระบรมสารีริกธาตุนี้ ย่อมเป็นการกระทำที่ส่งเสริมความมีอยู่แห่งธรรม ในจิตใจของประชาชนให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป หรืออย่างน้อย ก็จะยังคงมีอยู่อย่างเพียงพอแก่การที่จะคุ้มครองประชาชนส่วนนี้ ให้ตั้งอยู่ในธรรม ให้มีความร่าเริงกล้าหาญในการประพฤติธรรม สืบต่อไปตลอดกาลนาน

แม้ว่าเมืองไชยานี้ จะเป็นเมืองโบราณมาแล้วแต่สมัยศรีวิชัยเคยรุ่งเรืองด้วยพุทธศาสนามาแล้วอย่างยิ่ง ถึงกับแม้แต่บทกล่อมลูกของชาวบ้านก็มีการกล่าวถึงนิพพานมาแล้วก็ตาม แต่บัดนี้ ตกอยู่ในสภาพที่ต้องการสิ่งกระตุ้นเตือนใจในทางธรรม เป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น การเสด็จพระราชดำเนินมาจนถึงที่นี่ ในลักษณะอย่างนี้ ในสถานะการณ์อย่างนี้ ย่อมเป็นพระมหากรุณาธิคุณและสวัสดิมงคลแก่ประชาชนในถิ่นนี้ อย่างมหาศาลเหลือที่จะเปรียบปาน

ขอให้สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภาร จงได้ทรงทราบถึงความจริงข้อนี้ โดยประจักษ์ แล้วทรงสำราญพระราชหฤทัย ตามวิสัยแห่งธรรมราชาผู้ทรงชักชวนประชาชนทั้งหลาย ในทางแห่งธรรม จงทุกประการเถิด

ธรรมเทศนา สมควรแก่เวลา เอวัง ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ขอถวายพระพร

หอจดหมายเหตุหนังสืออนุสรณ์งานศพ

คารวะ

โดย พระปริยัติสุธี

"คารวะ" ตามพจนานุกรม แปลว่า ความเคารพ ความนับถือ "คารวะ" ศัพท์นี้ ถึงแม้จะมีมูลเดิมมาจากภาษาบาลี แต่นักศึกษาทั้งหลายก็ทราบความหมายกันโดยทั่วไป เพราะเป็นศัพท์บัญญัติใช้เป็นสถาบัน

"คารวะ" ยังจัดเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมประจำชาติอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งจะขาดเสียมิได้

ในกลุ่มชนเริ่มต้นแต่ครอบครัว หมู่คณะ สมาคมตลอดถึงหมู่ชนในประเทศหนึ่ง ๆ ต่างก็นำเอาการ "คารวะ" นี้ไปใช้เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ต้องทำแก่กันและกันในเมื่อพบปะสนทนาปราศรัยต่อกันตามฐานะ ซึ่งถือว่าเป็นอารยธรรม และวัฒนธรรมประจำชาติส่วนหนึ่ง ถึงแม้การคารวะ ความเคารพ ความนับถือนี้จะผิดแผกแตกต่างกันไปบ้าง นั่นเป็นเพราะความนิยมและบัญญัติให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียม ลัทธิประเพณีของชาตินั้น ภาษานั้นตามกาละเทศะ เท่านั้น

"คารวะ" นอกจากจะแปลว่าความเคารพ ความนับถือแล้ว โดยความหมายตามอาการก็มีนัยเป็นหลายอย่าง มีลุกขึ้นยืนรับ กราบไหว้ ประณมมือไหว้ หรือการอ่อนน้อมอย่างอื่น อันเป็นความดีความงาม จัดเป็นการ (ไหว้) คารวะทั้งสิ้น

ตามธรรมเนียมประเพณีของคนไทย การแสดงคารวะ ความเคารพนับถือ ก็มีผิดแผกแตกต่างจากชนชาติอื่นบ้างเป็นธรรมดา เพราะลัทธิประเพณีไม่เหมือนกัน

บุคคลควรคารวะ

การแสดงคารวะโดยทั่วไป ต่างก็ยกย่องบุคคลที่มีความเจริญด้วยคุณ ๓ ประการคือ

๑. ชาติวุฑโฒ เจริญโดยชาติกำเนิด มีตระกูลสูงศักดิ์
๒. วยวุฑโฒ เจริญโดยวัย มีอายุพรรษากาล เกิดก่อน
๓. คุณวุฑโฒ เจริญโดยคุณธรรม กล่าวคือมีความประพฤติเรียบร้อย มีการศึกษาดี มีศีลธรรมอันดีงาม

เพราะการแสดงความเคารพยกย่องต่อบุคคลที่มีคุณธรรมดังกล่าวนี้ ต่างถือกันว่า เป็นจารีตประเพณีอันดีงาม เป็นทางนำความเจริญมาสู่ตน ยิ่งหมู่ชนที่เป็นชาวพุทธที่เข้าถึงรัตนตรัยบวกเข้าด้วยแล้ว ถือว่าเป็นมงคลอันยิ่ง จัดเป็นพรอันศักดิ์สิทธิ์ สามารถนำจิตให้เกิดความสุขความเจริญได้

นอกจากการแสดงความเคารพต่อบุคคลผู้มีคุณธรรม ๓ ประการแล้ว ท่านยังได้วางหลักให้แสดงความเคารพต่อบุคคลผู้มีพระคุณ ผู้มีอุปการะซึ่งทำประโยชน์ให้แก่ตนตามหลักเกณฑ์แห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งองค์พระบรมศาสดาทรงวางไว้ ๕ ประการ คือ

๑. เคารพ ต่อ พระพุทธเจ้า
๒. เคารพ ต่อ พระธรรมเจ้า
๓. เคารพ ต่อ พระสงฆเจ้า
๔. เคารพ ต่อ บิดามารดา
๕. เคารพ ต่อ ครูบาอาจารย์

เราทุกคนต่างก็มีครู มีอาจารย์กันทั้งนั้น เราควรจะมาร่วมคารวะครู ไหว้ครูบูชาครู ประพฤติอ่อนน้อมต่อครูผู้มีพระคุณแก่เราอย่างยอดยิ่ง ครูทั้ง ๕ ของเรา คือ

๑. พระพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นครูเอกของโลก ประสิทธิประสาทธรรมให้ทวยเทพและมวลมนุษย์ให้ละชั่ว ประพฤติดี ตั้งอยู่ในหลักศีลธรรม จนได้พระนามว่า "สตฺถาเทวมนุสฺสานํ"

๒. พระธรรมเจ้า เป็นครูของเราโดยคุณธรรม นำให้เราไม่ตกในทางที่ชั่ว คุ้มครองเรามิให้ตกทุกข์ได้ยาก นำความสุขความเจริญมาสู่เรา ที่เรียกว่า "พระธรรมรักษา"

๓. พระสงฆเจ้า เป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรม นำเอาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า มาสั่งสอนเราให้ได้ประพฤติปฏิบัติตาม จึงนับว่าเป็นครูของเราชาวพุทธ

๔. มารดาบิดา ได้มีเมตตากรุณาปกป้องเลี้ยงดูเรามาอย่างดีเลิศ หาบุคคลอื่นเทียมเท่าเป็นไม่มี เป็นทั้งครู เป็นทั้งบูรพาจารย์ เป็นทั้งพรหมและพระอรหันต์ของบุตร

๕. ครูอาจารย์ เป็นครูคอยแนะนำสั่งสอนด้วยน้ำใจอันงาม แนะนำดี ให้เล่าเรียนดี ให้รู้จักใช้วิชาให้เป็นทรัพย์ เป็นสะเบียงทางให้ลุถึงความเจริญ ยังผลให้เราเป็นคนดี

ครูทั้ง ๕ ของเราดังกล่าวนี้ ท่านมีคุณความดีพิเศษที่เราควรคารวะ ควรบูชาสักการะ เอากายกราบ เอาใจนึกน้อมระลึกถึงพระคุณของท่านบ่อย ๆ คุณความดีของท่านเหล่านั้นก็จะคุ้มครองรักษา เบื้องต้นให้สำเร็จเป็นอารมณ์ คือ อาหารใจ เมื่อใจได้อาหารดีก็มีกำลังดี มีความสุขเกษมสำราญ นึกขึ้นคราวไรจิตใจก็เป็นสุข คนมีใจเป็นสุขจึงจะสามารถมีกำลังกาย ทำประโยชน์ตน ประโยชน์คนอื่น ให้สำเร็จผลเป็นสุขได้

นอกจากนี้ เรายังได้อานิสงส์ตอบแทนอีกหลายประการ ดังที่มาในบาลีประเทศซึ่งมีใจความตามลำดับ ดังนี้

๑. *ผู้บูชา* — *ย่อมได้รับบูชาตอบ*
๒. *ผู้ไหว้* — *ย่อมได้รับไหว้ตอบ*
๓. *ผู้ให้* — *ย่อมเป็นที่รัก*
๔. *ผู้ให้สิ่งที่ชอบ* — *ย่อมได้สิ่งที่ชอบใจ*
๕. *ผู้ทำสักการะ* — *ย่อมได้สักการะ*
๖. *ผู้เคารพ* — *ย่อมมีผู้เคารพ*

อภิวาทนสีลิสฺส นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายิโน
จตฺตาโร ธมฺมา วฑฺฒนฺติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลํ

ขอท่านผู้ทำคารวะบูชาสักการะ มีปรกติอภิวาทกราบไหว้ มีใจประพฤติอ่อนน้อมต่อท่านผู้เจริญโดยชาติ โดยวัย และโดยคุณธรรม จงเจริญด้วยธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ จงทุกทิพาราตรีกาล ฯ.

ความกตัญญู เป็นเครื่องหมายของคนดี

โดย **กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ**

หนี้ชีวิต

เมื่อวิญญาณ หยั่งลงสู่การปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา ชีวิตของเราต้องอาศัยอะไรอีกหลาย ๆ อย่างเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงพิทักษ์รักษา จึงดำเนินมาด้วยความสวัสดีได้ ผู้ที่เป็นภาระต่อการเกิดของเราเป็นคนแรกก็คือมารดา เพราะทุกคนต้องอาศัยครรภ์มารดาเป็นแดนเกิด ถ้าไม่มีมารดาแล้วก็เกิดไม่ได้ เมื่อเราหยั่งลงสู่การปฏิสนธิในครรภ์แล้ว ผู้ที่เป็นมารดา คือเจ้าของครรภ์นั้นก็หาได้เกิดความรังเกียจแต่อย่างใดไม่ เต็มใจให้เราอยู่อย่างผาสุขทั้งยังให้ความปลอดภัย ด้วยการระมัดระวังการเป็นอยู่อย่างวิเศษสุดอีกด้วย

ท่านทั้งหลายพึงใช้วิจารณญาณดูว่า เราจะไปอาศัยบ้านใครอยู่ อู่ใครนอนอย่างสะดวกสบายในโลกนี้ กว่าครรภ์ของมารดาเรามีบ้างไหม ไม่ต้องอื่นไกลดอกเพียงแต่จะไปขอพักแรมในโรงแรมสักคืนหนึ่ง เราก็ยังต้องแสดงบัตรประจำตัว จะต้องขออนุญาตก่อนเราจึงจะเข้าไปได้ และเวลาเรามาปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา เราได้เคยมาขออนุญาตต่อมารดาของเราหรือเปล่าว่า ขออาศัยเกิดหน่อยเถอะ จะพักแรมอยู่ในครรภ์เพียงสิบเดือนเท่านั้น แล้วก็จะออกไปตามเงื่อนไข

เราทุกคนที่เกิดมา ไม่เคยไปขออนุญาตก่อนเลย เรามาอย่างไม่มีเงื่อนไข ทั้งผู้ให้อาศัยก็ไม่เคยรู้จักหน้าตาเลยว่าเป็นอย่างไร มาจากภพภูมิไหน ๆ ก็ไม่ทราบ แต่ผู้ที่เป็นมารดาก็เต็มใจรับอย่างเมตตากรุณา ทั้ง ๆ ที่ท่านต้องลำบากร่างกายมา ในระหว่างเราอยู่ใน

ครรภ์ท่านต้องอดเปรี้ยว อดหวาน อดมัน อดเค็ม ต้องประคับประคองครรภ์อยู่สิบเดือน ครั้นเมื่อคลอดออกจากครรภ์แล้ว ยังจะต้องเป็นภาระให้แก่คนอีกมากมายหลายชีวิตด้วยกัน เริ่มต้นตั้งแต่ผดุงครรภ์ผู้ทำคลอด บิดา ญาติพี่น้อง ต่างต้องโกลาหลเพราะการเกิดของเรา เมื่อคลอดออกจากครรภ์ของมารดาแล้วท่านยังจะต้องเลี้ยงเราจนกว่าเราจะเติบโตพึ่งตัวเองได้ และสามารถยืนด้วยเท้าของตนเองอย่างนี้

ถ้าคนเราทุกคนนึกย้อนหลังไปอย่างนี้ ข้าพเจ้าคิดว่าทุกคนจะไม่กล้าเนรคุณต่อผู้เป็นมารดาบิดา และผู้มีคุณทุก ๆ คน ทั้งจะทราบถึงภาระหน้าที่ที่เราทุกคนจะต้องปฏิบัติแก่โลกนี้มีมากมายกระทั่งตลอดชีวิตเราก็ใช้ไม่หมด ดังที่โบราณจารย์ท่านกล่าวว่า "ถึงจะเอาแผ่นดินทั้งหมดมาม้วนเป็นปากกา เอาแผ่นฟ้ามาเป็นกระดาษ เอาน้ำในมหาสมุทรเป็นน้ำหมึกจารึกพระคุณของแม่ก็ไม่พอ" เราทุกคนที่เกิดมาต้องเป็นหนี้บุญคุณต่อคนอีกมากมายหลายคนนักเริ่มต้นตั้งแต่ มารดา บิดา ครูอาจารย์ไปตามลำดับ ชีวิตแห่งการเป็นอยู่จึงเป็นอยู่ในลักษณะที่เป็นลูกหนี้ และจะต้องเปลื้องหนี้พระคุณเหล่านี้ตลอดชีวิต

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา จึงได้สอนถึงเรื่องคุณธรรมอันสัตว์จะพึงปฏิบัติต่อกัน เพื่อความผาสุกของหมู่สัตว์เองอยู่สองข้อคือ กตัญญู และกตเวที

พระพุทธองค์ทรงสอนให้เราทุกคน เป็นผู้รู้คุณของผู้มีคุณที่เรียกว่า "กตัญญู" ซึ่งแปลว่ารู้คุณ และสอนให้เราตอบแทนคุณแก่ผู้มีคุณ ที่เรียกว่า "กตเวที" ซึ่งแปลว่าตอบแทนคุณแก่ผู้มีพระคุณ

ความคิดของคนที่จัดว่า คิดดีนั้น จะต้องคิดอย่างนี้เสียก่อน ถ้าผู้ใดมิได้คิดถึงคุณที่ผู้อื่นได้กระทำแก่ตน และมิได้คิดตอบแทนคุณแก่ผู้ที่มีคุณแก่ตนแล้ว คน ๆ นั้นก็ไม่จัดว่าคนดี มีระดับจิตใจต่ำกว่าเดรัจฉานบางจำพวกเสียอีก

คุณธรรมทั้งสองประการนี้ ท่านทั้งหลายบางท่านอาจจะคิดว่า เป็นเรื่องเล็กน้อยก็ได้ ความจริงแล้วถ้าเราไม่คิดให้ซึ้ง เราก็อาจจะเห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย เพราะตามปกติคนเราส่วนมาก มักจะมองเรื่องการบำเพ็ญคุณธรรมว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยอยู่แล้ว เช่น การรักษาศีล การฟังธรรม การบริจาคทาน ตลอดจนการไปวัดวาอารามว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยของชีวิต ส่วนเรื่องสำคัญของชีวิตนั้นคือกระเสือกกระสน แสวงหาอาหารเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง

การแสวงหาเกียรติยศ ชื่อเสียง การแสวงหาอำนาจ เมื่อคนเราส่วนมากมีความรู้สึกอย่างนี้ คุณธรรมทั้งสองประการนี้ จึงหมดความหมายไป พระพุทธองค์จึงตรัสว่า คนที่หาได้ยากอย่างยิ่งนั้นก็คือ คนกตัญญูและกตเวที

เพราะบางคนมีแต่เพียงกตัญญูอย่างเดียว หมายความว่ารู้แต่ว่า บิดา—มารดา ครูบาอาจารย์เป็นผู้มีพระคุณ แต่การที่จะตอบแทนคุณนั้นมีน้อยเต็มที่ เพราะมีปัญหาชีวิตที่เขาเหล่านั้นจะต้องรับผิดชอบมากมาย เป็นต้นว่า ลูกบางคนรู้คุณของมารดา บิดาเหมือนกัน แต่ไม่มีโอกาสจะตอบแทนได้ เช่น บางคนก็อ้างความจำเป็นในชีวิต โดยอ้างว่าเงินทองที่จะส่งเสียเลี้ยงดูบิดามารดาไม่มี ลำพังตัวเองก็เลี้ยงเกือบจะไม่รอดแล้ว หรือมิฉะนั้นบางคนก็จะอ้างความจำเป็นทางครอบครัวว่า จะต้องเลี้ยงเมียกันต่อไป เลยหมดโอกาสได้เลี้ยงดูมารดาบิดาอย่างนี้ก็มี เพราะคนเราส่วนมากมีความเข้าใจในเรื่องกตัญญูกตเวทีอย่างนี้เอง จึงทำให้บางคนหมดโอกาสที่จะตอบแทนคุณมารดา บิดา ครู อาจารย์

ข้อความบางตอน "ชีวิตนี้มีอะไร"

วศิน อินทสระ

ในสถานศึกษาชั้นสูงของทุกกรุงไม่ว่ากรุงไหน ๆ มีข้อเสียหายที่น่าวิตกอยู่อย่างหนึ่ง คือศิษย์ไม่ค่อยจะเคารพอาจารย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักศึกษาที่มีฐานะทางตระกูลสูงหรือมิฉะนั้นก็นักศึกษาที่มารดาบิดามั่งคั่งร่ำรวย พวกเด็กเหล่านี้หยิ่งในเชื้อชาติ หยิ่งในตระกูลและหยิ่งเพราะมีโภคทรัพย์มากจนกลายเป็นประมาทมัวเมาทำตามใจตัวเอง ไม่ชอบอยู่ในระเบียบของสถานศึกษา บางคนก็ทำตัวเป็นคนเกะกะเกเร และชักชวนเพื่อนให้เป็นเช่นตนก็มีอยู่มาก เขามองเห็นฐานะของครูอาจารย์ว่าต่ำต้อย ซึ่งก็เป็นธรรมดาทุกหนทุกแห่งทุกเมือง อาชีพครูอาจารย์จะให้ร่ำรวยนั้นย่อมไม่ได้ แต่วิญญาณครูนั้น เมื่อสิงผู้ใดเข้าแล้วก็เป็นการยากที่จะถอดถอนออกได้ มันให้มีการรักและเป็นห่วงศิษย์ประดุจลูกที่เกิดแต่อกของตนเอง แม้จะมีเด็กเกะกะระรานบ้าง ก็คอยให้อภัยอยู่เสมอ

นักศึกษาที่น่ารัก และตั้งใจเรียนดี สุภาพเรียบร้อย มักจะมาจากตระกูลธรรมดาและค่อนข้างจะยากจน ความยากจนที่คอยบีบคั้นบุคคลอยู่นั้น ทำให้เด็กเป็นผู้ใหญ่เกินอายุรู้จักเคารพผู้หลักผู้ใหญ่และเกรงใจมิตรสหาย คุณสมบัติเหล่านี้เมื่อรวมกันอยู่ ทำให้เด็กคนนั้นเป็นคนน่ารักน่าเอ็นดู เป็นที่รักทั้งของครูอาจารย์และมิตรสหาย

แต่เด็กที่เกะกะเกเรก็มิใช่จะไร้เพื่อนเสียทีเดียว เขามีเพื่อนฝูงที่เกะกะเกเรด้วยกันนั่นเอง มนุษย์ทุกคนย่อมหาเพื่อนได้เสมอ แม้แต่มหาโจรใจเหี้ยมก็ยังมีพรรคพวก เพื่อนฝูง พรรคพวกอีกนั่นแหละที่เป็นเครื่องวัดอัธยาศัยของผู้นั้น ท่านผู้เจริญ! พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

"สัตว์ผู้มีอัธยาศัยทรามย่อมเข้ากันได้ สนทนากันได้กับสัตว์ผู้มีอัธยาศัยทราม ผู้มีอัธยาศัยปานกลาง ย่อมเข้ากันได้สนทนากันได้กับผู้มีอัธยาศัยปานกลาง ผู้มีอัธยาศัยประณีตย่อมเข้ากันได้ สนทนากันได้กับผู้มีอัธยาศัยประณีต"

จึงพอกล่าวได้ว่า ทุกคนสามารถหาพวกได้ แต่จะเป็นประเภททรามหรือประณีตเท่านั้น ผู้คบคนเลวย่อมเลวลง คบผู้เสมอกันย่อมไม่เสื่อมคบผู้สูงกว่าโดยคุณธรรม คุณธรรมของเราก็พลอยสูงไปด้วย นี่เป็นพุทธานุสาสนี

"จริงทีเดียว ท่านผู้เจริญ! เหตุการณ์ในชีวิตเป็นครูที่ดีที่สุดเท่าที่มนุษย์จะหาได้ เป็นบทเรียนที่มนุษย์ต้องจดจำโดยไม่ต้องท่องเลยแม้แต่น้อย บทเรียนจากตำรา เป็นเรื่องที่เราจะต้องท่องจึงจะจำได้ และเมื่อจำได้แล้ว เราก็ต้องพยายามทบทวนเพื่อไม่ให้ลืม แต่บทเรียนจากชีวิตเป็นเรื่องที่เราจำโดยไม่ต้องท่อง นี่คือลักษณาการแห่งบทเรียนจากชีวิต คำสั่งสอนของท่านผู้ใหญ่ส่วนมาก หรือแทบทั้งหมดทีเดียว ได้มาจากบทเรียนแห่งชีวิตทั้งสิ้น จึงเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อชีวิตอย่างหาประมาณมิได้"

ความไม่เข้าใจต่อกัน จะไม่สามารถระงับได้โดยการโต้แย้งที่ขาดความละมุนละไมแต่จะระงับลงด้วยการรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวความสุขุมรอบคอบ ความปรานีประนอม ความเห็นอกเห็นใจ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เรามองเห็นแง่คิดของอีกฝ่ายหนึ่งได้

การกระทำและความคิดเห็นของมนุษย์เรา อาจจะผิดได้เสมอในการกระทำและการตัดสินใจ ๑๐๐ ครั้ง ถ้าสามารถถูกได้ถึง ๕๕ ครั้งก็นับว่าดีแล้ว เราเองยังไม่สามารถทำอะไรถูกทั้งหมดเลย แล้วทำไมเราจะด่วนตัดสินความคิดเห็น และสติปัญญาของผู้อื่นว่าผิดและไม่เหมาะสมไปเสียหมดเล่า การประณามอย่างรุนแรงว่าผู้อื่นผิดนั้น เป็นการทำลายความภูมิใจของเขา ความเคารพในตนเองของเขา ผลก็คือทำให้ผู้นั้นต้องการโต้ตอบและขัดขืน

วิชาจิตวิทยาได้ให้แง่คิดแก่เราไว้ว่า สำหรับมนุษย์นั้น เราจะต้องสอนเขาเหมือนไม่ได้สอน นั่นคือสอนเขาอย่างมีชั้นเชิง สิ่งใดที่เขาไม่รู้จงเสนอแก่เขาเหมือนหนึ่งว่าเขาได้ลืมไป ที่เราต้องทำอย่างนี้เพราะเรารู้หลักความจริงอยู่อย่างหนึ่งว่า มีมนุษย์อยู่ไม่กี่คนในพื้นพิภพนี้ ที่เป็นผู้เพียบพร้อมไปด้วยเหตุผล พวกเราส่วนมากต่างเป็นสัตว์โลกที่ยังมีอคติ คือความลำเอียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งลำเอียงเข้าข้างตนเอง พวกเราส่วนมากต่างก็ยังอยู่ในอำนาจแห่งความหวาดระแวง ความริษยา ความขี้สงสัย ความกลัว ความต้องการและทิฏฐิมานะ

ด้วยเหตุนี้เราจะพบว่าในบางครั้งเราจะเปลี่ยนใจของเราเองอย่างง่ายดายโดยไม่ต้องมีเรื่องขัดใจ หรือเกิดความสะเทือนใจอันรุนแรงใด ๆ แต่ถ้ามีใครมาบอกเราว่า เราผิด เราจะรู้สึกโกรธเคืองในคำบอกเล่านั้นและใจของเราจะเกิดอาการกระด้างกระเดื่องขึ้นมา เราต่างเป็นคนที่ไม่สู้จะเอาใจใส่เสียเลยว่า ความเชื่อถือของเราอยู่ในลักษณะอย่างไรบ้าง แต่ถ้าหากมีใครมาข่มเหงน้ำใจเรา เราจะเกิดความเชื่อในสิ่งที่เราเชื่ออยู่แล้วอย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เรามิได้หวงแหนความคิดเห็นของเรานักดอก แต่เราหวงแหนความนับถือตนเองโดยไม่ยอมให้ถูกข่มขู่ต่างหาก

ความสุภาพอ่อนโยนและไมตรีจิต จะต้องมีอำนาจมากกว่าความฉุนเฉียวเกรี้ยวกราด และการใช้กำลังบังคับเสมอ เป็นความจริงที่ว่าถ้าบุคคลใดมีจิตใจปวดร้าวอยู่ด้วยความขุ่นแค้นและโกรธเคืองเรา เราจะไม่สามารถจูงใจเขาให้คล้อยตามความคิดเห็นของเราได้ แม้จะใช้หลักตรรกศาสตร์ที่มีอยู่ทั้งหมดในโลก บิดามารดาที่ชอบดุด่า และนายหรือสามีที่ชอบใช้อำนาจ หรือภรรยาที่ชอบจู้จี้ ควรจะทราบว่า จากการปฏิบัติดังกล่าวนั้นจะไม่ทำให้อีกฝ่ายหนึ่ง เกิดความต้องการที่จะเปลี่ยนใจแต่ตรงข้าม ถ้าเราใช้วิธีสุภาพอ่อนโยน เป็นกันเอง ยิ่งอ่อนโยนและยิ่งเป็นกันเองมากเท่าใด ก็ยิ่งดีเท่านั้น

มีสุภาษิตน่าจับใจอยู่บทหนึ่งว่า "น้ำผึ้งหยดเดียวสามารถจับแมลงวันได้มากกว่าน้ำบอระเพ็ดจำนวนมากมาย" ด้วยเหตุนี้ ถ้าเราต้องการให้ผู้อื่นเห็นดีเห็นชอบในวัตถุประสงค์ของเรา สิ่งแรกที่เราจะต้องปฏิบัติก็คือทำให้เขาเชื่อว่า เราเป็นมิตรที่สุจริตของเขา ถ้าเราจะใช้น้ำผึ้งสักหยดหนึ่ง หยอดลงในหัวใจของอีกฝ่ายหนึ่งให้ชื่นฉ่ำแล้ว เราจะพูดอะไรกับเขา เขาก็ยินดีฟังและพอใจที่จะคล้อยตามความคิดเห็นของเรา.

องคุลิมาล

อหิงสกะกุมาร เป็นลูกของปุโลหิตซึ่งเป็นโหรของพระเจ้าปเสนทิโกศล เวลาจะคลอดมีเหตุอัศจรรย์เกิดขึ้น อาวุธในท้องพระคลังกระทบกันเสียงดังสนั่น มีประกายแปลบปลาบ บิดาของอหิงสกะจึงได้ดูดวงชตาลูกชาย ก็ปรากฏว่าเกิดในฤกษ์ดาวโจร ปุโรหิตจึงได้กราบทูลพระเจ้าแผ่นดินว่า บุตรของข้าพเจ้าคนนี้ ถ้าเลี้ยงไว้จะเป็นโจรร้ายกาจ ทำให้บ้านเมืองเดือดร้อนระส่ำระสาย ขอให้ประหารเสียอย่าเลี้ยงไว้ จะเป็นภัยแก่ประชาชน พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระกรุณาเด็กน้อยที่เพิ่งเกิดใหม่ จึงรับสั่งว่าอย่าประหารเลย เราจะตั้งชื่อให้ว่า อหิงสกะ แปลว่าผู้ไม่เบียดเบียน และคอยระวังควบคุมให้ดีคงจะไม่เป็นไร ปุโรหิตอมาตย์ก็คอยดูแลเอาใจใส่ความประพฤติในลูกของตนเป็นอย่างดี จนอหิงสกะรุ่นหนุ่ม ปรากฏว่าเป็นคนดีเฉลียวฉลาดมาก อยู่ในสำนักอาจารย์ที่มีชื่อเสียง อหิงสกะเรียนได้เชี่ยวชาญจนจบสิ้นทั้งไตรเพททางศาสตร์ต่าง ๆ มีความสามารถเป็นยอดเยี่ยมจนเกินหน้าศิษย์ทั้งหมด ทำให้อาจารย์เกรงว่า อหิงสกะจะชิงตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญไปเสีย ตนก็จะเสื่อมจากความนิยมและขาดลาภสักการ ทำให้เกิดความริษยารุนแรง ซึ่งเป็นธรรมดาของคนบางคนที่ไม่ชอบเห็นใครดีเท่าตัว ตัวต้องการความเด่นแต่เพียงคนเดียว แม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีอาจารย์เช่นนี้ที่ไม่ยอมถ่ายความรู้บางอย่างให้ศิษย์จนหมดภูมิ เพราะเกรงว่าศิษย์คิดจะล้างครูหรือไม่เคารพครู และศิษย์ชนิดนี้ก็มีอยู่ด้วยเช่นกัน อาจารย์จึงออกอุบายบอกอหิงสกะว่า หากท่านปรารถนาวิษณุมนต์ จะต้องฆ่าคนให้ครบพันจึงจะสำเร็จได้ อาจารย์สั่งเช่นนี้เพราะต้องการให้อหิงสกะถูกเขาฆ่าตาย หรือมิฉะนั้นก็ถูกกฎหมายบ้านเมืองลงโทษ อหิงสกะพาซื่อหลงเชื่อถืออาจารย์ จึงไปแอบซุ่มอยู่ตามป่าใกล้ทางสัญจรไปมาที่คนเดินผ่าน คอยดักฆ่าคนและเพื่อกันความหลงลืม จึงได้ตัดนิ้วมือร้อยเป็นพวงคล้องคอไว้ จึงได้มีชื่อว่าองคุลีมาล ที่องคุลีมาลเปลี่ยนจากเป็นสุภาพเรียบร้อยเยี่ยงผู้มีการศึกษาสูง มากลายเป็นโจรใจเหี้ยม ก็เพราะอายุอยู่ในวัยคะนองขาดความรอบคอบ และมีอาจารย์ซึ่งมีนิสัยเป็นคนพาลซ่อนอยู่ในส่วนลึกของใจ ถ้าไม่มีเหตุมากระทบก็ยังเป็นคนดีอยู่ได้ แต่พอได้อหิงสกะมา

เป็นศิษย์ ความสามารถอย่างยอดเยี่ยมของอหิงสกะก็เป็นเหตุกระตุ้นเตือนความริษยาที่หลบซ่อนอยู่ในขันธสันดานให้ออกมาคิดทุจริต เพราะขาดจากการควบคุมใจ กิเลสเหล่านี้ก็มีอยู่ด้วยกันทุกคน ยกเว้นพระอริยะ ถ้ามีธรรมะคอยควบคุมคุ้มครอง กิเลสนี้ก็ไม่ออกมารบกวนให้เจ้าของต้องเสียความเป็นธรรม ส่วนอหิงสกะถึงแม้จะเป็นผู้รอบรู้ในวิชาต่าง ๆ ในสมัยนั้น ก็เป็นวิชาที่พระพุทธเจ้ารับสั่งว่า ยังเป็นเดียรัจฉานวิชา เพราะยังไม่ได้เรียนหรือปฏิบัติในทางพุทธศาสนา นี่ก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าวิชาอื่น ๆ นั้น จะรู้มากเพียงใดก็ยังไม่เป็นเครื่องคุ้มตัวให้รอดพ้นจากการทำผิด นอกจากวิชาในพระพุทธศาสนาเท่านั้นที่สามารถควบคุมใจไม่ให้ทำความผิด เพราะการกระทำทั้งหมดออกมาจากจิตใจเป็นที่ตั้ง อหิงสกะยังไม่รู้จักในพระพุทธศาสนา จึงได้หลงเชื่ออาจารย์ มุ่งหมายแต่จะให้สำเร็จวิษณุ-มนตร์ เพื่อจะได้เป็นผู้ยอดเยี่ยมกว่าคนทั้งปวง แต่การฆ่าคนของอหิงสกะ ฆ่าเพราะอยากจะได้เป็นผู้สำเร็จมนตร์ยอดเยี่ยมเท่านั้น ไม่ได้มีเจตนาฆ่าเพราะความอาฆาตพยาบาทโกรธเคือง หรือฆ่าเพื่อเอาทรัพย์สินเงินทอง หรือเพื่อก่อกวนบ่อนทำลายประเทศชาติ การฆ่าเช่นนี้ตามหลักอภิธรรมก็ยังมีโทษน้อยกว่าการฆ่าด้วยความพยาบาทมาดร้าย และการฆ่าคนอื่นตั้ง ๙๙๙ คน มีบาปมากก็จริง แต่ไม่มากที่สุดจนถึงกับกั้นมรรคผลนิพพาน ยังไม่จัดเป็นอนันตริยกรรม กรรมที่หนักที่สุดมี ๕ อย่าง

๑. ฆ่ามารดา

๒. ฆ่าบิดา

๓. ฆ่าพระอรหันต์

๔. ทำร้ายพระพุทธเจ้า ให้ห้อพระโลหิต

๕. ทำสังฆเภท

กรรม ๕ อย่างนี้ เป็นอนันตริยกรรม กรรมที่เป็นมรรคผล ส่วนกรรมอื่น ๆ นอกจากนี้ ก็ไม่สามารถที่จะกั้นมรรคผลได้ องคุลิมาลฆ่าคนอื่นมาตั้งมากมาย พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงห้าม แต่เมื่อมาถึงตอนที่จะฆ่ามารดา จึงเสด็จออกมาขัดขวาง เพราะถ้าปล่อยให้ฆ่ามารดาแล้ว องคุลิมาลก็ไม่มีทางสำเร็จเป็นพระอรหันต์ได้ เพราะเข้าในหลักอนันตริย-กรรม พอองคุลิมาลเห็นพระพุทธเจ้าทรงพระดำเนินมา ก็ฉวยอาวุธวิ่งไล่ตามฆ่า แต่พระ

พุทธเจ้าทรงแสดงปาฏิหาริย์ โดยทำให้องคุลิมาลวิ่งตามไม่ทัน ทั้งที่พระองค์ก็ทรงพระดำเนินไปอย่างแช่มช้า นี่ก็เป็นขั้นแรกที่ทำให้องคุลิมาลสะดุดใจ รู้สึกเห็นเป็นอัศจรรย์เกิดความครั่นคร้ามที่ได้พบผู้ที่เหนือกว่าตน นึกอยู่ในใจว่า เราก็เป็นผู้ที่จัดว่าวิ่งเร็วเป็นยอดเยี่ยม แม้ม้าพันธ์ดีเราก็ยังวิ่งทัน แต่สมณะองค์นี้ท่านเดินเรื่อย ๆ อย่างธรรมดาเป็นปรกติไม่รีบร้อน เราก็ตามไม่ทัน มีความหลากใจ จึงร้องตะโกนออกไปว่า หยุดก่อนสมณะแต่พระพุทธเจ้ากลับทรงตอบว่า เราหยุดแล้ว เธอจงหยุดเถิด องคุลิมาลจึงคิดว่าสมณะนี้ไม่เคยโกหกจึงถามว่า ที่ท่านว่าหยุดแล้วทั้งที่ท่านกำลังเดินอยู่หมายความว่ากระไร พระศาสดารับสั่งว่า ดูกรอหิงสกะ เราหยุดฆ่า ท่านยังไม่หยุดฆ่า พอได้ยินรับสั่งเรียกชื่อเดิมว่า อหิงสกะ ก็สดุ้งใจ เกิดแสงสว่างแปลบปลาบขึ้นในใจ พระศาสดาทรงชี้ถูกจุดสำคัญในใจ คล้ายกับจุดผั่กแคในเวลาพระราชทานเพลิงศพ ทำให้เกิดปัญญาแล่นตลอดในดวงจิต ทำให้องคุลิมานได้สติที่หลงลืมไป มิได้นำมาใช้ระหว่างเป็นโจร เพราะต้องตกระกำลำบาก นอนกลางดิน กินกลางทราย อดมื้อกินมื้อ ต้องซุ่มซ่อนตัวอยู่ในป่าคนเดียว ยิ่งได้ฆ่าคนมากเข้าก็ยิ่งทำให้จิตใจทวีความเหี้ยมโหด กร้าวกระด้าง ปิดบังความดีงามที่บิดามารดาได้เคยอบรมไว้จนสิ้น ตามธรรมชาติความดีความชั่วที่บุคคลได้กระทำลงไปแล้วมิได้สูญหายไปไหน จิตมีหน้าที่เก็บเรื่องราวต่าง ๆ ไว้ แต่ได้ถูกอารมณ์ภายนอกอื่น ๆ ที่เลวร้ายปกปิดครอบงำไว้ จึงทำให้หลงลืมไปได้ องคุลิมาลไม่ใช่ผู้ร้ายโดยสันดานหรือโดยสายเลือด แต่เป็นเพราะถูกชักจูงโดยเอาวิชาเป็นเครื่องล่อ ทำให้เขวไปชั่วคราว เมื่อได้ถูกพระศาสดาซึ่งเป็นปรัชญาชั้นเอกของโลก รับสั่งถูกจุดในใจก็เกิดความคิด นึกถึงชื่อเดิมขึ้นมาว่า จริงแล้ว อหิงสกะ แปลว่าผู้ไม่เบียดเบียน แต่เรายังเบียดเบียนอยู่ การกระทำของเราไม่ตรงกับชื่อจริง พระมุนีตรัสซ้ำมาอีกว่า ดูก่อนอหิงสกะ เราวางอาชญาในสัตว์ทั้งปวงเราจึงได้ชื่อว่าหยุดแล้ว ส่วนท่านสิยังไม่สำรวมในสัตว์ทั้งหลาย จึงได้ชื่อว่ายังไม่หยุดองคุลิมาลถูกเรียกชื่อเดิมเป็นครั้งที่สองก็สดุ้ง เพราะไม่มีใครเรียกชื่อนี้มานานแล้ว คิดว่าจริงซิชื่อเก่าของเราหายไป เพราะว่าประพฤติไม่ตรงกับชื่อ จึงได้รับชื่อใหม่ สมณะนี้สอนให้เราสำรวมในสิ่งทั้งปวง การสำรวมเป็นการดี ต่อไปเราจะเป็นผู้สำรวมในทุกสิ่งทุกอย่างให้สมกับชื่อจริง คือ อหิงสกะ สมณะนี้มีคุณพิเศษสมควรเป็นครูของเราได้ เพราะ

สอนให้เราไม่เบียดเบียน พระองค์ไม่ต้องใช้ศาสตราวุธ หรือใช้อำนาจใด ๆ มาทรมานเรา แต่ทรงใช้พระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นเครื่องทำลายความแข็งกระด้างให้อ่อนลงอย่างน่าอัศจรรย์ องคุลิมาลออกมาเป็นโจรเป็นเวลาตั้งหลายปี ในใจมีแต่ความรู้สึกหวาดกลัวว่าเขาจะมาจับตัวไปลงโทษ และจะต้องคอยหาช่องที่จะฆ่าคนให้ได้ครบหนึ่งพันตามอาจารย์สั่ง มีแต่ความว้าเหว่ วังเวง ขาดความอบอุ่นเยี่ยงคนทั้งหลาย ที่ต้องมาอ้างว้างอยู่คนเดียวในป่าเปลี่ยว ไม่เคยมีใครมาแสดงความเมตตากรุณา และหวังดีต่อตนเลย เคยพบแต่คนที่คุกคามจะจับตัว และบ้างก็วิ่งหนีจนตัวสั่น พอมาพบพระศาสดาที่ทรงเปี่ยมไปด้วยพระมหากรุณา โดยไม่มีใครจะเสมอเหมือน เปล่งแสงความกรุณาเข้าไปจับในดวงจิต ทำให้เราซาบซึ้งอบอุ่นเหลือที่จะพรรณาถูก องคุลิมาลซึ่งมีพื้นดีมาแต่เดิม หรือจะทนดื้อดึงอยู่ได้ ปัจจุบันนี้ก็มีนายตำรวจบางคนที่มีความสามารถเกลี้ยกล่อมผู้ร้ายใจทมิฬให้กลับใจเป็นคนดีได้ก็หลายคน ทั้งที่เป็นเพียงนายตำรวจปุถุชนยังทำได้ แล้วเหตุใดพระพุทธเจ้าจะทรงปราบองคุลิมาลให้ละพยศด้วยพระวาจา ซึ่งล้วนแต่เป็นข้อสะกิดใจ และพระสุรเสียงที่อ่อนโยน นิ่มนวล เจือไปด้วยความเมตตากรุณาไม่ได้ ทุกคนย่อมต้องชอบความอ่อนหวานนิ่มนวล แม้เสียงนั้นไม่ใช่รับสั่งของพระพุทธเจ้าก็ยังทำให้ใจอ่อนได้ นี่เป็นเพียงชั้นแรกที่องคุลิมาลละชั่วอย่างเดียวก่อน ยังไม่ได้ลงมือประพฤติดีและยังไม่ได้ทำให้จิตบริสุทธิ์ จึงได้กล่าวว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์เป็นสมณะที่ชาวโลกและเทวโลกบูชา แสดงคุณอันใหญ่อุตส่าห์เสด็จมาถึงป่า เพื่อโปรดข้าพระองค์โดยกาลอันนานหนอ ข้าพระองค์ได้สดับพระคาถาอันล้วนแล้วไปด้วย เหตุและผลของพระองค์ จะละเลิกบาปตั้งพันเสียตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป พลางทิ้งเครื่องประหารต่าง ๆ ลงในหนองน้ำ ทรุดกายลงกราบบังคมยุคลบาทพระศาสดา ทูลขอบรรพชา พระศาสดาตรัสว่า เธอจงเป็นภิกษุเถิด ความเป็นภิกษุก็มีแต่องคุลีมาลในวันนั้น และได้ตามเสด็จไปสู่อารามนครสาวัตถี ในขณะนั้นความรู้สึกขององคุลิมาลซาบซ่านปีติเหลือที่จะพรรณาได้ ความหวาดสดุ้งต่อภัยร้ายที่จะเกิดจากกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งจะต้องเร่ร่อนหลบหนีต่อไป ความว้าเหว่หมดที่พึ่งก็หมดไป มีความอบอุ่นปลอดโปร่งใจเกิดขึ้นมาแทนที่ ความรู้สึกเช่นนี้ไม่เคยพบปะมาเลย จนกระทั่งได้อยู่ในสำนักพระศาสดา เมื่อได้บวชแล้วก็เจริญวิปัสนากรรมฐาน แต่อกุศลกรรมที่ได้ทำไปแล้วทำให้ความรู้สึกผิดชอบตามมารบกวนจิต ทำให้องคุลิมาลนึกเห็นแต่ภาพที่ได้ฆ่าคนมาแล้ว

ต่าง ๆ กัน และแว่วเสียงร้องครวญครางขอชีวิตไม่หยุดหย่อน จนไม่เป็นอันเจริญกรรมฐานได้ เพราะมีสิ่งเหล่านี้มารบกวนจิตใจจนหาความสงบมิได้ ท่านจึงกราบทูลพระศาสดา พระศาสดารับสั่งว่า ทุกอย่างที่ได้ทำไปแล้วเป็นอัพโพหาริก แปลว่า มีเหมือนไม่มี อย่าไปนึกถึงอดีตที่ล่วงไปแล้ว และอนาคตที่ยังมาไม่ถึงเป็นอารมณ์ ให้พิจารณาอารมณ์ที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบัน เพราะการนึกถึงอดีตอนาคตย่อมจะไม่พบความจริง ที่เป็นประจักษสิทธิ และอดีตอนาคตยังเป็นปัจจัยให้เกิดนิวรณ์ทั้ง ๕ มารบกวนความสงบอีกด้วย เพราะองคุลิมาลได้เคยสร้างบารมีแต่ชาติก่อน ๆ มาก จึงฟังกระแสรับสั่งของพระศาสดาเข้าใจง่าย และทำได้ถูกต้องจึงรู้สึกอยู่แต่เฉพาะอารมณ์ที่เป็นวิปัสนา เช่น เวลาเห็นก็รู้อยู่กับธรรมชาติที่เห็น เวลาได้ยินก็รู้อยู่กับธรรมชาติที่ได้ยินหรือได้รู้กลิ่น รู้รส รู้สึกในอาการสัมผัสอันถูกต้องและใจคิด เวลานั่ง นอน ยืน เดิน ก็รู้อยู่เฉพาะรูปนั้น ๆ หรือในอาการนั้นของรูปที่กำลังปรากฏอยู่เป็นปัจจุบัน นิวรณ์ก็เกิดไม่ได้ ทำจิตให้เป็นสมาธิ จิตที่สงบก็เป็นบาทให้ปัญญาเกิดขึ้น รู้แจ้งเห็นจริง ว่ารูปกับนามนี้เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มิใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขาเรียกว่าได้วิปัสนาแล้วจัดว่าอยู่ในข้อประพฤติดี และได้บำเพ็ญเพียรต่อไป จนกระทั่งแจ้งอริยสัจธรรม ๔ จึงได้สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลนับตั้งแต่โสดา สกะนาคา อนาคา และพระอรหันที่หลังได้ทำจิตให้บริสุทธิ์ขาวรอบ ตามหลักฐานในองคุลิมาลสูตร และในที่อื่น ๆ ก็รวบรวมใจความได้ว่า องคุลิมาลไปบวชแล้วทำวิปัสนาก่อนแล้วจึงสำเร็จอรหันต์ทีหลัง อาจจะเป็นเวลานานก็ได้ เพราะไม่มีหลักฐานว่าทำนานเท่าไร แต่ที่แน่นอนก็คือไม่ได้สำเร็จเวลาฟังเทศน์เพียงนิดเดียว เช่น พระอริยะองค์อื่น พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ลึกซึ้งและสูงสุดยากที่จะเข้าใจได้ง่าย ก่อนอื่นต้องเชื่อเรื่องกรรมเก่าในอดีตชาติ ทั้งกุศลและอกุศลว่าได้ติดตามมาทุกคน จึงจะช่วยให้เข้าใจในศาสนาพุทธได้ง่าย ถ้าไม่เชื่อว่าการกระทำในชาติก่อนมีผลติดตามมาได้ ก็จะไม่มีทางเข้าใจศาสนาพุทธได้เลย เพราะศาสนาพุทธไม่ได้สอนแต่เฉพาะชาตินี้ชาติเดียว แต่ได้สอนเกี่ยวโยงมาแต่ชาติก่อน และชาติต่อไปอีกด้วย ปุถุชนย่อมสร้างกรรมกันมาทุกคน ทั้งทางดีและทางชั่ว ผลของกรรม คือ วิบากที่ได้รับจึงไม่เหมือนกันและไม่เท่ากัน องคุลิมาลมีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่วทั้งสองอย่าง ครั้งแรกกุศลให้ผลได้มาเกิดเป็นลูกของปุโรหิต ต่อมาอกุศลส่งผลทำให้เกิดความประมาทต้องประ-

พฤติตัวเป็นโจร จวนเจียนจะต้องฆ่ามารดา ที่ยุตส่าห์มาติดตามบุตรด้วยความรัก ถ้าได้พบคงต้องฆ่าเพราะจากกันมานานจนจำไม่ได้ แต่วิบากฝ่ายดีมีมากกว่า จึงเข้าไปอยู่ในข่ายพระญาณของพระพุทธเจ้า ทำให้ต้องรีบเสด็จมาช่วยป้องกันมิให้ฆ่ามารดา นี่เป็นเครื่องยืนยันว่าการฆ่าคนอื่นมากมายก็ไม่หนักเท่ากับฆ่ามารดา การฆ่าคนอื่นพระศาสดาไม่ทรงเอาเป็นธุระ แต่พอถึงที่จะฆ่ามารดาเพียงคนเดียว ก็จะไม่ได้มรรคผลจึงต้องเสด็จมาโปรด เพราะคุณของบิดามารดาที่มีต่อบุตรมากมายเหลือที่จะพรรณา จะมีโทษมากจนกระทั่งสามารถกั้นมรรคผลได้ องคุลิมาลเป็นพระอรหันต์ได้ก็เพราะ

๑. ไม่เคยทำอนันตริยกรรมเลย

๒. ได้เคยสร้างสมบารมีไว้มากในชาติก่อน ๆ

๓. พระศาสดาซึ่งเปี่ยมไปด้วยพระปัญญาคุณ บริสุทธิคุณ กรุณาคุณ ซึ่งไม่มีใครเทียมเท่าเป็นผู้อบรมและทรมาน

ส่วนโทษทางบ้านเมือง พระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่อยู่เหนือกฎหมายก็ทรงอภัยโทษให้ ส่วนผลของอกุศลที่องคุลิมาลได้ฆ่าคนไว้มาก ก็ส่งผลให้บ้างเพียงเล็กน้อย เช่นเวลาไปบิณฑบาตรคนที่ขลาดก็พากันวิ่งหนี คนที่กล้าก็ใช้ก้อนอิฐ ก้อนหิน ขว้างปา ทำให้ไม่ได้อาหารมาพอฉัน ซึ่งดูเป็นสิ่งเล็กน้อยสำหรับผู้ร้ายที่ฆ่าคนจะพึงได้รับ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะความเป็นพระอรหันต์ เป็นกุศลที่ยอดเยี่ยมสูงสุดในพระพุทธศาสนา ถึงกับสามารถทำลายภพชาติซึ่งจะต้องเวียนว่ายตายเกิดต่อไปให้หยุดลงเป็นชาติสุดท้ายได้ อกุศลซึ่งจะตามส่งผลอีกต่อไปก็กลายเป็นอโหสิกรรม เพราะท่านไม่เกิดอีก ถ้ายังเป็นปุถุชนจะมีภพชาติอีกต่อไป ก็เป็นของแน่นอนเหลือเกินที่ผลแห่งการกระทำนั้นจะต้องส่งให้อย่างเต็มที่ ทั้งในชาติปัจจุบันนี้และชาติต่อไป เรื่องนี้ถ้าเข้าใจแต่เพียงเผินๆก็คล้ายกับองคุลิมาลทำบุญแล้วล้างบาปได้ ทางพุทธศาสนาไม่มีการทำบุญล้างบาป บาปกับบุญอยู่กันคนละส่วน จะลบล้างกันไม่ได้ ต่างคอยชิงกันส่งผลอยู่เสมอ ถ้ายังไม่มีโอกาสก็ต้องคอยติดตามต่อไป ตามทันเมื่อใดก็ให้ผลเมื่อนั้น เรื่องของกรรมนี้ลึกซึ้งซับซ้อนมาก ข้าพเจ้าไม่อาจนำมาพูดได้ทั้งหมด เพราะหนังสือเรื่องนี้มีความมุ่งหมายให้ผู้อ่านทั่วไป ๆ เข้าใจได้ง่าย ส่วนท่านผู้รู้ รู้ดีอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นที่จะพูดให้ลึกซึ้ง จะทำให้ผู้อ่านบางท่านพลอยยุ่งยากไปด้วยกลายเป็นไม่รู้เรื่องไป

ความจริงเรื่ององคุลิมาลนี้ ถ้าคิดไปตามเรื่องที่ได้ยินได้ฟังต่อ ๆ กันมา ดูคล้ายกับจะเป็นไปตามความเข้าใจของคนหมู่มาก ที่ว่ามหาโจรทำไมถึงเป็นพระอรหันต์ได้ง่าย หรือว่าทำบุญเพื่อล้างบาปได้ แท้จริงบาปที่องคุลิมาลกระทำ ไม่ได้ถูกล้างให้หมดไป บาปนั้นยังคงอยู่ เป็นแต่ยังให้ผลไม่ทัน ให้ได้เพียงเล็กน้อย เช่น ถูกขว้างปา ซึ่งความจริงควรจะให้ผลยิ่งกว่านั้น แต่เป็นเพราะอะไร เป็นเพราะท่านเข้าสู่นิพพานเสียก่อน ไม่มีภพชาติอีกต่อไป บุญบาปจะให้ผลได้ต่อเมื่อผู้นั้นไปเกิดขันธ์ขึ้นอีก บุญบาปจะให้ผลได้ก็ต้องส่งให้กับผู้มีขันธ์ ๕ ผู้ใดได้ทำลายกิเลสที่อาศัยขันธ์อยู่โดยสิ้นเชิง ขันธ์ของผู้นั้นไม่มีปัจจัยให้เกิดอีก บุญบาปนั้นก็กลายเป็นอโหสิกรรมเช่นเดียวกับองคุลิมาล

องคุลิมาลมีบารมีแก่กล้ามาก `ตามหลักเกณฑ์ของกรรมจะต้องเกิดชาตินี้อีกชาติเดียวแน่นอน ฉะนั้น เรื่องราวของท่านจึงเข้าไปอยู่ในข่ายพระญาณของพระพุทธเจ้า การเป็นอริยะต้องมีบารมีมากจึงจะสำเร็จได้ ถ้าไม่มีบารมีไว้ก่อน ถึงจะไม่เป็นโจร ไม่เป็นผู้ร้ายฆ่าคน ก็ไม่อาจสำเร็จได้ เช่น คนโง่ถึงจะเป็นคนดีอย่างไรก็ไม่อาจเล่าเรียนสำเร็จจนถึงรับปริญญาได้ ส่วนคนฉลาดที่เรียนเก่ง ถึงจะเกะกะเสเพลไปบ้างเป็นครั้งคราว แต่พอรู้สึกตัวประพฤติตัวเสียใหม่ ยังเรียนจบได้ปริญญา และเป็นคนใหญ่คนโตได้ การได้เป็นพระอริยะสำคัญที่บารมีกับไม่ทำอนันตกรรมก็ใช้ได้ คนไม่เคยสร้างบารมีไว้ก่อนแม้เป็นคนดีไม่เป็นโจร ก็เป็นอริยะไม่ได้ พระเจ้าพิมพิสารกับพระเจ้าอชาติศัตรู ตามในประวัติพระเจ้าอชาติศัตรูสร้างบุญมากกว่าพระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าพิมพิสารเป็นพระเจ้าแผ่นดินมานาน คงสั่งประหารคนมามากกว่าพระเจ้าอชาติศัตรู แต่พระเจ้าพิมพิสารได้เป็นพระโสดา เพราะไม่ได้ฆ่าพระราชบิดาหรือพระราชมารดา พระเจ้าอชาติศัตรูยังไม่ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ยังไม่เคยสั่งประหารคน แต่ก็เป็นโสดาไม่ได้ เพราะปลงพระชนม์พระราชบิดา

อานุภาพความรักของแม่

สามารถทำให้โจรร้ายกลายกลับเป็นพระอรหันต์ (จากเรื่ององคุลิมาล)

ใครจะเปรียบเช่นแม่ไม่แลเห็น แม่นี้เป็นมิตรแท้แผ่กุศล
คอยปลอบปลุกลูกให้รื่นชื่นกมล คอยผ่อนปรนทุกข์ให้ไม่วายวัน
อันความห่วงบ่วงใยเหนือใครอื่น ทั้งยามชื่นสบโชคหรือโศกศัลย์
ถึงลูกผิดคิดบาปหยาบฉกรรจ์ แม่เท่านั้นอาทรก่อนทุกคน
องคุลิมาลร้าย แม่ไต่เต้า สละชีพรีบเข้าพนาสณฑ์
เกรงราชาพาทหารผลาญลูกตน เตือนให้พ้นภัยก่อนจึงจรมา
เนื่องด้วยเดชเมตตามหากุศล บันดาลดลพระพุทธองค์ทรงเห็นว่า
ควรป้องกันโจรพาลฆ่ามารดา เสด็จมาก่อนแม่ แก้ไว้ทัน
พระทรงปลดพยศร้ายโจรใจบาป ลงหมอบกราบหยุดนิ่งทิ้งพระขรรค์
เพราะแม่รักลูกจึงรอดปลอดโทษทัณฑ์ กลับได้บรรลุเป็นสงฆ์จงสังวร
อานุภาพความรักอันหนักแน่น ของแม่แสนสุดจะหาอุทาหรณ์
ถึงตัวตายแม่ไม่วายจะอาวรณ์ สถาพรรักแท้ของแม่เอย.

เตรียมตัวก่อนตาย

วิถีทางแห่งชีวิตในบั้นปลายของสัตว์โลก

เมื่อสัตว์โลกแตกตายทำลายขันธ์แล้ว มีวิถีทางแห่งชีวิตที่จะต้องเดินทางต่อไปอีก ๗ สาย สุดแท้แต่กรรมดีและกรรมชั่วที่ตนได้กระทำไว้แล้วนั้นจะนำไป ทาง ๗ สายนั้น คือ :—

๑. ทางไปนรก ได้แก่โทษะ บุคคลตายแล้วไปตกนรก เพราะอำนาจแห่งโทษะ เป็นส่วนมาก

๒. ทางไปเปรต อสุรกาย ได้แก่ โลภะ คือความห่วงสมบัติ บุคคลตายแล้วไปเกิดเป็นเปรต อสุรกาย เพราะอำนาจแห่งโลภะเป็นส่วนมาก

๓. ทางไปดิรัจฉาน ได้แก่ โมหะ คือความหลง บุคคลตายแล้วไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เพราะอำนาจแห่งโมหะเป็นส่วนมาก

๔. ทางไปมนุษย์ ได้แก่ ศีล ๕ กุศลกรรมบถ ๑๐ บุคคลตายแล้วไปเกิดเป็นคน เพราะอำนาจแห่งศีล ๕ กุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นส่วนมาก

๕. ทางไปสวรรค์ ได้แก่ มหากุศล ๘ บุคคลตายแล้วไปเกิดในสวรรค์ เพราะอำนาจแห่งมหากุศล

๖. ทางไปพรหมโลก ได้แก้ สมถกรรมฐาน บุคคลตายแล้วไปเกิดพรหมโลก เพราะอำนาจแห่งสมถกรรมฐาน หมายความว่า ผู้นั้นเจริญกรรมฐานจนได้บรรลุฌาน ผลของฌานนั้นแหละนำไปเกิด พรหมโลกตามขั้นของฌานที่ตนได้บรรลุ

๗. ทางไปนิพพาน ได้แก่ วิปัสสนากรรมฐาน หมายความว่า เมื่อบุคคลเจริญวิปัสสนากรรมฐาน จนสามารถได้บรรลุมรรค ผล นิพพานแล้ว ครั้นแตกตายทำลายขันธ์ก็เข้าสู่นิพพาน

ทาง ๗ สายนี้ เป็นแผนที่แสดงออกบอกให้ทราบถึงวิถีทางแห่งชีวิตของแต่ละบุคคลว่า ขณะนี้เรากำลังเดินทางสายไหน ขอให้พากันเลือกเดินทางสายที่ ๔—๕—๖—๗

เกิด จะปลอดภัยมากขึ้นไปตามลำดับ ๆ แต่จะให้ดีที่สุด ต้องเลือกเดินทางสายที่ ๗ เท่านั้นให้มากจึงจะปลอดภัยโดยแท้

อานิสงส์ของการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

อานิสงส์ของการเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั้น ถึงแม้จะยังไม่ได้บรรลุมรรคผลนิพพานก็ตาม ก็ยังมีประโยชน์มีผล มีอนิสงส์มากมายเหลือที่จะนับจะประมาณให้สิ้นสุดยุติลงได้ จะขอยกมาเป็นตัวอย่างสักเล็กน้อยเท่านั้น คือ :--

๑. ทำคนให้ฉลาด ให้รู้หลักความจริง ให้รู้จักชีวิตประจำวัน

๒. ทำคนให้รู้จักปรมัตถธรรม ไม่หลงติดอยู่ในบัญญัติธรรม อันเป็นเพียงโลกสมมติ

๓. ทำคนให้มีศีลธรรมและวัฒธรรมอันดีงาม

๔. ทำคนให้รักใคร่กัน สนิทสนมกลมกลืนกัน

๕. ทำคนให้มีความเมตตากรุณาต่อกัน เอ็นดูกัน สงสารกัน พลอยยินดีอนุโมทนาสาธุการให้เมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี

๖. ทำคนให้เป็นคน ทำคนให้ดีกว่าคน ทำคนให้เด่นกว่าคน ทำคนให้เลิศกว่าคน ทำคนให้ประเสริฐกว่าคน ทำคนให้สูงกว่าคน ทำคนให้เป็นพระ

๗. ทำคนไม่ให้เบียดเบียนกัน เว้นจากเอารัดเอาเปรียบกัน

๘. ทำคนให้รู้จักตัวเอง และรู้จักปกครองตัวเอง คืออ่านตัวออก บอกตัวได้ใช้ตัวเป็น อ่านตัวออก บอกตัวได้ ใช้ตัวพึ่ง

๙. ทำคนให้เป็นผู้ว่าง่าย สอนง่าย ไม่มีมานะถือตัว ไม่เย่อหยิ่งจองหอง

๑๐. ทำคนให้หันหน้าเข้าหากัน ให้บรรจบกัน เพราะต่างฝ่ายต่างลดทิฏฐิมานะลงหากัน เข้ากันได้ เป็นกันเอง

๑๑. ทำคนให้เป็นคนหนักแน่นในกตัญญูกตเวทิตาธรรม

๑๒. ทำคนให้มี กาย วาจา ใจ บริสุทธิ์

๑๓. ทำคนให้ได้รับความสุขใจ

๑๔. ทำคนให้พ้นจากความเศร้าโศกปริเทวนาการ

๑๕. ทำคนให้ดับความทุกข์ร้อนทางกาย ทางใจ

๑๖. ทำคนให้เดินทางถูก

๑๗. ทำคนให้ได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน เป็นปริโยสาน

๑๘. ทำกิเลส คือ โลภะ โทษะ โมหะ ให้เบาบางลง

๑๙. ทำให้เป็นคนมีใจสุขุมเยือกเย็นขึ้นอีกมากทีเดียว

๒๐. ทำให้เป็นคนมีสติรอบคอบอีกมาก

๒๑. ทำให้ความจำดีขึ้น เป็นประโยชน์แก่นักเรียน นักศึกษามาก

๒๒. ทำให้โรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ หายไป เช่น โรคประสาท เป็นต้น

๒๓. สามารถจะเป็นพลวปัจจัยนำไปเกิดในสวรรค์ได้ เช่น พระภิกษุรูปหนึ่ง ท่านเจริญวิปัสสนาถึงญาณที่ ๔ เวลามรณภาพท่านได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แล้วลงมากราบพระพุทธเจ้า ฟังธรรมและปฏิบัติธรรมได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน

๒๔. ทำให้มีความเชื่อความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย หนักแน่นยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณ

๒๕. สะดวกแก่การปกครอง

ปริญญาธรรมชาติ

โดย ท. เลียงพิบูลย์

เช้าวันหนึ่งปลายเดือนเมษายน หลังอาหารแล้วก็เข้าห้องเตรียมตัวจะออกจากบ้านไปทำงานตามปรกติ ยังไม่ทันแต่งตัวเสร็จ เด็กก็เข้ามาบอกว่ามีแขกมาหาและคอยอยู่แล้ว จึงรีบแต่งตัวออกจากห้องทันที ข้าพเจ้าได้พบกับสุภาพบุรุษ ๓ ท่านที่นั่งรออยู่ก่อน รู้สึกว่าเรายังไม่เคยพบกันมาก่อน แล้วท่านทั้ง ๓ ก็แนะนำตัวเอง ข้าพเจ้าได้รับเกียรติต้อนรับรู้จักท่านสุภาพบุรุษทั้ง ๓ คือ ท่านหนึ่งเคยเป็นผู้พิพากษามาก่อน และอีกท่านหนึ่งเคยเป็นนายตำรวจ ปัจจุบันนี้ทั้งสองท่านเป็นข้าราชการบำนาญ อีกท่านหนึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในวงการค้าและอุตสาหกรรมมีชื่อเสียงทางสังคม

ท่านทั้งสามนี้ในสายตาของข้าพเจ้าเห็นว่า นักธุรกิจจะอ่อนวัยกว่าสองท่าน แต่ท่านทั้งสามก็สนิทสนมกันดี วัยอ่อนแก่คงไม่เป็นอุปสรรคในการคบหาสมาคมหากนิสัยและความรู้สึกต้องกัน แล้วเราก็ได้สนทนาเป็นกันเอง ท่านทั้ง ๓ ก็ช่วยกันเล่าถึงจุดประสงค์ที่ได้มาหาข้าพเจ้า คือว่าต่างก็ได้อ่านเรื่อง "กรรมลิขิต" ซึ่งทางคณะธรรมวาที วัดสร้อยทองได้พิมพ์ในวันขึ้นปีใหม่ เกิดความสนใจอยากพบผู้เขียน จึงได้พยายามสืบหาตำบลที่อยู่ข้าพเจ้าได้กล่าวขอบคุณที่ท่านทั้งสามให้เกียรติอันสูง อุตส่าห์ตามมาจนพบบ้าน

การสนทนากันในเช้าวันนั้น ข้าพเจ้าได้เรื่องราวที่เกิดประโยชน์ส่วนรวมมาเล่าสู่กันฟัง เรื่องนี้เริ่มต้นด้วยเวลาไม่นานที่ผ่านมา แต่ก็โยงไปถึงอดีตชีวิตของท่านผู้หนึ่งข้าพเจ้าได้รวบรวมขึ้น เพื่อจะชี้ให้เห็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว เหมือนสายป่านที่ชักใยถึงกันซึ่งจะมองด้วยสายตามนุษย์ยากที่จะเห็นได้ กรรมดีหรือชั่วย่อมคอยติดตามสนองเพียงอยู่ที่เวลาช้าหรือเร็วเท่านั้นดังที่ท่านจะได้ฟังเรื่องราวจากอดีตผู้พิพากษาและท่านนักการค้าเป็นผู้ผลัดกันบรรยายเรื่องต่อไปนี้. . . . .

วันหนึ่งเวลาเช้าจวนจะสิ้นเดือนมีนาคม เราสามคนมีผมและอดีตนายตำรวจและท่านนักการค้ารวมทั้งคนขับรถเป็นจำนวน ๔ คน กำลังจะออกเดินทางหลีกความร้อน และ

ความอัดแอในพระนครไปหาที่สงบและลมเย็น จึงตั้งใจไปพักผ่อนต่างจังหวัด เช้าวันนั้นเราไม่นึกว่าจะเกิดอุปสรรคขึ้นแก่รถของเรา เห็นจะเป็นเพราะความประมาทไม่ได้ตรวจดูรถให้เรียบร้อยก่อนออกเดินทางรถวิ่งไปยังไม่ทันพ้นเขตอำเภอภายในพระนคร เข็มหน้าปัดวัดความร้อนในรถก็ขึ้นสูงผิดธรรมดา แสดงว่าเครื่องยนต์ร้อนผิดปรกติ เราต่างก็ไม่สบายใจเพราะหมายถึงมีสิ่งบกพร่องของเครื่องยนต์ บางทีเราไม่อาจใช้รถคันนี้เดินทางต่อไปก็ได้ จึงสั่งให้คนขับนำรถแอบเข้าข้างทางลงไปเปิดฝาดูเครื่องยนต์ มองหาสิ่งบกพร่อง ที่พอจะเห็นได้ก็เห็นว่าท่อยางหม้อน้ำทะลุเป็นรู น้ำพุ่งออกมาจนน้ำจะแห้งหม้อ จึงเกิดความร้อนจัด พวกเราจึงค่อยสบายใจขึ้นบ้าง เพราะเป็นเรื่องภายนอก เพียงแต่เปลี่ยนท่อยางที่รั่วซึ่งไม่ยากนัก ใช้เวลาไม่นานก็คงเรียบร้อยเดินทางต่อไปได้

เราจึงสั่งให้คนขับนำรถไปหาอู่ซ่อมรถยนต์ที่ใกล้ที่สุดในบริเวณนั้นโดยด่วน เพื่อเปลี่ยนท่อยางทั้งบนและล่าง เพื่อป้องกันไม่ให้ท่อยางทำเหตุขึ้นอีก พวกเราลงจากรถมองหาร้านขายเครื่องดื่มและอาหารใกล้ ๆ เพื่อเข้าไปนั่งคอยเวลากว่ารถจะทำเสร็จเรียบร้อย เมื่อเราพากันเข้าไปในร้านเครื่องดื่ม ซึ่งไม่ได้ตั้งใจมาก่อน เมื่อหาที่นั่งได้โต๊ะว่างแล้วเราก็สั่งเครื่องดื่มตามแต่ใครจะชอบอะไร

เรามองดูภายในร้านรอบตัว ก็เห็นมีทั้งคนจีนและคนไทย มีทั้งข้าราชการและนักธุรกิจ พวกนายตรวจรถเมล์ มีอาชีพต่าง ๆ กัน นั่งสนทนากันอยู่ในหมู่พวกของตน ไม่ค่อยจะสนใจว่าผู้ใดจะรำคาญ บางคนก็ชอบพูดคำด่าคำสลับกันไป บางคนก็นั่งอ่านหนังสือพิมพ์รายวัน ไม่สนใจใครจะคุยจะด่าใครอย่างไร บางคนทั้งอ่านหนังสือพิมพ์หูก็คอยฟังผู้อื่นพูด นาน ๆ ก็เงยหน้าขึ้นจากหนังสือพิมพ์พูดขัดเสียทีแล้วก็อ่านต่อไป

รู้สึกว่าคนส่วนมากในสถานที่นั้น ชินต่อเสียงเอะอะโวยวายของผู้อื่น จึงนั่งสงบเป็นปรกติอย่างไม่สนใจใคร ส่วนโต๊ะใกล้ ๆ ที่เรานั่ง ล้วนแต่พวกรุ่นหนุ่มคะนองนั่งดื่มกาแฟ คุยโขมง บางครั้งก็ถกเถียงการเมืองเรื่องสงครามกันไปตามเรื่อง พวกเราใหม่ต่อสถานที่ใหม่ต่อเสียงที่ก่อกวนประสาท และเป็นครั้งแรกจึงไม่ค่อยสบายใจนัก แต่ก็ต้องปรับความรู้สึกให้ชินพอมีความอดทนนั่งสนทนากันได้ในหมู่พวกเรากันเอง

แต่ไม่ช้าเหตุการณ์ในร้านขายเครื่องดื่ม ก็ค่อยเปลี่ยนแปลงไป ผู้ที่เข้ามานั่งดื่มกินอาหารเช้า เมื่อเสร็จต่างก็ค่อย ๆ ทยอยแยกย้ายพากันออกจากร้านทีละพวก ทีละคน ๒ คน เหตุการณ์วุ่นวายจอแจภายในร้านก็ค่อยสงบลงบ้าง ไม่ช้าคงเหลือพวกชายหนุ่มโต๊ะข้างประมาณ ๕ คนยังคุยกันเสียงดัง ถกเถียงกันด้วยเรื่องไม่เป็นสาระ และยังเหลือพวกเราอีกโต๊ะหนึ่ง ทันใดนั้นเราก็ได้ยินเด็กหนุ่มโต๊ะข้าง ๆ พูดออกมาด้วยความตื่นเต้น พลางกางหนังสือพิมพ์ที่กำลังอ่านอยู่แล้วพูดเสียงดังว่า

"เฮ้ย ดูนี่ซิโว้ย อ้ายหมอนี่มันโง่ระยำทีเดียว เงินเกือบสองหมื่นยังดันเอาไปให้ตำรวจนำไปคืนให้เจ้าของ เป็นกูพบละก็หวานไปได้นานทีเดียว เงินเป็นหมื่นไม่ใช่ขี้ไก่โว้ย คนโง่บัดซบอย่างนี้ก็มีด้วย"

พวกเราก็หันไปมองดูโต๊ะที่ผู้พูดเป็นจุดเดียวกัน เสียงพวกเพื่อน ๆ ต่างก็รุมถามว่า เรื่องอะไรเกี่ยวกับเงินเยอะแยะอย่างนั้น คนอ่านหนังสือพิมพ์รายวันพูดขึ้นว่า "เรื่องคนขับรถแท็กซี่โว้ย คนโดยสารลืมถุงเงิน ในถุงมีเงินสดเกือบสองหมื่นอยู่หลังรถ ดันเอาไปให้ตำรวจคืนไปให้เจ้าของจนได้"

ชายหนุ่มหลายคนมีความเห็นว่า คนขับรถแท็กซี่เป็นคนเซ่อเป็นคนโง่ แต่ชายหนุ่มในหมู่นั้นคนหนึ่งท่าทางเรียบร้อยกว่าเพื่อน พูดออกความเห็นอย่างตริตรองว่า

"ข้าว่าเขาทำถูก เราควรจะสนับสนุนยกย่อง เพราะการทำความดีมันทำยากลำบากต้องอดทนมีใจสูงพอ ยิ่งเรื่องเงินทอง คนเราน้อยคนนักจะทำได้ เพราะจะตัดความโลภความอยากได้นั้นยากนัก ที่เขานำเอาไปแจ้งความตำรวจเพื่อนำคืนให้เจ้าของ นับว่าเขาได้ชนะใจตนเอง ควรที่เราจะยกย่องสรรเสริญ" เราได้ฟังแล้วต่างก็มองดูตากัน นึกในใจว่าในหมู่คนใจต่ำ ก็ยังมีคนจิตใจสูงแทรกแซงอยู่บ้าง แต่สังเกตดูพวกชายหนุ่มเหล่านั้นไม่ค่อยจะพอใจเห็นด้วย เห็นจะเป็นผู้ยังมีกิเลสโลภเห็นแก่ได้อยู่มาก แต่ก็ไม่กล้าจะขัดแย้ง เห็นจะเป็นเพราะเกรงใจในความดีก็ได้

ในไม่ช้าชายหนุ่มกลุ่มนั้นชำระเงินค่าเครื่องดื่มแล้วก็พากันออกจากร้านไป บนโต๊ะคงเหลือแต่ถ้วยจานและหนังสือพิมพ์รายวันอีกฉบับหนึ่ง เข้าใจว่าเป็นหนังสือพิมพ์ของร้านเพื่อมีไว้ให้พวกลูกค้าอ่าน เราจึงเอื้อมมือไปหยิบหนังสือพิมพ์รายวันฉบับนั้นจากโต๊ะมา

พลิกค้นหาเรื่องที่ชายหนุ่มถกเถียงกัน อยากทราบรายละเอียด ก็เห็นหัวข้อข่าวว่า "แท็กซี่ผู้ซื่อสัตย์"

ในเนื้อเรื่องมีใจความว่า นายฮ่งเพียว แซ่เฮ้ง อายุ ๒๖ ปี ได้ขับรถแท็กซี่หมายเลข ก.ท.ท – ๑๘๓๗๔ ได้รับคนโดยสารจากประตูน้ำ นำไปส่งถนนสุขุมวิทซอย ๔ เมื่อกลับจากส่งผู้โดยสาร แล้วรถแล่นมาถึงราชประสงค์ก็เห็นถุงกระดาษของผู้โดยสารลืมไว้ที่นั่งข้างหลัง เมื่อหยิบดูก็พบธนบัตรอยู่ในซองนั้นหมื่นกว่าบาท พร้อมทั้งเอกสารและเช็คธนาคารอีกมากเช่นนี้ แทนที่นายฮ่งเพียวจะดีใจ นึกว่าเป็นลาภเพื่อจะยึดไว้เป็นสมบัติของตน กลับรีบร้อนนำของเหล่านั้นไปแจ้งความมอบให้นายร้อยเวรตำรวจสถานีพลับพลาชัยเขต ๑ เพื่อจะได้มอบคืนให้แก่เจ้าของต่อไป เมื่อมอบให้ตำรวจแล้วนายฮ่งเพียวก็ได้เร่งรีบขับรถออกติดตามเจ้าของเงินในสถานที่นำไปส่ง เมื่อพบตัวแล้วก็รีบนำตัวมาที่สถานีตำรวจเพื่อรับเงินคืนต่อไป เหตุเกิดเมื่อเวลา ๒๑.๐๐ น. คืนวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๑๑ นายฮ่งเพียวผู้นี้อยู่บ้านเลขที่ ๗๗ ถนนพลับพลาชัย

เมื่อเราได้อ่านข่าวละเอียดแล้ว เราก็อดดีใจไม่ได้พากันยกย่องสรรเสริญ เรายังมีคนดี ๆ อีกมากที่ยังไม่รู้ไม่เห็น การคอยรถที่เอาไปเปลี่ยนท่อน้ำนั้นก็ยังไม่มา เราก็คอยชะเง้อดูตามถนนด้วยใจเป็นห่วง นอกจากเครื่องดื่มแล้วเราก็ยังสั่งไข่ลวกมากินคนละสองฟองแล้วรถก็ยังไม่มา

เราต่างก็ได้พูดกันถึงชายผู้ขับรถแท็กซี่คันนั้น เพื่อถ่วงเวลาคอยรถกว่าจะมาถึงเราพากันยกย่องสรรเสริญว่าชายขับรถแท็กซี่ผู้นั้นว่าเป็นคนดีหายาก ที่ใดแห่งใดสถานที่นั้นได้มีบุคคลเช่นนี้เข้าร่วมทำกิจการ ย่อมเป็นที่ไว้วางใจได้ว่าการกินการโกงประกันได้ว่าจะไม่เกิดขึ้น ในยุคปัจจุบันนี้หาคนไว้วางใจได้ยาก ส่วนมากมีแต่คนเห็นแก่ทรัพย์สิน ไม่รักษาศีลธรรมและชื่อเสียงที่จะเสียหายเป็นพวกใจต่ำ คิดแต่ให้ได้มาเพื่อประโยชน์ส่วนตัวอย่างเดียว พวกนี้หากไปอยู่ที่ใดก็ขาดความซื่อสัตย์ คิดแต่ทุจริตนำแต่ความเสื่อมเสียเดือดร้อนไปสู่ที่นั้น ส่วนผู้มีจิตใจสูง แม้จะยากจนแต่ซื่อสัตย์หากไปอยู่ที่ใด ย่อมเป็นที่เชื่อถือได้ในความสุจริต แม้แต่ของมีค่าที่ได้ง่าย ๆ แต่ผิดศีลธรรม เขาก็ยังไม่ต้องการ เขาจะต้องการ

อะไรที่ลำบาก ต้องเสี่ยงภัยในการทุจริตยากยิ่งกว่านั้น นับว่าเป็นผู้มีสันโดษที่ควรยกย่องสรรเสริญ

เมื่อเราได้สนทนากันพักใหญ่ แล้วก็นิ่งอยู่ครู่หนึ่ง ท่านผู้เป็นนักธุรกิจจึงเอ่ยขึ้นอย่างบุคคลที่คิดอ่านตัดสินใจแล้วจึงเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นครั้งหนึ่งให้เราฟังว่า

เมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้เกิดในปทวีปเอเซีย ในครั้งนั้นมีครอบครัวหนึ่งสองแม่ลูก มารดาเป็นคนอยู่ในศีลธรรม มีอาชีพสุจริต แม้ความเป็นอยู่จะไม่สมบูรณ์ แต่เป็นคนขยันขันแข็ง อาชีพของมารดาทำไส้กลอกปลาแนม และสาคูไส้หมูหาบขายตามหมู่บ้าน พอเลี้ยงลูกชายซึ่งกำพร้าพ่อมาแต่เด็ก จนได้ให้การศึกษาเท่าที่กำลังความสามารถของมารดาที่จะทำได้จนเติบโต ความเป็นอยู่ในครอบครัวแม้จะไม่ฟุ่มเฟือย แต่ก็ไม่อัตคัดนักยังพอจะเจียดรายได้ทำอาหารใส่บาตรพระสงฆ์ทุกเช้าวันละหนึ่งองค์เป็นประจำ

เมื่อลูกชายเข้าสู่วัยหนุ่ม สำเร็จการศึกษา ม. ๖ ด้วยแรงงานของผู้เป็นมารดา บุตรชายมีความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบังเกิดเกล้า ก็อยากจะแบ่งเบาภาระของมารดาผู้มีพระคุณ จึงออกหางานทำช่วยหาเงินมาเลี้ยงดูมารดา ต่อมาได้มีโอกาสเข้าไปเป็นคนรับใช้อยู่ในบาร์ขายเหล้าแห่งหนึ่ง บาร์ย่อมเป็นที่หาความสำราญผ่อนคลายอารมณ์ของบุคคลทั่วไปที่มีเงินจ่าย คืนหนึ่งหลังจากบาร์ได้ปิดแล้ว ชายหนุ่มก็เดินกลับบ้านเป็นประจำทุกคืน แต่คืนนั้นเมื่อเดินออกมาจากบาร์ ก็มองเห็นกระเป๋าซองหนังใบหนึ่งตกอยู่ที่ข้างถนน ไม่ห่างไกลจากหน้าประตูบาร์มากนัก เข้าใจว่าเพิ่งจะทำตก ชายหนุ่มจึงก้มลงเก็บขึ้นมาเปิดตรวจดูก็เห็นมีธนบัตรใบละพันอยู่ ๕ ใบ และมีธนบัตรปลีกย่อยและเศษเงินรวมอยู่ด้วย นอกจากนั้นยังมีเช็คธนาคารเอกสารต่าง ๆ อยู่ในนั้น ชายหนุ่มตื่นเต้นรีบเก็บกระเป๋าเงินยัดใส่กระเป๋ากางเกง รีบเดินกลับบ้านด้วยหัวใจเต้นแรงผิดปกติ เพราะไม่เคยพบเงินมากมายเช่นนี้มาก่อน และก็ไม่เคยคิดว่าจะได้พบ

ครั้นมาถึงบ้าน ก่อนจะเข้าไปหามารดา ซึ่งกำลังรอคอยลูกชายอยู่ในบ้านยังไม่นอน ชายหนุ่มไม่ลืมที่จะปิดประตูเรียบร้อยแล้วก็หยิบเอากระเป๋าเงินออกมาเปิดตรวจดูให้แน่ใจอีกครั้งหนึ่งแล้วจึงรีบเข้าไปหามารดา พูดด้วยความร้อนรนและเสียงสั่น ๆ ว่า

“แม่จ๋า ฉันเก็บกระเป๋าเงินของใครก็ไม่รู้ ทำตกไว้ข้างถนน ในกระเป๋ามีเงินสดห้าพันกว่าบาท แล้วมีเช็คธนาคารญี่ปุ่น สั่งจ่ายเงินสดตั้งสองแสนบาทจ้ะแม่”

มารดาของเด็กวัยหนุ่มได้ฟังก็พลอยตื่นเต้น ตบอกพลางพูดว่า “ตายละลูก ใครเผลอ ประมาททำเงินตกไว้มากมายน่าสงสารจริง ๆ ถ้ารู้ตัวว่าเงินหายหมดเขาคงตกใจเสียดายแย่น่ะลูก แม่คิดว่าลูกควรจะรีบนำเอาไปสืบหาเจ้าของ คืนไปให้เขาเสีย ถ้าหากไม่พบเจ้าของก็นำเอาไปให้ตำรวจ ให้เขาประกาศสืบหาเจ้าของ อย่าเอาของคนอื่นเขาไว้ให้หนักอกหนักใจเราทำไม เพราะไม่ใช่ทรัพย์สินสมบัติของเรา แม้เราจะยากจน แต่เราก็อยู่ในศีลในสัตย์ มีใจเที่ยงธรรม เราไม่ต้องการของคนอื่นมาเป็นของตัวเรา ต้องนึกถึงอกของคนที่เขาทำตกบ้าง เป็นเราจะรู้สึกอย่างไร ลูกลองนึกดูให้ดีว่ามีใครเมาเหล้าจนขาดสติบ้างในคืนนี้ และในกระเป๋าเงินมีหลักฐานอะไรพอที่จะนำทางไปหาเจ้าของเงินบ้างลูก”

ลูกชายได้ฟังก็นิ่งอยู่สักครู่หนึ่งก็บอกกับมารดาว่า

“หลักฐานในกระเป๋าเงินก็มีจ้ะแม่ เป็นนามบัตรฉันยังไม่แน่ใจ แต่ฉันเพิ่งนึกออกแล้วว่า คืนนี้ก่อนที่บาร์จะปิด มีชายคนหนึ่งแกมากับเพื่อน แกดื่มมาจากไหนไม่รู้แล้วมาดื่มต่อที่บาร์อีกจนเมามาย เมื่อจะปิดบาร์ เพื่อนที่มาด้วยต้องเรียกคนขับรถของแกมาช่วยพยุงแกออกไปจากบาร์ ชายคนนี้ตามปรกติแกเป็นคนใจดี ฉันเข้าไปรับใช้แกครั้งใดแกก็ให้เงินฉันเป็นพิเศษเสมอ คืนนี้แกเมามากจ้ะแม่ ฉันคิดว่ากระเป๋าเงินนี้เป็นของแกแน่แต่ฉันไม่เคยรู้จักชื่อแก บ้านช่องอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ แต่พรุ่งนี้เช้าฉันจะไปหาบ้านและชื่อตามนามบัตรคงจะรู้แน่ว่าจะใช่หรือไม่”

มารดาได้ฟังลูกชายพูดเช่นนั้นก็บอกว่า “ดีแล้วละลูก พรุ่งนี้ก่อนจะไปทำงานก็ไปหาเจ้าของกระเป๋าเงินเมื่อพบแล้วก็ถามเขาให้แน่ใจเสียก่อน มีหลักฐานพอใจแล้วมอบให้เจ้าของเขาไป จะได้หมดห่วง”

เด็กหนุ่มรับปาก ว่าจะจัดการตามความเห็นของมารดา คืนนั้นชายหนุ่มตื่นเต้นกลัวกระเป๋าจะหายจึงเอามือจับกุมไว้เมื่อเวลาหลับ วันรุ่งขึ้นออกจากบ้านแต่เช้าพร้อมด้วยกระเป๋าเงิน เที่ยวติดตามหาเจ้าของ ตามตำบลและชื่อที่มีอยู่ในนามบัตร เมื่อได้พบบ้านและเลขบ้านถนนตำบลตรงกัน ปรากฏว่าเป็นบ้านใหญ่โตภูมิฐานสมเป็นผู้มั่งคั่งในตำบลนั้น

จึงกดกริ่งหน้าบ้าน เสียงสุนัขในบ้านเห่ากันเกรียวกราว คอยอยู่ครู่หนึ่งก็มีผู้หญิงกลางคนออกมาเปิดประตู เด็กหนุ่มถามหาชายผู้มีนามในบัตร หญิงผู้นั้นก็รีบนำตัวไปนั่งรออยู่ในบ้านครู่หนึ่งชายเจ้าของบ้านก็ลงจากชั้นบนของตึก พอเห็นหน้าเจ้าของบ้าน ชายหนุ่มก็จำได้ดีว่าไม่ผิดตัว คงเป็นเจ้าของกระเป๋าเงินแน่ แต่หน้าตาของเจ้าของบ้านร่วงโรยไปมากเหมือนอดนอน ชายเจ้าของบ้านเห็นชายหนุ่มก็จำได้เช่นกัน ชายหนุ่มรีบยืนขึ้นยกมือไหว้ ชายเจ้าของบ้านยกมือขึ้นรับไหว้แล้วบอกให้นั่ง พลางถามออกไปด้วยใจเอ็นดู

"ขอบใจที่เธอมาหาฉันแต่เช้า คงจะมีธุระเกี่ยวกับฉันหรือ"

ชายหนุ่มรีบพูดขึ้นว่า "เมื่อคืนท่านได้ทำอะไรตกหายบ้างหรือเปล่าครับ ?"

พอได้ยินคำถามเช่นนั้นเจ้าของบ้านก็แสดงกิริยาตื่นเต้น ดวงตาแจ่มใสขึ้นทันที พลางรีบพูดว่า หายซิกระเป๋าเงินตกหายเมื่อคืนนี้ ไม่รู้ว่าตกหายที่ไหนเพราะเมามาย กำลังมีความวิตกทุกข์ร้อนอยู่ทีเดียว เมื่อคืนนี้กลับมาถึงบ้าน พอรู้ว่ากระเป๋าเงินหาย ฉันก็ตกใจมากเกือบหายเมา เพราะในนั้นมีเช็คจำนวนสองแสนบาทอยู่ด้วย ทั้งผู้สั่งจ่ายเช็คฉบับนี้ ก็เดินทางไปญี่ปุ่นแล้ว ถ้าหายคงยุ่งกันใหญ่ ไม่รู้ว่าจะติดต่อกับผู้สั่งได้ที่ไหนกว่าจะได้คงเสียเวลาอีกนาน แต่ก็ยังไม่แน่ใจว่าจะเรียบร้อย"

ท่านเจ้าของบ้านพูดทิ้งระยะครู่หนึ่ง พอเด็กหนุ่มจะพูดขึ้น ท่านก็ยกมือห้ามแล้วพูดต่อไปว่า "ประเดี๋ยวก่อน ฉันรู้ว่าเธอได้เก็บกระเป๋าเงินได้ ทำให้ฉันดีใจจนพูดอะไรไม่ถูก ของที่คิดว่าจะสูญมากกว่าแต่กลับได้คืนในระยะไม่นานเพียงข้ามคืน ความรู้สึกตื่นเต้นเป็นธรรมดาเมื่อคืนนี้นอนหลับ ๆ ตื่น ๆ ตลอดคืน เหมือนฝันร้ายตั้งใจเช้านี้จะไปแจ้งความตำรวจ และจะไปอายัดเช็คฉบับนั้นที่ธนาคาร ถ้าหากไปอายัดเช็คคนสั่งจ่ายคนเดียวกันแต่จ่ายให้ผู้อื่นที่จำนวนเงินเท่ากันเราก็เห็นจะเคราะห์ร้าย เพราะจำหมายเลขเช็คไม่ได้ ดูซิความยุ่งยากมากมายเพียงไร ที่สุดเรื่องลงเอยอย่างไม่เคยฝัน ฉันจึงอยากจะพิสูจน์ แสดงหลักฐานให้ตรงกับความจริงว่า กระเป๋าเงินที่เธอเก็บได้นั้นตรงต่อความจริงหรือไม่ หลักใหญ่ที่จะพิสูจน์ก็คือ มีธนบัตรใบละหนึ่งพันบาทห้าใบ และมีเช็คธนาคารญี่ปุ่นจ่ายเงินสดสองแสนบาทถ้วน นอกนั้นธนบัตรปลีกย่อยที่จำไม่ได้ และมีหนังสือเอกสารและนามบัตรของฉันอยู่ด้วย นี่ก็เห็นจะพอเป็นหลักฐานพิสูจน์ว่าฉันเป็นเจ้าของอันแท้จริง"

เด็กหนุ่มหยิบกระเป๋าเงินออกจากกระเป๋ากางเกงพลางประคอง สองมือส่งให้ด้วยความเคารพ แล้วพูดว่า "ผมไม่มีความสงสัยว่าไม่ใช่ของท่านแต่แรกแล้ว แต่เมื่อท่านยังไม่ให้ผมทำอะไรก่อนที่ท่านจะแสดงหลักฐานเสียก่อน ผมก็ยิ่งเคารพในความเป็นธรรมของท่าน"

ท่านผู้นั้นยื่นมือมารับกระเป๋าไปแล้ว ขอจับมือชายหนุ่มเขย่าแน่น พูดว่า "เธอเป็นคนดีมาก ฉันต้องขอยกย่องจากความจริงใจ เธอทำให้ฉันตื้นตันใจมาก ฉันไม่คิดว่าจะได้ของคืนเร็วอย่างนี้ นึกเสียใจว่าต้องสูญแน่ ฉันรู้ตัวว่ามีส่วนเสียมากเหมือนกัน และเป็นอันตรายด้วย คือฉันชอบเมาเหล้า เช่นเมื่อคืนฉันเมามาก เป็นคนอื่นเก็บไม่ใช่เธอ ฉันก็สูญเสียเงินจำนวนนี้ แล้วยังมีเอกสารสำคัญอยู่ในนั้นด้วย กินเหล้าเมาแล้วมันก็ให้โทษอย่างนี้แหละ ฉันจะคิดเลิกดื่มเสียที"

พูดแล้วก็ถอนหายใจยาว พลางเปิดกระเป๋าออกดู เมื่อเห็นทุกสิ่งเรียบร้อยแล้วก็หันมาถามเด็กหนุ่มว่า "เวลานี้เธออยู่ที่ไหน หมายถึงบ้านที่พักอาศัย"

เมื่อเด็กหนุ่มบอกตำบลที่อยู่ให้ทราบแล้ว ท่านเจ้าบ้านก็นิ่งคิดอยู่ครู่หนึ่งพลางพูดว่า "แถวนั้นมันที่สลัม มีคนอยู่กันยัดเยียดมากนี่"

เด็กหนุ่มตอบว่า "ใช่แล้วครับ ที่นั่นส่วนมากเป็นพวกหาเช้ากินค่ำอยู่ครับ"

ท่านเจ้าบ้านถามต่อไปว่า "ที่บ้านเธอมีใครอยู่บ้าง เช่น พ่อแม่ พี่น้อง เป็นต้น แล้วมีการงานทำทุกคนหรือเปล่า"

เด็กวัยรุ่นตอบว่า "ผมอยู่สองคนกับแม่ครับ พ่อผมเสียแต่ผมเล็ก ๆ แม่ผมเลี้ยงผมมาด้วยการทำไส้กรอกปลาแนมและสาคูไส้หมูขาย ทุกวันนี้แกก็ขายอยู่ แต่กระเดียดกระจาดขายแทนจะหาบขายเหมือนแต่ก่อน ผมก็โตพอออกมาทำงานได้แล้ว ก็ไม่อยากให้แม่ลำบาก อยากให้แม่อยู่บ้านเฉย ๆ แต่แม่ก็ไม่ยอมอยู่เฉย ๆ เพียงแต่ขายน้อยลง เรื่องกระเป๋าเงินของท่าน แม่ก็เป็นคนสนับสนุนให้ผมรีบเอาคืนท่าน แม่บอกว่าอย่าเอาไว้นานจะเป็นห่วงเปล่า ๆ เพราะไม่ใช่ของเรา จะทำให้เป็นทุกข์ทั้งสองฝ่าย เมื่อคืนนี้ผมก็นอนไม่ค่อยหลับเหมือนกันครับ ผมกลัวว่ามันจะหาย เมื่อส่งคืนให้ท่านแล้วผมก็สบายใจ เพราะไม่ต้องเป็นห่วงว่ามันจะหายอีก"

เจ้าบ้านตื้นตันใจเมื่อได้ยินเด็กวัยรุ่นพูด ท่านได้ลุกขึ้นมากอดเด็กหนุ่มไว้แล้วพูดขึ้นว่า "*เด็กวัยรุ่นอย่างเธอนี้หายาก แม่เธอก็เป็นคนดีมาก ถึงจะยากจนก็มีจิตใจสูง มีศีลธรรม ฉันขอจดจำและยกย่องคุณความดีอันนี้อย่างจริงใจ*" พูดแล้วท่านผู้นั้นก็หยิบกระเป๋าใบนั้นเปิดออกอีกครั้งหนึ่ง หยิบธนบัตรใบละพันออกมาสองใบ พลางพูดขึ้นว่า "นี่ฉันอยากจะตอบแทนที่เธอนำกระเป๋าเงินมาคืนให้ฉัน นี่เงินเพียงเล็กน้อย เมื่อจะพูดถึงค่าของความดีแล้ว สิ่งเหล่านี้ก็ไม่มีค่าอะไรเลย" พูดพลางก็ยื่นธนบัตรใบละพันให้สองใบ แล้วพูดต่อไปว่า "หนึ่งพันนี้สำหรับเธอผู้มีใจงาม ที่ไม่ยอมรับเอาทรัพย์สินผู้อื่นมาเป็นของตัว และอีกหนึ่งพันบาทสำหรับมารดาของเธอ ที่ได้อบรมลูกให้มีคุณธรรมสูง และฉันขอฝากขอบใจไปยังมารดาของเธอด้วย หากฉันมีเวลาจะไปเยี่ยม และขอบใจมารดาเธอที่บ้าน"

ชายหนุ่มวัยรุ่นก้มลงกราบรับรางวัลด้วยความตื้นตันใจ แล้วกล่าวขอบพระคุณ หลังจากนั้นต่อมา เหตุการณ์ของมนุษย์ไม่มีอะไรแน่นอน ไม่ว่าจะเป็นคนดีและคนชั่ว ย่อมประสบเหตุการณ์ปัญหาชีวิตด้วยกันทุกคน ตามแต่กรรมที่สร้างสมมาแต่ครั้งอดีตจะตามมาสนองไม่สามารถรู้ได้ว่าจะมีสิ่งใดเกิดขึ้นแก่ชีวิตในอนาคตต่อไป เช่นเดียวกับเด็กวัยรุ่นได้ประสบ แม้การเจ็บป่วยก็เป็นของธรรมดา ทุกรูปทุกนามจะหนีไม่พ้น การป่วยย่อมจะนำความทุกข์ยากลำบากมาสู่ผู้ที่หาเช้ากินค่ำไม่น้อย เด็กวัยรุ่นผู้นี้ก็เช่นเดียวกัน เห็นจะเป็นเพราะร่างกายไม่เหมาะสมที่จะต้องตรากตรำงานอย่างหามรุ่งหามค่ำ อบอยู่ในกลิ่นเหล้าควันบุหรี่ อาจเรียกว่าแพ้ ไม่เหมาะสมสุขภาพทางร่างกายแต่ละบุคคล ที่สุดเด็กวัยรุ่นก็ล้มป่วยลง ต้องรักษาพยาบาลกันนานวันกว่าจะหายปรกติ การงานที่เคยทำก็หลุดลอยไป เพราะทางบาร์ไม่สามารถจะให้ขาดงานนานวันได้ ทั้งทางบาร์ได้เปลี่ยนเจ้าของและผู้จัดการใหม่ จึงไม่สนใจกับคนรับใช้ตำแหน่งไม่สำคัญอะไรนัก หาคนแทนได้ง่าย ทั้งต้องการสตรีมากกว่าบุรุษ การป่วยแล้วตกงานก็เป็นเรื่องหนักอยู่แล้ว สำหรับชีวิตของคนหาเช้ากินค่ำต่อมากลับซ้ำร้าย หรือชาวบ้านเรียกว่า ผีซ้ำด้ามพลอย หรือเรื่องความวัวไม่ทันหายเรื่องความควายเข้ามาแทรก เพราะต่อมาก็ถูกขับไล่รื้อถอนออกจากที่เคยอยู่เคยอาศัย แม้จะเป็นบ้านที่เรียกว่ารังนอน เพียงแต่พออยู่อาศัยพักผ่อนหลับนอน กันแดดกันฝนก็ดี แต่มันก็ยัง

เรียกว่า บ้านที่เคยอยู่อาศัยแต่อ้อนแต่ออก จะต้องดิ้นรนรนไปหาที่อยู่ใหม่ตามวิถีชีวิตจะนำไป

นี่เป็นชีวิตของมนุษย์ที่ต้องผจญอยู่ตลอดเวลาที่ยังมีลมหายใจอยู่ในโลก เราจะพบได้ทั่ว ๆ ไปแต่ละคนแต่ละครอบครัว จะหาความสุขความสบายใจนั้นยากนักเกิดเป็นคนย่อมจะมีทุกข์ด้วยกันทุกคน ผิดแต่ทุกข์คนละอย่างคนละทางย่อมแตกต่างกันแล้วแต่ชนชั้นผู้มีอำนาจราชศักดิ์ หรือผู้มั่งคั่งทรัพย์สินเงินทองและยากจนเข็ญใจย่อมจะมีปัญหาคนละอย่าง สิ่งที่รวมจุดทุกข์เดียวก็คือเมื่อเกิดแล้วก็ต้องแก่ต้องเจ็บ ปั้นปลายคือความตายไม่มีใครหนีพ้นไปได้

เด็กวัยรุ่นคนนี้ก็ได้ประสบปัญหา คือแรกการเจ็บป่วยไม่สามารถจะทำงานได้ก็ต้องออกจากงาน ซ้ำยังต้องถูกรื้อถอนบ้านที่เคยอยู่ อู่ที่เคยนอนโยกย้ายหาที่อยู่ใหม่ล้วนแต่ปัญหาหนัก ๆ เกินกว่าเด็กวัยรุ่นธรรมดายากที่จะอดทนได้ แต่เด็กผู้นี้มีมารดาดี แม้จะเป็นเพียงแม่ค้าขายไส้กรอก ปลาแนม สาคูไส้หมู แต่ก็คอยอบรมให้กำลังใจลูกชายอยู่ตลอดเวลา ปลอบจิตใจให้ลูกชายอดทน มีจิตใจเข้มแข็ง เมื่อเห็นลูกคิดมากเศร้าหมองก็จะปลุกปลอบว่า "เกิดมาเป็นคน เราต้องต่อสู้เพื่อมุ่งทำความดี เราอยู่ในพุทธศาสนานะลูกจำไว้ ลูกได้ทำความดีตลอดมา แม่ภูมิใจในตัวลูกของแม่มาก จงอดทนทำต่อไป อย่าให้ความชั่วทำลายความดีที่ลูกได้อุตส่าห์สร้างสมไว้มากแล้ว หากลูกสร้างกรรมทำชั่วครั้งเดียวความดีที่อุตส่าห์ทำไว้ก็จะถูกทำลายลงหมด ผลดีที่จะให้ผลตามสนองในโอกาสอันควรก็จะสิ้นสุดลงด้วย"

เด็กหนุ่มเป็นผู้มีความกตัญญูเคารพมารดาบังเกิดเกล้า ก็ปฏิบัติอยู่ในโอวาทไม่ยอมปฏิบัติในทางที่ผิด จึงมีความอดทนต่อไป อยู่มาวันหนึ่งชายหนุ่มนึกสงสารมารดาที่ได้อุตส่าห์ทำขนมไส้กรอก ปลาแนม สาคูไส้หมูใส่กระจาดกระเดียดไปเที่ยวขายเพื่อนำเงินมาเลี้ยงตัว ความสงสารมารดาทำให้กลุ้มใจ เพราะตัวเองก็หายจากการป่วยไข้มีร่างกายแข็งแรงเป็นปรกติแล้ว ทั้งตั้งใจอยากจะให้มารดามีความสุข ไม่ต้องไปขายของให้ลำบาก แต่ตัวเองก็ยังหางานทำไม่ได้ เงินทองก็ไม่มี แม้มารดาจะเก็บเงินไว้ก็ต้องมาใช้เมื่อตัวป่วย

ซ้ำยังต้องใช้ในการขนย้ายหาที่อยู่ใหม่ เงินที่เคยเก็บไว้ก็ไม่มีเหลือได้อาศัยมารดาเที่ยวขายของพอเลี้ยงท้องไปวันหนึ่ง ๆ

เด็กหนุ่มเคยออกจากบ้านแต่เช้าเที่ยวเดินหางานทำมาแล้ว เป็นเวลาแรมเดือนก็พบแต่ความผิดหวัง เพราะตัวเองก็มีความรู้เพียง ม. ๖ ซึ่งถ้าจะใช้วิชาหนังสือก็ยังต่ำไป เพราะยังมีนักศึกษามีความรู้สูงอยู่มากมาย บางคนก็ยังหางานไม่ได้ ครั้นจะเอาแรงเข้าแบกหามเพื่อแลกเปลี่ยนเงิน ตัวเองก็เป็นคนแบบบางไม่แข็งแรงพอ ครั้นจะหางานที่ไม่ต้องออกแรงและไม่ต้องใช้วิชาความรู้ก็หายากเพราะงานแบบนี้ที่ไหนก็เต็มหมด ตั้งใจว่าจะไม่เลือกงาน ขอให้เป็นงานสุจริต แต่ก็หาไม่ได้

เช้าวันนั้น ชายหนุ่มเข้าไปหามารดาแล้วกราบลงบอกว่า จะออกไปพยายามเที่ยวหางานทำตามเคย มารดาก็บอกว่า *"จงไปเถิดลูก อย่าท้อใจ คนเราก็เกิดมาทุกคน อยู่ได้ด้วยความหวังว่า วันนี้ไม่ได้ก็คอยพรุ่งนี้ ถ้าไม่ได้ก็คอยต่อไป ความอดทนจะเกิดพลังขึ้นทางจิตใจ เข้มแข็งไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ ที่จะเกิดขึ้น เอาความดีชนะความชั่ว ทุกสิ่งไม่พ้นความพยายามในทางดีหรอกลูก เชื่อแม่เถิด ความดีของลูกคงสนองวันหนึ่งข้างหน้า"*

ลูกชายพูดว่า "ฉันก็คิดอย่างแม่พูด ถ้าฉันได้งานทำเป็นหลักฐาน ฉันจะไม่ยอมให้แม่ไปเที่ยวขายของอีกต่อไป ฉันสงสารแม่เพราะเป็นผู้บังเกิดเกล้ามีพระคุณต่อลูกมากที่ต้องลำบากเพราะเรายากจน ต้องหาเลี้ยงลูกตั้งแต่เล็กจนใหญ่"

ผู้เป็นมารดาหัวเราะ พลางเอามือลูบหลังลูกชายด้วยความรักและเอ็นดูแล้วพูดว่า "ความจริงเราก็ไม่ลำบากยากแค้นอะไรมากนัก แม่ขายของทำให้แม่สบายใจ เพราะได้ออกกำลังเดินไปบ้านโน้นบ้างบ้านนี้บ้าง วันหนึ่ง ๆ ได้มีโอกาสเดินกลับถึงบ้านกินข้าวกินปลาแล้วนอนหลับสบาย แต่ที่ลูกมีความคิดกตัญญูเช่นนี้ ความดีย่อมจะคุ้มครองลูก ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ถึงจะยากจนก็ไม่นาน เชื่อแม่เถิดลูก ทำใจดี ๆ ไว้"

ลูกชายพูดขึ้นว่า "แต่ฉันละอายใจจ้ะแม่ โตแล้วพอจะหาเลี้ยงแม่ได้แต่ฉันยังให้แม่หาเลี้ยง ฉันอายชาวบ้านเขาจ้ะแม่"

มารดาปลอบบุตรชายด้วยความรักอย่างสุดซึ้ง "โถ อย่าคิดมากไปเลยลูก ที่ลูกทำอย่างนั้นก็แสดงความดีของลูกออกมาให้แม่เห็นแล้ว แม่ก็ภูมิใจในตัวของแม่เอง ที่มีลูก

แม้จะมีเพียงคนเดียว แม่ก็พอใจและดีใจ ขอลูกอย่าคิดมากไปเลยนะเชื่อแม่เถิด งานหาได้ก็ได้ หาไม่ได้ก็ช่าง อย่าไปวิตกทุกข์ร้อนอะไร ทำใจให้สบาย แม่คิดจะบอกกับลูกหลายครั้งแล้วว่า ก่อนลูกจะออกจากบ้านไปทำอะไร ก็ควรจะกราบพระเสียก่อน ทำจิตใจให้สงบ ระลึกถึงท่าน ลูกอย่าคิดว่าเป็นการงมงาย แต่เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง การเชื่อหลักธรรมคำสอนไม่มีทางเสียจะมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตของเรานะลูก"

ลูกชายเป็นคนว่าง่าย เมื่อได้ยินมารดาแนะทางดีก็จัดหาธูปมาจุด แล้วนั่งพนมมือระลึกถึงแต่คุณความดีของพระ แล้วก้มลงกราบสามครั้ง ตามที่มารดาเคยสั่งสอนมาแต่เล็กจนโต แล้วก็ออกจากบ้าน

วันนั้นได้พยายามเที่ยวหางานทำตามห้างร้าน แต่ก็ผิดหวังเช่นเคย เด็กหนุ่มแทบจะหมดอาลัยในชีวิตที่ไม่สามารถจะหางานได้ ก็เดินเข้าไปในสวนสาธารณะแห่งหนึ่งนั่งใต้ร่มไม้ รำพึงถึงชะตาชีวิต ของตนรู้สึกเกิดมาดูอับโชคผิดกับผู้อื่นเขา หางานทำได้ง่าย ๆ หลายเดือนแล้วที่ได้เที่ยวหางานทำ แต่ก็ผิดหวังทุกครั้งไป นึกว่าคราวนี้จะกลับไปถึงบ้านก็ควรจะเริ่มต้นไปช่วยมารดาขายขนม โดยตั้งใจไว้ว่าจะให้มารดาอยู่บ้าน ตัวเองจะเป็นคนหาบของไปขายแทน จะไม่ยอมออกไปหางานอีกต่อไป กำลังเอามือกุมหน้าคิดอะไรเกี่ยวกับโชคชะตาของตัวอยู่ ทันใดนั้น รู้สึกว่ารถยนต์ได้แล่นมาหยุดไม่ไกลจากที่ตนนั่งเท่าใดนักชายหนุ่มมิได้เงยหน้าขึ้นดูเสียงพูดของคนในรถได้ยินว่า "เห็นจะใช่แน่ พ่อจะลงไปดูก่อน" ชายหนุ่มก็ไม่สนใจจะเป็นผู้เที่ยวในสวนสาธารณะ จะพูดอะไรก็ไม่ใช่ธุระของเรา คิดว่าตนเป็นคนยากจน คงไม่มีใครรู้จักและสนใจ จึงใจลอยมัวแต่นั่งก้มหน้ากุมขมับเหม่อมองดูดินความรู้สึกว่าได้ยินเสียงฝีเท้าเดินใกล้เข้ามาอยู่ที่ตรงหน้าตน เสียไม่ได้ก็เงยหน้าขึ้นมองดู ทันใดนั้นก็ต้องสะดุ้ง เพราะผู้ยืนตรงหน้านั้นไม่ใช่ผู้ใด เป็นผู้เคยทำกระเป๋าเงินตกที่หน้าบาร์ครั้งก่อนนั่นเอง

เด็กหนุ่มรีบลุกขึ้นยืนยกมือขึ้นไหว้เป็นการเคารพท่านผู้นั้นแสดงความดีใจจนเห็นได้ชัดจากคำพูดที่ว่า "แหม ฉันเที่ยวตามหาเธอเสียแย่ ครั้งแรกไปตามหาเธอที่บาร์ ถามใคร ๆ ดู เขาก็บอกว่าเธอออกไปแล้ว ซ้ำในบาร์ก็เปลี่ยนเจ้าของและผู้จัดการใหม่ พนักงานต้อนรับส่วนมากเปลี่ยนเป็นหญิง ฉันเอง ตั้งแต่ทำกระเป๋าตกครั้งนั้นแล้ว ก็ไม่ได้

เที่ยวบาร์อีก ครั้นไปตามที่บ้านเธอ ตามที่เธอบอกไว้นั้น เมื่อไปเห็นสถานที่นั้นเคยมีบ้านเรือนที่อยู่กันหนาแน่น แต่บัดนี้ไม่มีเหลือ ฉันก็ใจหายหมด นึกกลัวว่าจะถูกเครื่องบินทิ้งระเบิดทำลาย ไม่รู้ว่าเธอจะหลบไปอยู่ที่ไหน คราวนี้คงจะหาตัวเธอยากเหมือนงมเข็มในมหาสมุทร พระนครอันกว้างใหญ่จะหาที่ไหนจึงจะพบ ฉันได้พยายามไปเที่ยวค้นหาตามบาร์ตามร้านอาหาร คิดว่าเธอคงจะไม่ทิ้งอาชีพเดิมแต่ก็ผิดหวัง นี่ฉันค้นหาเธอเกือบจะคิดว่าหมดหวังเสียแล้ว มันเป็นบุญจริง ๆ ที่วันนี้โชคดีมาพบเธอที่นี่ ครั้งแรกยังไม่แน่ใจเพราะเธอนั่งก้มหน้าใช้มือกุมหัวอย่างคนกลุ้มอกกลุ้มใจ แต่เมื่อเธอเงยหน้าขึ้นก็จำได้ว่าใช่แน่ ฉันดีใจจนบอกไม่ถูกที่ได้พบเธอ มีเรื่องอะไร เธอและแม่สบายดีหรือ ทำไมมานั่งเศร้าอยู่ที่นี่ ?"

ชายหนุ่มรู้สึกดีใจที่ได้พบท่านผู้นี้ และมีความกระตือรือร้นอยากจะพบตน คงจะเป็นมงคลแก่ตัวแน่ซึ่งไม่เคยคิดเคยฝันมาก่อกว่า จะมีผู้ใหญ่ที่มีชื่อเสียงเที่ยวตามหาอยากจะพบตนจึงได้เรียนกับท่านว่า "ขอบคุณครับ เวลานี้ผมกับแม่สบายดี หลังจากพบกับท่านไม่นานผมก็ป่วยหนัก ต้องออกจากงาน บ้านก็ถูกขับไล่ที่ เราต้องหาที่อยู่ใหม่ครับท่าน จะมีอะไรผมยินดีที่จะรับใช้ท่าน

ท่านผู้นั้นยิ้มอย่างดีใจ แล้วพูดว่า "ชะตาชีวิตของมนุษย์เราก็เป็นอย่างนี้แหละอย่าคิดให้มันเศร้าเลยไม่เกิดอะไรให้ดีขึ้นมา ว่าแต่เวลานี้เธอทำงานอยู่ที่ไหนและทำงานอะไรบ้าง"

ชายหนุ่มตื่นเต้นยินดี เมื่อท่านผู้นั้นถามถึงเรื่องงาน จึงเรียนกับท่านโดยตรงว่าเวลานี้ยังไม่ได้ทำงานอะไร และกำลังเที่ยวหางานทำ

ท่านผู้นั้นก็พูดด้วยความยินดีว่า "ถ้าเช่นนั้นฉันอยากจะขอเสนอให้เธอไปทำงานอยู่กับฉัน เธอจะตกลงไหม"

ชายหนุ่มดีใจที่ได้งานง่ายอย่างไม่เคยนึกมาก่อนแต่ก็ยังนึกสงสัย เพราะไม่แน่ใจว่าเป็นงานอะไร จึงย้อนถามว่า

"ท่านจะกรุณาให้ผมได้ทำงานอะไรครับ ถ้างานเกี่ยวกับหนังสือ ผมมีความรู้น้อยคงไม่สามารถจะรับใช้ท่านได้ เพราะผมไม่ได้เรียนชั้นสูงไม่มีความรู้พอ"

ท่านผู้นั้นหัวเราะชอบใจ แล้วพูดว่า "เธอมีซิเธอได้ปริญญาชั้นสูง ที่มีผู้ยังต้องการคนมีปริญญาอย่างเธออีกมาก" พูดแล้วท่านผู้นั้นก็หัวเราะอย่างคนใจดีทำให้ชายหนุ่มงง เพราะไม่นึกว่าจะได้ยินคำพูดเช่นนี้ จึงถามท่านออกไปด้วยความสงสัยว่า

"ผมไม่เคยเข้าเรียนมหาวิทยาลัยที่ไหนมาก่อนทำไมท่านจึงบอกว่าผมได้ปริญญา ผมยังไม่เข้าใจ"

ท่านผู้นั้นหัวเราะ เพราะเห็นว่าชายหนุ่มผู้นี้เป็นคนซื่อ จึงบอกว่า "จริง เธอไม่เคยเรียนมหาวิทยาลัยแต่เธอก็ได้ ปริญญาธรรมชาติ ซึ่งได้แสดงความรู้สึกออกมาให้ฉันเห็นแน่นอนแล้วว่า เธอเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ไม่เห็นแก่ได้ เท่านี้ก็เพียงพอสมกับตำแหน่งปริญญาธรรมชาติแล้ว ส่วนวิชาความรู้อื่นพอจะเรียนได้ถ้าเธอขยันรักเรียน ฉันจะสนับสนุนให้เธอเริ่มศึกษาโดยให้อาจารย์ผู้มีความรู้ความสามารถสูงมาสอน มีเวลาเรียนมีเวลาทำงาน ทำไปเรียนไป ไม่ช้าเธอก็จะคล่องงานมีวิชาความรู้มากขึ้น ค่าเล่าเรียนศึกษาเธอไม่ต้องเดือนร้อน เป็นหน้าที่ของฉัน แล้วก็จะบรรจุให้เธอรับหน้าที่เกี่ยวกับการเงิน ฉันคิดว่าเธอคงจะทำได้ดี และเป็นที่ไว้วางใจของฉันต่อไป และเข้าใจว่าเธอคงไม่ปฏิเสธความหวังดีของฉันแน่ ฉันขอบอกความจริงว่าคนเก่าที่ฉันวางใจ เกิดไม่ซื่อเมื่อมีโอกาสก็คิดทุจริต ทำให้ฉันคิดถึงเธอขึ้นมา จึงเที่ยวตามหาแทบพลิกแผ่นดินคิดว่าเธอคงเห็นใจฉัน"

หลังจากการตกลงได้ทำงานอย่างไม่นึกฝัน และมีหน้าที่มีเกียรติที่ได้รับความไว้วางใจ ชายหนุ่มก็มีความตื่นเต้นยินดีพาเอาความรู้สึกมาหามารดา เล่าเรื่องแต่เริ่มต้นที่ได้พบกับท่านผู้นั้น จนตลอดถึงคำพูดโต้ตอบกันให้มารดาฟังจนหมดแล้วย้ำพูดกับมารดาว่า "วันนี้ฉันตื่นเต้นดีใจเหลือเกิน ไม่หิวข้าวทั้งวันเพราะอิ่มอกอิ่มใจ เหมือนอภินิหาร บังเอิญให้ฉันเข้าไปนั่งในสวนสาธารณะ จึงได้งานอย่างไม่นึกฝัน เวลาเที่ยวหางานแทบเลือดตากระเด็นก็หาไม่ได้ เมื่อถึงเวลาจะได้งาน ก็ได้อย่างไม่รู้ตัว ท่านนายจ้างและบุตรสาวไม่ถือตัวยังใจดี พาฉันขึ้นรถมาส่งถึงหน้าบ้าน บอกว่าวันหลังจะแวะมาเยี่ยมแม่ แล้วยังมอบเงินให้ฉันอีกพันบาทจ้ะแม่ ฉันดีใจเหลือเกินที่ตกลงได้ทำงาน ต่อไปนี้ฉันจะได้เงินมาเลี้ยงแม่ให้มีความสุข" พูดแล้วชายหนุ่มก็มอบเงินทั้งหมดให้แก่มารดาอย่างดีใจ

มารดาของเธอก็พลอยดีใจไปด้วยแล้วพูดว่า "วันนี้แม่เห็นหน้าลูกยิ้มแย้มสดชื่นเมื่อตอนเดินเข้าบ้านไม่เหมือนทุกวัน ที่แม่เห็นแต่เดินหน้าเศร้า ๆ อย่างหมดอาลัยในชีวิตกลับเข้ามาในบ้าน แม่ก็รู้แล้วว่าบุญที่ลูกได้ทำความดีไว้เกิดผลตามสนองแล้ว นี่แหละลูก คนเราทำดีเอาไว้มันเป็นสิริมงคลแก่ตัวเราเอง วันหนึ่งข้างหน้าความดีก็จะเกิดสนองอย่างไม่รู้ตัว แม่ว่าพระท่านได้ช่วยเราเมื่อได้ทำดี จงทำความดีให้ยิ่งขึ้นเถิดลูก เจ้าจะได้สบายตลอดไป โบราณว่า จงทำความดีก่อนเถิดผลจะเกิดขึ้นเมื่อภายหลัง ถ้าไม่ทำความดีจะให้ความดีที่ไหนมาสนองเรา"

ต่อจากนั้น ชายหนุ่มก็ได้รับความอุปการะจากท่านผู้เป็นนายจ้างนั้น โดยให้ศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้ต่าง ๆ เท่าที่ชายหนุ่มต้องการเรียน และทำงานในตำแหน่งไว้วางใจไปด้วย บัดนี้ชายหนุ่มผู้นั้นได้ประสบความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต ต่อมาชายหนุ่มก็ได้แต่งงานกับบุตรสาวคนสวยของท่านนายจ้างผู้มีใจเมตตากรุณา ยกธิดาสาวสวยคนเดียวผู้เป็นทายาทในกองมรดก การแต่งงานเป็นงานใหญ่โต เพราะเจ้าภาพเป็นผู้มีชื่อเสียงในสังคม บั้นปลายชีวิตของบุตรชายกับมารดาที่ยากจนแต่ทรัพย์ แต่ไม่จนความดี ซึ่งได้เคยหาบและกระเดียดกระจาดขายสาคูไส้หมูกับไส้กรอกปลาแนม ก็ถึงซึ่งความสุขความสบาย มีผู้คนนับหน้าถือตา เพราะความดีมีศีลธรรม มารดาผู้ได้อบรมบุตรจนได้เป็นผู้มีชื่อเสียงมั่งคั่งรุ่งเรืองในชีวิตเพราะความซื่อสัตย์สุจริตในหน้าที่

เมื่อท่านนักธุรกิจเล่าเรื่องให้เพื่อนทั้งสองถึงชีวิตของชายหนุ่มฟังแล้ว สองท่านก็รู้สึกสนใจในเรื่องปริญญาธรรมชาติมาก แต่ก็อดที่จะสงสัยไม่ได้ ต่างก็ถามท่านนักธุรกิจผู้นั้นว่า ทำไมคุณถึงได้รู้เรื่องได้ละเอียดลออทุกแง่ทุกมุมในชีวิตของท่านผู้นี้ ผมคิดว่าอย่างน้อย ท่านผู้นั้นคงจะเป็นเพื่อนคุณที่สนิทสนมกันมาแต่ครั้งเด็ก ๆจึงได้รู้เรื่องชีวประวัติได้ดีแหละปัจจุบันนี้ท่านผู้นั้นอยู่ไหน ท่านนักธุรกิจการค้านิ่งคิดอยู่ครู่หนึ่งแล้วก็พูดขึ้นช้า ๆ ว่า

"เวลานี้นั่งอยู่ที่นี่ เด็กหนุ่มผู้ยากจนในครั้งก่อนนั้น ก็คือตัวผมในปัจจุบันนี้ นี่เป็นชีวประวัติในอดีตที่น้อยคนจะรู้เรื่องนี้ของผม"

ทันใดนั้นทั้งสองท่านที่ได้ทราบชีวประวัติของเพื่อนที่รักก็งง เพราะไม่เคยรู้มาก่อน เลยต่างแสดงความยินดีและเพิ่มความนับถือในความดียิ่งขึ้นด้วยความจริงใจ นับถือในประวัติความดีของท่านนักการค้าแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เพราะเป็นผู้มีความซื่อสัตย์ช่วยส่งเสริมเป็นผู้ที่ไต่เต้ามาจากความยากจน จนบรรลุถึงความเจริญรุ่งเรือง เป็นผลของกรรมดี ทันใดนั้นก็มองออกไปเห็นรถที่จะเดินทางไปต่างจังหวัดมารอคอยอยู่ก่อนแล้ว แต่เรามัวสนใจสนทนากันอย่างเพลิดเพลินในชีวิตประวัติที่น่าสนใจของเพื่อน เมื่อเราชำระเงินค่าอาหารและเครื่องดื่มแล้ว ก็พากันรีบออกมาขึ้นรถเพื่อเดินทางออกพระนครต่อไป

สัจเปรียบเงินเลี้ยงชีพ ก้นถุง
ตกยากก็พยุง ชีพได้
ใครใครใคร่บำรุง คนสัจซื่อนา
ซื่อสัจไว้ใจให้ ค่าล้ำตอบแทน

จาก "ไขคำคม"

ของ ช. ชมธวัช

เพลงทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

คนเราทุกคนว่ายวนผลกรรมนำเนื่อง
ตกต่ำรุ่งเรืองเกี่ยวเนื่องแต่กรรมของตน
ความดีค้ำจุนจากบุญกุศล ความชั่วจากบาปทุกข์ทน
เพราะตนนั้นก่อเวรไว้

บางคนถือดีมั่งมีเพราะทำกรรมชั่ว
นั่นบาปสาปตัวเกลือกกลั้วมัวเมาเขลาไป
บางคนระอาว่าเหตุไฉน ทำดีแต่จนเหลือใจ
ไม่เห็นได้ดีเหมือนว่า

อย่าเพลินถือว่าเงินเป็นใหญ่
จิตใจเหนือสิ่งใดล้ำค่า
เพราะความทุกข์ ความสุขใด
เป็นที่ใจ ใช่ที่ตา อย่าพะวงหลงลืมตน

ทำดีทุกที ต้องมีผลดีโดยทั่ว
ก่อกรรมทำชั่ว ได้ชั่วตอบแทนทุกคน
คนดี รักดี โชคดี มีผล
คนชั่ว ชั่วโฉดเฉาชนม์ ไม่พ้นผลกรรมซ้ำเติม

กรรมที่มองไม่เห็น

โดย ห. เลียงพิบูลย์

เหตุการณ์เกิดขึ้นกับบุคคลที่ได้รับเคราะห์กรรมนั้นส่วนมากก็มักจะโทษโชคชตา หรือที่ไม่เชื่อโชคชตาก็มักจะพูดว่าเหตุบังเอิญ หรือไม่ก็โทษพรหมลิขิต แต่ไม่ค่อยจะมีใครโทษตัวเองที่สร้างกรรมไว้ ส่วนมากโยนให้เป็นบาปกับเคราะห์เพื่อให้พ้นตัว แล้วเหตุการณ์เหล่านั้นผ่านไปในความรู้สึกง่าย ๆ ไม่มีผู้ใดที่จะหาต้นเหตุที่จะเกิดผลเคราะห์กรรม หากมนุษย์เชื่อกรรมแล้วค้นคว้าหาสาเหตุ ต้นเรื่อง "กรรม" ก็คงจะเห็นได้ว่าผลนั้นย่อมเกิดจากต้นเหตุ จะเปรียบเทียบก็ไม่ผิดอะไรกับเราปลูกต้นข้าว ผลก็ออกมาเป็นเมล็ดข้าว จะเป็นพืชอื่นไปไม่ได้ ผู้สร้างกรรมดีหรือกรรมชั่วย่อมให้ผลเช่นเดียวกัน ผู้ทำดีจะกลับได้รับผลชั่วนั้นเป็นไปไม่ได้ นอกจากอดีตจะมีกรรมชั่วติดตามมาสนอง ซึ่งข้าพเจ้าได้พยายามรวบรวมเรื่องที่เกิดขึ้นมาแล้วจะชี้ให้เห็นว่า "กฎแห่งกรรม" นี้ถ้าได้พิจารณาหาเหตุผลด้วยจิตใจเที่ยงธรรมค้นคว้าให้ถึงแก่นแล้วก็จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็นกฎของสากลทั่วไปมิได้ยกเว้น ชาติใดภาษาใดหรือศาสนาใดในโลก ซึ่งสัตว์โลกและมนุษย์เกิดมาก็ต้องตกอยู่ภายใต้ "กฎแห่งกรรม" ด้วยกันทุกรูปทุกนาม บางทีเหตุการณ์ตัวอย่างที่เกิดขึ้นผ่านไปแล้วอาจจะช่วยชี้ให้เห็นความกระจ่างแจ้งขึ้นบ้างเช่น

วันหนึ่งข้าพเจ้าได้ไปหาคุณพี่ที่ฝั่งธน ฯ เมื่อได้นั่งสนทนากันพอสมควรแล้ว คุณพี่ก็เล่าเรื่องซึ่งได้รับฟังมาจากโรงพยาบาลทหารเรือว่า มีนายทหารเรือไทยผู้หนึ่งได้เดินทางไปต่างประเทศ และเป็นผู้ได้รู้ได้เห็นมาด้วยตนเองเล่าให้ฟังว่า กัปตันเรือเดินทะเลคนหนึ่งเป็นฝรั่ง เมื่อนำเรือเข้าจอดเทียบท่าแล้วได้มีแมวเจ้ากรรมตัวหนึ่งเข้าไปอยู่ในห้องกัปตัน และบังเอิญกัปตันผู้นั้นเป็นคนเกลียดแมวอย่างเข้ากระดูกดำ แทนที่กัปตันจะไล่

แมวออกมาให้พ้นจากห้องแล้วคิดว่าเหตุการณ์อะไรก็คงไม่เกิดขึ้น แต่กัปตันผู้นี้แกมีความโกรธความพยาบาทแมวคล้ายจะเป็นศัตรูคู่จองเวรกันมาก่อน กลับปิดประตูขังไว้ไม่ยอมให้ออกจากห้อง หลังจากนั้นก็ใช้ท่อนไม้ไล่ตี แมวเคราะห์ร้ายตัวนั้นก็วิ่งหนีวนเวียนอยู่ในห้องหาทางออกไม่ได้ เมื่อถูกตีอย่างเจ็บปวดก็ยิ่งร้องวนเวียนวิ่งหนีอยู่ภายในห้องอย่างหัวซุกหัวซุนด้วยความกลัวจนสุดขีด เป็นธรรมดาของสัตว์โลกไม่ว่าเป็นสัตว์เล็กหรือสัตว์ใหญ่ตลอดทั้งมนุษย์ เห็นจะมีความรู้สึกตรงกันก็คือกลัวความตาย กลัวความเจ็บปวดด้วยกันทุกรูปทุกนาม แมวตัวนั้นก็เช่นเดียวกัน หนีอย่างสุดชีวิตทั้งร้องก้องคล้ายจะร้องขอชีวิตเพราะความเจ็บปวดที่ถูกตีหนัก มันเป็นเรื่องสลดใจกับผู้ได้พบเห็นเหตุการณ์ครั้งนั้น พวกลูกเรือกุลีและกลาสีและพวกต้นเรือ ซึ่งต่างก็รู้ดีว่า ไม่มีใครสามารถจะยับยั้งห้ามปรามกัปตันผู้นั้นได้นอกจากกัปตันจะเป็นผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดในเรือแล้วยังเป็นคนที่มีใจคอดุร้าย ทำให้นายทหารเรือไทยผู้นั้นต้องทำจิตใจให้เป็นอุเบกขา เพราะสิ่งใดที่ไม่สามารถจะช่วยได้ก็ต้องทำจิตใจให้ปรกติไม่ยินดียินร้ายทำใจให้อยู่กลาง เพราะพวกลูกเรือกลาสีเหล่านั้นรู้ดีว่าหากใครจะไปตบประตูขัดขวางก็เท่ากับไปยุให้กัปตันเพิ่มความบ้าโกรธมากขึ้น นึกถึงคำโบราณของคนไทยเราว่า ใครฆ่าแมวบาปหนักเท่ากับฆ่าเณรผู้มีศีล แต่แล้วเสียงโครมครามและเสียงแมววิ่งร้องและวิ่งไล่ในห้องกัปตันก็เงียบเสียงลง ต่อมาประตูห้องกัปตันก็เปิดออกกัปตันเดินออกมาเหงื่อโทรมกาย หน้าตายังมีริ้วรอยความเหี้ยมโหดดุร้าย ในมือได้จับหางแมวหิ้วตัวหัวห้อยออกมา ปรากฏว่าแมวตัวนั้นเลือดไหลหยดออกทางปากและทางจมูกตายอย่างสนิทไม่ดิ้นรนได้อีกแต่แล้วกัปตันหิ้วเดินมาทางกาบเรือเหวี่ยงศพแมวตัวนั้นโยนลงน้ำไป ท่ามกลางสายตาผู้พบเห็นอย่างติเตียนต่างก็มีความรู้สึกสะอิดสะเอียนการกระทำของกัปตันในครั้งนั้น

เหตุการณ์มิได้หยุดเพียงนี้ เพราะหลังจากกัปตันได้ตีแมวตายในวันรุ่งขึ้นตัวกัปตันก็หายไป ไม่มีใครทราบว่าไปไหน เหตุการณ์ก็โกลาหล เพราะรองกัปตันก็ต้องทำงานแทนไปก่อน แต่แล้วต่อมาศพของกัปตันก็ลอยอืดขึ้นมาในบริเวณที่จอดเรือ นี่ก็เป็นเรื่องลึกลับอัศจรรย์ตามสันนิษฐานว่า กัปตันตกน้ำตายอย่างธรรมดา เพราะดื่มเหล้าเมาจัดทางการได้สอบสวนร่างกายไม่พบร่องรอยบอบช้ำ พอจะยกขึ้นมาพิสูจน์หาสาเหตุข้อสงสัยว่าถูกฆาตกรรม

นี่ถ้าถือตามหลักธรรมก็พอบอกได้กรรมที่ได้รับผลทันตาเห็น หากผู้ที่ไม่รู้เรื่องกรรมก็บอกว่า กัปตันกินเหล้าเมาตกน้ำตายโดยบังเอิญ นี่เป็นธรรมดาเรื่องหนึ่งที่นายทหารเรือผู้เห็นเหตุการณ์ท่านได้นำมาเล่าเป็นเรื่องที่น่าคิด

เมื่อได้ฟังเรื่องราวกัปตันฝรั่งตกน้ำตาย กรรมสนองที่ได้ฆ่าแมวเพราะความอาฆาตพยาบาททำให้ข้าพเจ้านึกถึงครั้งข้าพเจ้าได้ไปหาเพื่อนผู้คุ้นเคยกันมานาน และเป็นทันตแพทย์เนื่องจากสุขภาพของหมอไม่ค่อยจะปรกตินัก ข้าพเจ้าจึงไปถามข่าวเยี่ยมเยียนในฐานะผู้ที่รักใคร่คุ้นเคยกันมานาน

ก่อนที่จะเข้าบ้านของหมอ ข้าพเจ้าก็เห็นพระภิกษุรูปหนึ่งกำลังเดินสวนออกจากบ้าน พระรูปนั้นมีลูกศิษย์จูงนำเดินหน้า ทำให้นึกว่าพระภิกษุรูปนั้นคงตาพิการหรือบอด คิดสงสัยตาท่านบอดทำไมจึงบวชได้ เมื่อได้เข้าไปในบ้านหมอผู้คุ้นเคยแล้วเราก็ได้ทักทายปราศัยกันพอสมควร ข้าพเจ้าจึงเอ่ยถามหมอว่า

"นี่หมอ ผมเห็นพระที่ออกไปจากบ้านหมอเมื่อครู่นี้สวนทางก่อนหน้าผมจะเข้ามานั้น ท่านตาบอดใช่ไหมจึงได้มีลูกศิษย์จูง" หมอยิ้มแล้วพูดว่า "ใช่ ท่านเป็นมหา ๓ ประโยค ตาท่านบอดภายหลังเมื่อท่านบวชหลายปี" ข้าพเจ้าสงสัยจึงถามต่อไปว่า

"ทำไมไม่หาหมอแผนปัจจุบันมารักษา ผมคิดว่าสามารถจะรักษาให้หายได้" หมอหัวเราะแล้วพูดว่า "รักษาแล้วไม่หาย ท่านได้เล่าให้ผมฟังเรื่องในอดีตที่ท่านทำกรรมไว้ และท่านได้รู้ตัวว่ากรรมตามสนอง ในชาตินี้ท่านก็ต้องใช้กรรมที่ท่านได้ทำไว้จนกว่าจะหมดหนี้" ข้าพเจ้าฟังแล้วก็เกิดความสนใจจึงขอร้องให้หมอช่วยเล่าเรื่องอดีตของท่านมหาให้ข้าพเจ้าฟัง หมอก็ได้กรุณาเล่าให้ฟังมีใจความว่า

"เมื่อครั้งท่านมหาสมัยเมื่อยังไม่บวชและอยู่ในวัยรุ่น บ้านของท่านอยู่ติดกับคลองมีกระไดท่าน้ำ เวลานั้นชาวบ้านส่วนมากไม่ชอบใส่รองเท้า ถนนยังไม่ดี หน้าฝนและเป็นโคลน เมื่อไปไหนมาไหนกลับมาถึงบ้านก็จะต้องไปที่กระไดท่าน้ำเพื่อล้างเท้าให้สะอาดก่อนจะขึ้นบ้านขึ้นเรือน

วันหนึ่งท่านได้กลับจากเที่ยวก็ไปที่ท่าน้ำลงกระไดไปล้างเท้า เป็นเวลาที่มีปลาแขยงชุกชุม เมื่อมีคนลงมาล้างเท้าพวกปลาก็พากันมาตอด ท่านมีความโกรธมากตาม

อารมณ์ร้อนแรงของคนวัยหนุ่ม ขาดสติมีความประมาทคิดแต่จะแก้เผ็ดที่เจ้าพวกปลาแขยงมาตอดเท้านึกพยาบาทคิดจะต้องทำให้หายแค้น จึงรีบขึ้นบนเรือนคว้าได้สวิงรีบลงมาเพราะอารมณ์โกรธ รีบลงไปตีนท่าทำเป็นล้างเท้า กระทุ่มน้ำพอเป็นพิธี พวกฝูงปลาแขยงต่างก็แย่งกันว่ายเข้ามาตอดเท้า ทันใดนั้นท่านก็เอาสวิงช้อนปลาขึ้นมาได้ ๖–๗ ตัว คิดว่าจะทุบตีให้มันตายก็ง่ายเกินไปยังไม่สมกับอารมณ์แค้นและความโกรธ จะต้องทรมานให้สาสมจึงจะสมแค้น จึงรีบวิ่งขึ้นเรือนหาได้เข็มรีบจัดแจงลงมาที่ท่าน้ำ แล้วก็เอาเข็มแทงลูกนัยตาทั้งสองข้างทุกตัวแล้วก็ปล่อยลงน้ำไป เมื่อทำแก่ปลาเหล่านั้นได้ก็คลายความโกรธลงบ้าง ในใจนึกสมน้ำหน้าที่มันมาตอดเท้า

ครั้นหลายปีต่อมาเมื่ออายุครบบวช ก็เข้าอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา ได้ศึกษาเล่าเรียนในทางธรรมสอบได้เป็นมหาเปรียญ ๓ ประโยค ท่านก็เริ่มเจ็บตาข้างหนึ่ง แม้จะรักษาอย่างไรก็ไม่หายทั้งเจ็บทั้งปวดแสนสาหัสแทบจะทนไม่ไหว เมื่อให้แพทย์แผนปัจจุบันตรวจก็บอกว่าต้องผ่า มิฉะนั้นก็จะไม่มีโอกาสหาย ที่สุดหมอก็ได้ผ่าตาแต่ก็ไม่สามารถจะรักษาได้ ที่สุดตาก็บอดลง ท่านก็นึกรู้ได้ทันทีนั้นว่ากรรมที่ท่านได้มีจิตอาฆาตพยาบาทกับปลาแขยงในสมัยวัยรุ่นนั้นบัดนี้กรรมได้ติดตามมาทันแล้ว ต่อมาไม่นานตาที่ยังใช้ได้อีกข้างหนึ่งก็เกิดปวดขึ้นมา รู้สึกว่าความเจ็บปวดแทบจะปะทุออกมาต้องไปหาแพทย์ ๆ ก็ลงความเห็นว่าไม่มีทางอื่นจะต้องผ่าอีก เมื่อไม่มีทางอื่นเลือก ท่านก็ยอมเสี่ยงอีกครั้งหนึ่งที่สุดตาของท่านก็บอดสนิดทั้งสองข้าง ท่านจึงนึกว่า โรคกรรมเวรนี้หมอเก่งเพียงไรก็ไม่สามารถจะรักษาหายได้

นี่ก็ชี้ให้เห็นว่ากรรมใดที่เราก่อขึ้นด้วยอำนาจจิตคิดพยาบาทอาฆาต ย่อมจะก่อให้เกิดผลขึ้นมาได้ เมื่อข้าพเจ้าได้ฟังหมอเล่าแล้วก็รู้สึกเศร้าใจที่มนุษย์อีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่เชื่อกรรม ฉะนั้นโลกในยุคปัจจุบันนี้จึงมีการฆ่าฟันเอาชีวิตกันง่าย ๆ เพราะไม่เกรงกรรมไม่เกรงเวรเกรงบาป จิตใจจึงเหี้ยมโหดชั่วร้าย หากมีผู้เชื่อกรรมเชื่อบุญเชื่อบาปแล้วโลกที่เราอยู่นี้ก็จะเกิดความสงบขึ้นอีกมาก

เมื่อข้าพเจ้าได้ฟังหมอเล่ามาแล้ว ก็เกิดความสนใจมากจึงบอกว่า “หมอจะกรุณาช่วยติดต่อขออนุญาตท่านมหาเพื่อให้ผมได้เขียนเรื่องนี้ขึ้นได้ไหม” หมอยิ้มแล้วบอก

ว่า "ผมยินดีจะติดต่อขออนุญาตให้ คิดว่าท่านคงไม่ขัดข้อง เพราะท่านเองก็รู้ตัวแล้วว่าท่านกำลังรับใช้กรรมและก็ไม่อยากให้ผู้อื่นได้สร้างกรรมเช่นนี้ต่อไป" หมอพูดแล้วก็หัวเราะอย่างอารมณ์ดี แม้หมอจะมีสุขภาพในปัจจุบันนี้ไม่ค่อยจะสมบูรณ์นัก แต่กำลังใจของหมอยังดีแล้วหมอก็พูดต่อไปว่า

"เมื่อก่อนผมก็ไม่เชื่อเรื่องกรรม ผมเคยล่าสัตว์ทำบาปมามาก แต่บัดนี้ผมเชื่อแล้วไม่มีอะไรสงสัยอีก ผมเองก็เจ็บป่วยออด ๆ แอด ๆ ไม่รู้จักหาย ไม่มีความสุขความสบายเลย นึกเบื่อชีวิต เงินทองทรัพย์สินก็ไม่ช่วยอะไรได้มากนัก เช่นท่านมหาเป็นตัวอย่างเวลานี้ผมคิดได้ว่าเราเกิดมาในร่มโพธิ์ของพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ประเสริฐที่สุดในโลกแต่เราก็ยังไม่รู้จักศาสนาดี เมื่อคิดแล้วก็นึกละอายในใจว่าเรานี้ไม่น่าจะเสียชาติเกิดเลย ใช้ชีวิตเวลาวัยหนุ่มให้หมดในการสร้างบาป เมื่อบั้นปลายรู้ตัวก็ควรจะทำอะไรในทางบุญกุศลสมกับได้เกิดมาในพุทธศาสนาบ้าง

ฉะนั้นบั้นปลายในชีวิตของผมถ้ายังสามารถทำอะไรได้ก็อยากจะทำอะไรให้เกิดประโยชน์เป็นแก่นสาร เมื่อเรายังมีลมหายใจยังมีชีวิตจะได้ทันตาเห็น เพราะผมมองเห็นแล้วเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยบางครั้งก็ทำให้คิดว่าทรัพย์สินเงินทองเมื่อเราไม่ใช้ให้เกิดประโยชน์เมื่อยังมีชีวิตอยู่ เมื่อเราจะตายทรัพย์สินก็ไม่สามารถจะถ่ายชีวิตเราได้ แล้วเราหาทรัพย์สินตั้งแต่หนุ่มจนแก่เพื่อประโยชน์อะไร ตัวอย่างความไม่เที่ยงตามพระท่านว่าที่เราพอจะเห็นได้มีมากมายเป็นเด่น ที่รู้ทั่วไปของโลกในยุคนี้ก็เห็นจะมีนายโรเบิร์ต เอฟ. เคนเนดี้ ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะเป็นประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาคนต่อไปสมัยหน้า ซึ่งกำลังอยู่ในท่ามกลางของประชาชนเสียงโห่ร้องแสดงความยินดีที่ชนะได้คะแนนเสียงข้างมากจากประชาชนที่นิยมตัวเขาแม้ตัวเองก็กำลังมีความตื่นเต้นดีใจเพราะมองเห็นตำแหน่งประธานาธิบดีของสหรัฐกำลังรอเวลาคอยอยู่ข้างหน้า แต่ทางพระท่านบอกว่า ในโลกนี้ไม่มีอะไรเที่ยงแท้แน่นอน ที่ไหนมีสุขที่นั่นมีทุกข์ ท่ามกลางของประชาชนโห่ร้องกึกก้องไปทั้งเมืองเพื่อแสดงความยินดีและรับขวัญ นายโรเบิร์ต เอฟ. เคนเนดี้ อย่างลิงโลดทั่วท้องถนน ทันใดนั้นเสียงปืนก็ดังขึ้นข้างตัวนายโรเบิร์ต เอฟ. เคนเนดี้หลายนัด ทำให้ผู้ชนะเลือกตั้งซึ่งกำลังตื่นเต้นดีใจก็ดับวูบลงอย่างไม่รู้ตัว ท่ามกลางผู้คนต่างแสดงความโลดเต้นโห่ร้องก็เงียบลงทันทีเพราะตกตะลึง

พึงเพลิด สิ่งที่ทั่วโลกไม่มีใครเคยนึกฝันว่าจะเกิดเหตุร้ายแรงขึ้นแต่ก็เกิดขึ้นแล้วไม่ใช่ความฝันเป็นความจริงเสียงโห่ร้องกึกก้องแผ่นดินแทบจะถล่มทลายลงของพวกสนับสนุนโห่ร้องรับขวัญ ความหวังของนายโรเบิร์ต เอฟ. เคนเนดี้ จะได้เป็นประธานาธิบดีคนใหม่อายุน้อยสำหรับตำแหน่งอันสูงส่งของสหรัฐอเมริกาในอนาคตก็ดับลงเหมือนแสงสว่างอันมีรัศมีแก่กล้าแสงสุกใสไม่มีแสงใดมาเทียบเท่าก็ดับมืดมิดลงทันที ทางพุทธศาสนาก็ชี้ให้เห็นแล้วว่า ทุกสิ่งเป็นของไม่เที่ยง อย่ามัวทนงหลงตัวว่ายังหนุ่มยังสาว ยังแข็งแรงไม่ตายง่าย ชีวิตกับความตายไม่แน่นอน ไม่มีใครรู้ล่วงหน้า สิ่งที่แน่ก็คือทุกคนต้องผจญต่อทุกข์ แม้นายเคนเนดี้เป็นคนหนุ่มมีเกียรติสูงที่จะมีอนาคตอีกไกล แต่ก็ตายอย่างไม่ทันรู้ตัว จะมีเงินมากมายหลายสิบล้าน แต่เงินเหล่านั้นก็ไม่สามารถจะช่วยแลกซื้อชีวิตของนายโรเบิร์ต เอฟ. เคนเนดี้คืนมาได้ เมื่อพิจารณาดูแล้วก็คงจะเป็นกรรมในอดีตเห็นชัดแจ้งตามหลักธรรม ทำให้ผมเกิดรู้สึกตัวคิดได้ เวลานี้ผมจัดการเลี้ยงพระทำบุญทำทานถวายอาหารคาวหวานให้ท่านมาฉันที่บ้านทุกอาทิตย์ เอาเงินทองทรัพย์สินมาแลกเป็นบุญกุศลเพื่อจะได้บารมีทานติดตามวิญญาณเมื่อสังขารดับสูญไปแล้ว แต่วิญญาณเป็นอมตะไม่สูญสิ้นและผมก็มีโอกาสได้สนทนากับพระท่านทำให้จิตใจผมสบายขึ้น และคิดจะทำประโยชน์อะไรให้แก่ส่วนรวมต่อไป

เมื่อได้ทราบว่าเวลานี้หมอได้เริ่มการก่อสร้างกุศล ทำให้ข้าพเจ้าพลอยปลื้มปีติเพราะหมอเป็นผู้ที่มั่งคั่งผู้หนึ่ง สามารถจะทำประโยชน์สร้างกุศลในทางศาสนาได้มากจึงบอกว่า "ผมขอแสดงยินดีด้วยที่หมอได้เกิดความรู้สึกในทางดีในบั้นปลายของชีวิต ผมขออนุโมทนาด้วยความจริงใจ ขอให้ช่วยกันสร้างประโยชน์ในเมื่อเรายังมีชีวิตอยู่และได้เห็นผลงานของเราเพื่อจะได้เป็นกรรมดีเกิดกุศลบารมีติดตามเราไปสู่สุคติในชาติต่อไปเพราะเรายังไม่มีโอกาสบรรลุนิพพาน ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดยังไม่รู้สุดสิ้น ผู้ไม่ประมาทย่อมคิดได้

FELIX QUI POTUIT RERUM COGNOSCERE CAUSUS. (L)

สัจธรรมแจ้งจบแล้ว สำเริงใจ
ปราชญ์ฝรั่งก็เห็นใน เรื่องนี้
สัจธรรมใช่อันใด นอกจาก ความจริง
พระพุทธองค์ทรงชี้ ช่องให้พิจารณา

DEATH DOES NOT BLOW A TRUMPET

มฤตยูมาไม่ต้อง เป่าแตร
ทุกชีวิตต้องตายแน่ ไป่เว้น
ไม่ว่าเด็กหนุ่มแก่ อย่าประมาท
มรณะสัญญาณเต้น ทุกห้วงหายใจ

คัดจากหนังสือ "ไขคำคม"

ของ ช. ชมธวัช

ไว้อาลัย

แม่กับลูกคู่ทุกข์คู่ยากของแม่

ขณะที่แม่อายุ ๒๒ ปี

ลูกอายุ ๖ ปี

กำพร้าพ่อหากมีแม่ที่รัก
คอยพิทักษ์ทุกข์ร้ายไม่เกลือกกลั้ว
อำนาจรักศักดิ์สิทธิ์กว่าฤทธิ์กลัว
แม่ทูลหัวของลูกปลูกรักเอย
หญิงคนแรกล้นพระคุณคือคุณแม่
รักลูกแท้ ไม่มีวันหันหน้าหนี
เป็นพ่อบุญ พ่อเมตตา พ่อปรานี
ให้ลูกนี้ตักตวงไม่หวงเลย
มีอะไรแม่ให้ใจเหมือนพระ
เสียสละทุกสิ่งไม่นิ่งเฉย
หวังให้ลูกสุขรื่นก็ชื่นเชย
แม่ไม่เคยคลายรักสักวัน
เมื่อลูกเศร้าแม่ก็เศร้าเข้าเปลื้องทุกข์
เมื่อลูกสุขแม่ก็สุขทุกข์ผายผัน
รักของแม่แผ่ผกปกชีวัน
ใจแม่พันผูกอยู่มิรู้วาย
ลูกอยู่ไหนใจแม่แผ่ไปถึง
รักซาบซึ้งสุจริตคิดไม่หาย
ยอมระกำลำบากตรากตรำกาย
รักใครคลายรักของแม่แท้ยิ่งนัก.

เทวดาของลูก

ผู้ให้ความระมัดระวังมากที่สุดเมื่อเราปฏิสนธิในครรภ์	คือ	แม่
ผู้ได้รับความทุกข์ทรมานมากที่สุดเมื่อเราเกิด	คือ	แม่
ผู้ที่ฟูมฟักทะนุถนอมบำรุงรักษามากที่สุด เมื่อเราเกิดแล้ว	คือ	แม่
ผู้ที่ให้ความรักและความอบอุ่นมากที่สุดต่อเรา	คือ	แม่
ผู้ที่เสียสละความสุขทุกอย่างแม้แต่เลือดในอกเพื่อเรา	คือ	แม่
ผู้ที่ป้องกันผองภัยอันตรายให้แก่เราเสมอด้วยชีวิต	คือ	แม่
ผู้ที่เห็นใจและให้อภัยแก่เรามากที่สุดเมื่อเราประสบวิบัติ	คือ	แม่
ผู้ที่รับทุกข์โทมนัสมากที่สุด เมื่อเราประสบวิบัติ	คือ	แม่
ผู้ที่เบิกบานมากที่สุด เมื่อเราประสบสมบัติ	คือ	แม่
ผู้ที่เต็มใจให้สมบัติแก่เราทั้งโลกหรือทั้งอนันตจักรวาลแก่เรา	คือ	แม่

แม่จึงเป็น "บุพเทพ" คือเทวดาองค์แรกของลูกตลอดไปชั่วนิรันดร ด้วยประการฉะนี้

แม่ลำบาก เพราะความรักลูก
ลูกสบาย เพราะความรักของแม่
แม่จนลง เพราะความรักลูก
ลูกมั่งมี เพราะความรักของแม่
แม่คิดว่า ความสุข ความมั่งมี ของลูก
คือความสุข ความชื่นใจของแม่ เพราะฉะนั้นแม่จึงอุปการะลูกทุกสถาน

รักอื่นใดไม่แท้เท่าแม่รัก ผูกสมัครสายเลือดไม่เหือดหาย
รักอื่นยังประจักษ์ว่ารักคลาย จืดจางง่ายไม่จริงดังมารดา.

แม่จ๋า

แม่เลี้ยงข้าเมื่อน้อยดังกลอยจิต
ด้วยเมตตาการุณคุณโศภิต
คุณแม่ติดอยู่กับลูกผูกสัมพันธ์

เมื่อแม่แก่ลูกต้องประคองเลี้ยง

ให้สมเยี่ยงแม่รักสมัครมั่น

ถึงแม่สิ้นชีพไปห่างไกลกัน

ความสัมพันธ์ ลูก — แม่อย่าแปร เอย.

แม่จ๋าสดับสารมติขานพจีไข ลูกนึกระลึกในคุณะเลิศประเสริฐแสน

เมื่อเช้าวันที่ ๖ กันยายน ข้าพเจ้าได้รับโทรศัพท์จากน้องว่าแม่ไม่สบายเป็นลมไป เลยไม่ได้ใส่บาตรพระลูกชาย เรื่องใส่บาตรนี้ข้าพเจ้าเป็นห่วงอยู่แล้ว ได้บอกแม่ว่าไม่ต้องใส่เองทุกวันก็ได้ ใส่แต่วันพระก็พอ แต่แม่บอกว่าเป็นความสุขใจของแม่ ก็เลยต้องตามใจ ทั้งที่ลูก ๆ ไม่อยากให้แม่เป็นกังวลต้องตื่นแต่เช้า เมื่อทราบเรื่องแม่เป็นลมข้าพเจ้าใจหายวูบลงไปทันที เหมือนมีลางสังหรณ์ใจชอบกล จึงได้ไปเยี่ยมทันทีที่ทราบข่าว ขณะที่แม่เห็นหน้าข้าพเจ้า แม่ได้พูดอย่างน่าสงสารว่า "แม่เจ็บคราวนี้ คุณน้อยอย่าเอาแม่ไปโรงพยาบาลเลยนะ" ข้าพเจ้าสงสารแม่จับใจ แม่พูดเหมือนเกรงใจ ขอร้องและวิงวอน ข้าพเจ้าจับมือแม่และตอบไปว่า "ตามใจแม่ ถ้าแม่ไม่อยากไปก็ไม่ไป" รู้สึกว่าแม่สบายใจขึ้น แม่เคยพูดว่าอยากตายอย่างสงบที่บ้าน

ต่อจากวันนั้นมา ข้าพเจ้าเลิกงานแล้วก็ได้ไปเยี่ยมแม่ทุกวัน กลับ ๑๙.๐๐ น. บ้าง ๒๐.๐๐ น. บ้าง บางวันฝนตกหนักทำให้แม่เป็นห่วงมาก ถามทุกคืน คุณน้อยกลับอย่างไร ใครไปส่ง แม่เป็นห่วงว่าข้าพเจ้าถูกฝนจะเป็นหวัดและไม่สบาย ข้าพเจ้าจึงคิดว่าไป ๆ มา ๆ อย่างนี้จะเพิ่มความเป็นห่วงให้แม่มากขึ้น จึงได้ไปค้างเสียเลย เพื่ออยู่ใกล้ ๆ แม่ พอแม่ทราบว่าข้าพเจ้าไปค้างก็ห่วงเรื่องการกินการนอนต่อไปอีก เกรงว่าข้าพเจ้าจะไม่ได้รับความสะดวกสบายไปทุกอย่าง ข้าพเจ้าได้บอกแม่ว่าแม่ไม่ต้องเป็นห่วง ข้าพเจ้าสุขสบายทุกอย่าง ดูแม่สบายใจมากที่ข้าพเจ้าไปอยู่ใกล้ ๆ

ข้าพเจ้าอยู่ไป ๆ สังเกตว่า แม่เบื่ออาหารลงอย่างรวดเร็ว แข็งใจรับประทานเพียงช้อนสองช้อนเท่านั้น เรี่ยวแรงก็ไม่มี หมอแนะนำให้ใช้น้ำเกลือช่วย วันไหนได้

น้ำเกลือ รุ่งขึ้นดูค่อยมีกำลังขึ้น พูดจาแจ่มใสขึ้น แต่อาการเจ็บปวดของแม่ก็มากขึ้น แม่นอนตะแคงขวาเรื่อย ๆ เหมือนจะช่วยกดความเจ็บปวดนั้นไว้

วันหนึ่งแม่ถามน้องว่า คุณน้อยไปไหน น้องบอกว่า คุยอยู่กับพี่อู๊ด แม่พูดว่า ปรึกษากันจะเอาแม่ไปโรงพยาบาลหรือ ข้าพเจ้าจึงให้อู๊ดเข้าไปหา อู๊ดขึ้นไปนั่งข้าง ๆ แม่ และบอกว่า ไม่ได้พูดกับพี่น้อยเรื่องโรงพยาบาล ขอให้แม่ทำใจให้สบายเถิด แม่ไม่อยากไปก็ไม่ต้องไป ลูก ๆ จะไม่ขัดใจแม่

วันที่ ๑๔ แม่ถามน้องว่า วันนี้วันที่เท่าไร น้องตอบว่าวันที่ ๑๔ แม่พูดขึ้นมาอีกว่า ขออีก ๑๐ วัน จะอยู่ไม่ได้เทียวหรือ ทั้งนี้แม่ยึดว่า วันที่ ๒๔ กันยายน เป็นวันที่เตชะตาย แม่คงอยากไปวันเดียวกับลูกชายที่รัก เมื่อตอนแม่พูดได้ แบ้นได้มีจดหมายมาจากยะลาว่า ได้ข่าวว่าแม่ไม่สบาย เป็นห่วงแม่มาก แต่ติดราชการ กว่าจะมาได้ต้องสิ้นเดือน กับขอให้แม่หมั่นรับประทานอาหารและยา แม่ต้องการอะไรบ้างให้บอกไป แม่ได้พูดขึ้นว่า แม่ไม่มีความต้องการอะไรอีกแล้ว และแม่ก็ถอนใจเบา ๆ ท่าทางอยากให้แบ้นมาเร็ว ๆ แต่ไม่พูดออกมาเท่านั้น เพราะลูกทุกคนอยู่พร้อม ขาดแต่ลูกสาวเล็กอยู่คนเดียว

ราว ๆ กลางเดือนกันยายน ท่านเจ้าคุณธรรมจินดาภรณ์ วัดราชบพิธ ได้กรุณาไปเยี่ยมถึงบ้าน ท่านมีโอกาสเทศน์ให้แม่ฟังเป็นครั้งสุดท้าย ถึงเรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นของธรรมดา ทุกคนต้องประสบด้วยกันทั้งนั้น ท่านอยากให้แม่จากไปโดยมีธรรมะติดตัวไปด้วย ไม่ต้องห่วงอะไรอีก ตามธรรมดา ท่านก็ชมว่าแม่เข้าใจธรรมะได้ดีทีเดียว (เพราะตอนแม่สบายดีวันพระได้ไปฟังเทศน์ที่วัดหิรัญรูจีใกล้ ๆ บ้านบ้าง วัดมหาธาตุบ้าง วัดพระแก้วบ้าง) ขณะที่ท่านเทศน์นั้นแม่นอนพนมมือนิ่งฟังตลอดเวลา ท่านเจ้าคุณออกไปนั่งข้างนอกแล้ว แม่บอกกับข้าพเจ้าว่า แม่ดีใจมากที่ท่านมาเยี่ยม แต่แม่ไม่มีแรงจะพูดกับท่าน ข้าพเจ้าจึงบอกว่า ไม่เป็นไร แม่ไม่ต้องพูด แม่เป็นฝ่ายฟังท่านข้างเดียวก็แล้วกัน ตั้งแต่ได้ฟังเทศน์ท่านเจ้าคุณแล้ว ดูแม่พยายามทำจิตใจให้แน่วแน่ยิ่งขึ้น เพื่อระงับความเจ็บปวด แต่ถึงอย่างไรแม่ก็ทนไม่ไหว ถึงกับเร่งให้นำไปฉีดยาเข้าไขสันหลัง ซึ่งหมอบอกว่ามีหนทางเดียวที่จะช่วยระงับความเจ็บปวดได้ ระหว่าง ๒ – ๓ วันนี้ แม่เรียกน้ำแข็งก้อน ๆ อมทั้งกลางวันกลางคืน ความเกรงใจลูก ๆ กลางคืนถึงกับขอกระติกน้ำแข็งกับช้อนเล็กเข้าไปไว้

ข้างหมอน เพื่อจะหยิบรับประทานเอง พอวันที่ ๒๐ แม่ก็เริ่มไม่รับประทานอะไรเลย แม้แต่น้ำและยา ได้แต่ให้น้ำเกลือเท่านั้น วันที่ ๒๓ เป็นวันที่หมอนัดไปฉีดยาเข้าไขสันหลัง อู๊ดกับเกษรนำรถพยาบาลของศิริราชไปรับ เวลา ๗.๓๐ น. เปลพยาบาลได้ไปเทียบกับเตียงแม่ รู้สึกว่าแม่ไม่สบายใจอยู่บ้าง ได้ถามว่ามีใครอยู่ในที่นั้นบ้างก็บอกว่าอยู่กันหลายคน แต่เปิ้งกำลังไปลางานจะตามไปทีหลัง อ๊อดจะนำรถพยาบาลของเกษตรไปรับตอนกลับบ้าน สังเกตว่าแม่ค่อยมีกำลังใจดีขึ้น

พอรถออกถึงวงเวียนใหญ่ รถติดคับคั่ง รถพยาบาลได้เปิดสัญญาณเพื่อขอทางนำคนป่วยไปโดยเร็ว เสียงดังมาก ข้าพเจ้าคิดว่าแม่จะตกใจ แต่ดูแม่ก็นอนสงบดี ไปถึง ร.พ. ประมาณ ๘.๐๐ น. เจ้าหน้าที่นำรถเข็นมาคอยรับไปพักในห้องพักคนไข้ที่ตึกผ่าตัด ข้าพเจ้าตามเข้าไปส่งด้วย เสร็จแล้วก็จะกลับออกมาคอยข้างนอก เผอิญข้าพเจ้าพบนักเรียนเก่าราชินีผู้หนึ่ง เมื่อทักทายกันและทราบว่าข้าพเจ้ามากับแม่ เธอถามข้าพเจ้าว่า ครูอยากจะอยู่กับคุณแม่ไหม ? ถ้าอยากหนูจะให้อยู่ด้วย ข้าพเจ้าดีใจและขอบใจเธออย่างมาก ข้าพเจ้าคิดว่านี่คงเป็นกุศลของข้าพเจ้าที่รักการเป็นครู จึงทำให้ได้รับความอนุเคราะห์จากนักเรียนในยามมีความทุกข์เช่นนี้ ข้าพเจ้าได้อยู่ข้างเตียงแม่ขณะรอเข้าห้องผ่าตัด จนเวลา ๑๐.๓๐น. เขาจึงเข็นรถแม่ไปทำ ระหว่างที่ข้าพเจ้าคอยอยู่กับแม่นั้น ทำให้ข้าพเจ้าปลงตก เพราะข้าพเจ้าได้เห็นคนเจ็บประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้หญิง ผู้ชาย ทุกรูปทุกนาม ต่างก็มีโรคภัยไข้เจ็บด้วยกันทั้งนั้น เด็กคนหนึ่งอายุประมาณสัก ๓ เดือนนอนดูดนิ้วมือ เพราะเขาให้อดอาหารนอนหลับปุ๋ยรอการผ่าตัด ประเดี๋ยวเจ้าหน้าที่ก็เอาผ้ามาห่ออุ้มเข้าไป น่าสงสารมาก โรคร้ายเบียดเบียนทั้งที่ยังไม่เดียงสา หญิงชราคนหนึ่งระหว่างที่นอนคอยอยู่นั้นแกเห็นคนเจ็บอื่น ๆ ออกมาในสภาพดิ้นรนกระวนกระวายทั้งนั้น แกนอนดูด้วยสีหน้าไม่ดีเลย ข้าพเจ้าอยากจะเดินไปที่เตียงแกเพื่อพูดคุยและประเล้าประโลมใจแกบ้าง แต่ข้าพเจ้าก็ไม่กล้าเดินจุ้นจ้าน เกรงใจเจ้าหน้าที่ อีกรายหนึ่งเป็นชายหนุ่ม ผ่าตัดออกมาแล้วดิ้นส่ายหน้าไปมาพูดว่าอย่าทิ้งผมนะ ๆ และน้ำตาไหล พยาบาลบอกว่า ไม่ทิ้งหรอก และใช้กระดาษซับน้ำตาให้ ข้าพเจ้าสงสารจับใจ จึงนึกปลงว่า โรคภัยไข้เจ็บนั้นย่อมมีด้วยกันทุกคน แล้วแต่กรรมของแต่ละคน ในห้องผ่าตัดทำงานกันยังกับเครื่องจักร คนนั้นเข้าคนนี้ออกอยู่ตลอดเวลา งานหนักไม่ใช่เล่น เจ้าหน้าที่ทุกคนเหงื่อชุ่มตัว

ขณะที่ข้าพเจ้ารอแม่อยู่ประมาณครึ่งชั่วโมง เขาก็เข็นรถแม่ออกมาพักในห้องเดิม ตอนนี้หัวใจข้าพเจ้าแทบหยุดเต้น ข้าพเจ้าเห็นแม่ดิ้นคล้ายกับชัก ข้าพเจ้าสงสารเป็นที่สุด หมอและพยาบาล ๕—๖ คนได้ช่วยกันจับ สักครู่หนึ่งจึงค่อย ๆ สงบลง ขณะนั้นหมอได้พูดอะไรกับเกษร เห็นเกษรชี้มาทางข้าพเจ้าซึ่งยืนอยู่ห่าง ๆ คงว่าข้าพเจ้าเป็นเจ้าของไข้ หมอได้ตรงเข้ามาพูดกับข้าพเจ้าว่า ผมเสียใจด้วย ช่วยได้เพียงเท่านี้ ทำอะไรมากไม่ได้ เพราะท่านไม่ค่อยมีกำลังแล้ว มาช้าไป ควรจะมาทำก่อนหน้านี้สักสองเดือน ท่านจะได้ค่อยยังชั่วปวด และจะทำให้รับประทานอาหารได้ ร่างกายก็จะไม่ทรุดโทรมถึงเพียงนี้ ไตที่มีอยู่ข้างเดียวก็กำลังจะทลายอยู่แล้วผมบอกคุณได้เพียงว่า ท่านจะอยู่ได้อีกไม่กี่วัน ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าได้เตรียมตัวเตรียมใจไว้แล้ว ว่าจะต้องรับพังทำนองนี้วันหนึ่งเป็นแน่ ข้าพเจ้ามือเท้าอ่อนจิตใจอ่อน หมดแรงเอาทีเดียว ตั้งแต่วันนั้นมาข้าพเจ้าเป็นคนประสาทอ่อน ไม่กล้าดูแม้แต่การให้น้ำเกลือครั้งหลัง ๆ อีกเลย เพราะความสงสารแม่ และไม่อยากให้ใส่ด้วย แต่เมื่อลูก ๆ ทุกคนก็หวังดีต่อแม่ทั้งนั้น หวังให้แม่มีชีวิตยืนนานออกไปอีก ด้วยการให้น้ำเกลือซึ่งมีวิธีเดียวเท่านั้น ข้าพเจ้าก็ไม่อยากขัดใจน้อง ๆ แต่ทนดูไม่ได้

พอข้าพเจ้าได้ทราบข่าวร้ายจากนายแพทย์แล้ว ข้าพเจ้าไม่ได้นิ่งนอนใจได้บอกน้อง ๆ ให้ทราบทั่วกัน ก่อนหน้านั้นสองวันน้องก็ได้โทรเลขไปบอกแบ้นเหมือนกัน และในวันนั้นขณะที่แม่ยังนอนพักอยู่ในห้องพักนั้น อ๊อดก็ได้รีบไปโทรศัพท์ทางไกลถึงแบ้นทันที แบ้นตอบมาว่าจะมารถเร็วให้คนไปรับที่สถานีด้วย แม่นอนพักอยู่จนเวลา ๑๕.๐๐ น. จึงได้กลับมาบ้าน วันที่แบ้นจะมานั้นคนกำลังไปรับอยู่ น้องได้บอกให้แม่ทราบระยะหนึ่งก่อน เพื่อแม่จะได้เตรียมใจรับทราบไว้ แม่ถอนใจใหญ่เบาๆ ข้าพเจ้าคิดว่าแม่คงนอนคอยการมาของแบ้นอยู่ตลอดเวลา เพราะขาดลูกสาวเล็กอยู่คนเดียว นอกนั้นอยู่กันพร้อมทั้งลูกชายหญิง เขย สะใภ้ พอแบ้นมาถึงข้าพเจ้าได้บอกให้ไปอาบน้ำเสียก่อนที่จะเข้าไปหาแม่ (เพราะเดินทางแรมคืนมาในรถไฟ) เมื่อแบ้นเข้าไปหาแม่นั้น ขึ้นไปนั่งบนเตียงจับแขนแม่บีบเบาๆ และพูดว่า "แม่จ๋า แบ้นมาแล้วจ้ะ" ทุกคนได้ยินเสียแม่ร้อง หือ! ในลำคอเบา ๆ แสดงว่ารับทราบ ดูแม่โล่งใจสิ่งที่แม่คอยได้มาถึงแล้ว แต่แม่ก็สงบเงียบ ไม่พูดอะไรเลย นอกจากพลิกไปพลิกมาหลับตาตลอดเวลา

เมื่อแม่ยังมีความรู้สึกดีอยู่ แต่ก็อ่อนเพลียมาก พระสินลูกชายได้มาเยี่ยมแม่ นั่งดูแม่อยู่ข้างเตียงแม่นาน ข้าพเจ้าอยู่ทางหัวเตียงได้บอกกับแม่ว่า "แม่คะ พระมาเยี่ยมแม่ลืมตาดูพระเสียหน่อยซิคะ" แม่ได้ยินข้าพเจ้าพูด พยายามลืมตาขึ้นด้วยความลำบาก พร้อมกับพระก็ก้มหน้าไปยิ้มกับโยมแม่ เป็นภาพที่ประทับตาและตรึงใจข้าพเจ้าอย่างยิ่ง แม่พยายามยกมือขึ้นจะพนมมือไหว้พระแต่ก็ไม่มีแรง ข้าพเจ้าต้องช่วยจับให้ แล้วแม่ก็หลับตาเรื่อยมาตั้งแต่วันนั้น เมื่อพระสินบอกกับแม่ว่าอยากจะบวช ความรู้สึกของแม่อาจจะถ่ายทอดได้ว่า

สักรวา　　มารดา　　ร่าเริงจิต
เมื่อบุตรคิด　　ผนวช　　บวชเป็นสงฆ์
ครองกาสา—　　วพัสตร์　　ระมัดองค์
อยู่ในวง　　วัดวา　　ศึกษาวินัย
ได้เห็นชาย　　ผ้าเหลือง　　เครื่องนุ่งห่ม
แม่นิยม　　ปลาบปลื้ม　　ดื่มสุขใหญ่
ลูกทำดี　　ให้แม่มี　　แต่ดีใจ
สนองบุญ　　คุณได้　　อย่างดีเอย.

นับว่าเป็นกุศลของแม่มาก แม่มีลูกเขยเป็นแพทย์ มีลูกสะใภ้เป็นพยาบาล ซึ่งช่วยเหลือได้มากและตลอดเวลา ส่วนลูกผู้ชายนั้นทุกคนได้ช่วยทุกทางเท่าที่จะทำได้ และลูกหญิงของแม่นั้น ทุกคนได้พยาบาลแม่อย่างใกล้ชิด ตั้งแต่แม่ล้มเจ็บมา ๒๕ วันไม่เคยพลาดสายตาลูก ๆ เลย ได้อยู่เฝ้าแม่กันคนละ ๓ ชั่วโมงทั้งกลางคืนกลางวัน แม่ทราบหรือเปล่าว่าเวลาที่ลูกของแม่ทุกคนได้เฝ้าแม่อยู่นั้น ไม่มีใครที่จะกลั้นน้ำตาไว้ได้สักคน

ตามธรรมดาแม่เกรงใจข้าพเจ้ามาก และมีความเชื่อมั่นในข้าพเจ้าถึงกับสั่งไว้ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้จัดการในเรื่องการทำศพแม่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแม่เคยเห็นข้าพเจ้าจัดงานเตชะก็ได้ ซึ่งขณะนั้นข้าพเจ้ามีกำลังกาย กำลังใจเข้มแข็งอยู่ (เมื่อ ๑๘ ปีมาแล้ว) กับทั้งเวลา

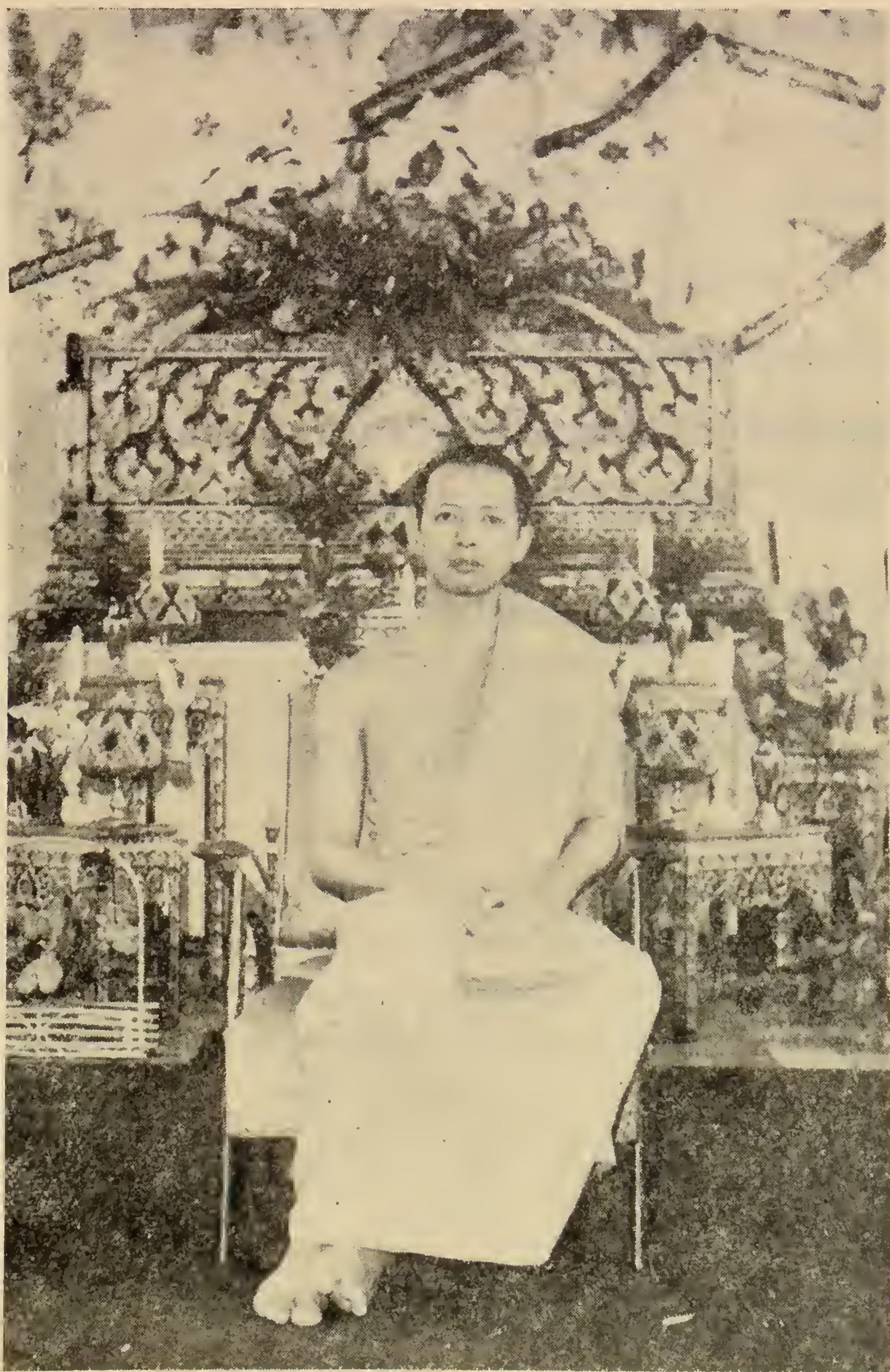
นั้นน้อง ๆ ก็ยังเล็กอยู่ แต่ขณะนี้ข้าพเจ้ารู้สึกตัวว่า งานแม่ครั้งนี้ข้าพเจ้าสิ้นกำลังกายและกำลังใจลงไปมาก ทั้งประสาทก็อ่อนหมดความเข้มแข็ง จะทำเองทุกอย่างดังแต่ก่อนไม่สมดังที่แม่ตั้งใจไว้ บัดนี้น้อง ๆ ก็โตเป็นผู้ใหญ่ด้วยกันทุกคนแล้ว ต่างก็ช่วยกันตามความสามารถของแต่ละคน ถ้าแม่ทราบได้โดยญาณวิถีใด แม่คงจะปลาบปลื้มในความสามัคคีของลูกทุกคน แม่ไม่ต้องเป็นห่วงลูกคนหนึ่งคนใดอีกแล้ว

คืนวันอาทิตย์ที่ ๒๙ ก.ย. เวลา ๔.๐๐ น. ต่อวันจันทร์เวลาที่ข้าพเจ้านั่งเฝ้าแม่อยู่คนเดียว ข้าพเจ้าได้เฝ้าดูแม่ด้วยหัวใจอันแสนเศร้า ข้าพเจ้าก้มลงจูบที่ไหล่อันสั่นระริกของแม่เบา ๆ ด้วยความสุดแสนสงสารในความเจ็บไข้ของแม่ และข้าพเจ้าได้เลื่อนลงมาจูบแขนอันเรียวบางของแม่ด้วยความสงสารในความชราของแม่ แล้วข้าพเจ้าได้เลื่อนมาจูบมืออันซีดของแม่ด้วยความเสียใจในความมรณะใกล้แม่เข้ามาแล้ว ขณะที่ข้าพเจ้าก้มลงจูบแม่เบาที่สุดนั้น ข้าพเจ้าต้องกลืนน้ำตาลงในลำคออยู่ตลอดเวลา เพราะข้าพเจ้าไม่ต้องการให้น้ำตาของข้าพเจ้าหยดลงบนตัวแม่ ข้าพเจ้าจูบแม่เป็นครั้งสุดท้ายในชีวิตที่เราเป็นแม่–ลูกกันซึ่งตรงกันข้ามกับที่แม่จูบข้าพเจ้าเมื่อข้าพเจ้ายังเล็กอยู่ แม่จูบข้าพเจ้าด้วยความรัก ความเอ็นดูทะนุถนอม ความเวทนาสงสารในการที่มีลูกเกิดมาก็กำพร้าพ่อ จูบของแม่ข้าพเจ้ายังจำได้ แม่จูบข้าพเจ้าทีไร แม่จะต้องพูดว่า "ลูกคู่ทุกข์คู่ยากของแม่" เสมอ คำพูดของแม่ประโยคนี้เองที่เป็นเสมือนตาปูตอกสลักจิตใจของข้าพเจ้าตลอดชีวิต ข้าพเจ้าไม่อาจลืมแม่ได้บางครั้งข้าพเจ้าเคยพูดกับแม่ว่า เดี๋ยวนี้ความรักที่แม่มีต่อข้าพเจ้านั้น ถูกแบ่งไปหมดสิ้นแล้วไม่มีเหลืออยู่ แต่แม่ก็แก้ว่า ไม่จริง ถึงแม้แม่จะมีลูกอีกหลายคนแต่ความรักเกิดใหม่ทุกครั้ง ความรักที่แม่มีอยู่กับคุณน้อยเท่าไรก็คงอยู่อย่างนั้น ไม่ได้ลดน้อยลงไปเลย

ข้าพเจ้าและน้อง ๆ ทุกคนได้ทำหน้าที่ลูกที่ดีของแม่แล้วทุกอย่าง สมดังความตั้งใจของแม่ ดังพระราชนิพนธ์สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าว่า

เมื่อแก่เฒ่าหมายเจ้าช่วยรับใช้
เมื่อยามไข้หมายเจ้าเฝ้ารักษา
เมื่อยามถึงวันตายวายชีวา
หวังลูกช่วยปิดตาเมื่อสิ้นใจ

ข้าพเจ้าเสียใจมากอีกอย่างหนึ่ง เมื่อวันบวชพระสินนั้น เมื่อบวชเสร็จแล้ว ข้าพเจ้าเกรงว่าแม่จะเพลียมากเกินไป เพื่อนกระซิบบอกข้าพเจ้าว่าดูแม่หน้าซีด แต่แม่ยิ้มแย้มแจ่มใสด้วยความปีติโสมนัส ข้าพเจ้าจึงรีบจูงแม่ไปคอยพระอยู่ที่กุฏิก่อนเพื่อพักผ่อน กลัวแม่จะหิวจึงให้รับประทาน แซนวิช น้ำหวาน แม่เลยไม่ได้ถ่ายรูปร่วมกับพระลูกชาย พอทราบว่าพี่ ๆ น้อง ๆ และพ่อถ่ายรูปร่วมกับพระ ข้าพเจ้าบ่นเสียใจที่แม่ไม่ได้ถ่ายด้วย แม่ตอบข้าพเจ้าว่า ไม่เป็นไร ไว้พระจวนสึกแม่จะไปถ่ายด้วย ในที่สุดก็เป็นความจริง

เหมือนกัน อีกสามวันพระจะสึก แม่ก็ได้ถ่ายร่วมกับพระลูกชายคนเล็กของแม่ในสภาพเช่นนี้

ข้าพเจ้าได้อ่าน "พุทธประวัติทัศนะศึกษา" ตอนที่พระสัมพุทธเจ้าประทานโอวาทแก่พระอานนท์ ดังนี้

ครั้งหนึ่ง พระอานนท์เถระ เข้าไปในวิหาร ยืนเหนี่ยวกลอนประตูวิหาร ร้องไห้ คิดสังเวชตัวเองว่าอาภัพ อุตส่าห์ติดตามปฏิบัติพระสัมพุทธเจ้าประดุจเงาตามติดพระองค์ โดยมุ่งยึดเอาพระองค์เป็นนาถะ เพื่อทำความสิ้นทุกข์ พระสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้นก็จะเสด็จปรินิพพานในราตรีนี้แล้ว ทั้งที่เราเองก็ยังเป็นเสขบุคคลอยู่

พระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้ทอดพระเนตรเห็นพระอานนท์ในที่นั้นรับสั่งถามภิกษุทั้งหลาย ครั้นทรงทราบความแล้ว ตรัสให้ไปตามพระอานนท์เข้ามายังที่เฝ้า แล้วตรัสว่า "*อานนท์ อย่าเลย ท่านอย่าเศร้าโศก อย่าร่ำไรเลย เราได้บอกแก่เธอแล้วมิใช่หรือว่า สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยงถาวร จะหาความเที่ยงแท้จากสังขารได้แต่ที่ไหน ทุกสิ่งที่มีเกิดในเบื้องต้นแล้ว จะต้องแปรปรวนในท่ามกลาง ที่สุดก็ต้องสลายลง เช่นเดียวกันหมด*"

ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าอ่านแล้วอ่านอีก ก็ไม่วายเศร้าโศกคิดถึงแม่

ข้าพเจ้าและน้อง ๆ กราบขอบพระคุณและขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือด้วยกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ ในการเจ็บไข้ จนถึงแก่กรรม ตลอดจนงานฌาปนกิจของแม่ครั้งนี้ หากมีสิ่งใดบกพร่องโปรดอภัยด้วย

ข้าพเจ้ากราบขอบพระคุณท่านเจ้าของหนังสือและโคลงกลอนต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าคัดมาลงในเล่มนี้ และกราบขอบพระคุณทั้งพระสงฆ์และฆราวาส ที่ได้กรุณาแนะนำ ช่วยเหลือ และให้ยืมมาคัดลอกบทความ ข้าพเจ้าเลยถือโอกาสขออนุญาตท่านเจ้าของด้วย เพราะข้าพเจ้าไม่สามารถติดตามไปขออนุญาตจนถึงตัวทุกท่านได้ ข้าพเจ้าหวังในความกรุณาของท่านเพื่อเป็นวิทยาทาน

ม.ล. นกน้อย กาญจนลักษณ์

ร.ร. ราชินี

แม่ที่บูชาของลูก

นับตั้งแต่แม่ได้ล้มป่วยกระเสาะกระแสะมา ลูกก็ใจไม่ดีตลอดเวลาเพราะโรคมะเร็งนี้ใคร ๆ ก็ทราบว่าไม่มีทางที่จะรักษาให้หายได้ หลังจากผ่าตัดไตมาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์แล้ว แม่ก็ฟื้นขึ้นมาเล็กน้อย แล้วก็มีแต่ทรงกับทรุด ระยะหลังพวกลูก ๆ ก็ได้เฝ้าพยาบาลมาอย่างใกล้ชิดจนวาระสุดท้าย คือ วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๑ เวลา ๒.๐๕ นาฬิกา

นับแต่นี้ต่อไป พวกลูกและหลาน จะไม่มีแม่ ย่า และยายที่จะให้ความอบอุ่น ให้คำสั่งสอน และคำปรึกษาหารืออีกแล้ว จะมีแต่ความว้าเหว่

แม่เป็นคนที่รักลูกและหลานเป็นชีวิตจิตใจ ใครจะมีทุกข์หรือเดือดร้อนแม่เป็นต้องพยายามขจัดปัดเป่าให้เสมอ แม่พยายามเป็นอย่างยิ่งที่จะให้ลูกหลานสมานสามัคคีกัน ฉะนั้นความหวังของแม่นี้ ลูกและหลานทุกคนจะพยายามรักษาไว้ให้จงได้

ข้าพเจ้าเป็นลูกที่อยู่ใกล้ชิดแม่ตลอดมา จึงได้แต่มีความเศร้าโศกและคิดถึงแม่เป็นที่สุด ไม่ว่าเวลาใด หรือเห็นสิ่งใดที่แม่เคยชอบเคยใช้ บุญใดที่ลูกได้ตั้งใจทำเสมอมา ขอให้ผลแห่งบุญนั้น จงนำแม่ของลูกไปสู่สุขคติในสัมปรายภพ

จากลูก

เลียบ ศุกระชาต

จากลูกของแม่

ตั้งแต่ลูกจำความได้ แม่ต้องเหน็ดเหนื่อยต่อการเลี้ยงดูลูกมากที่สุด เพราะแม่มีลูกหลายคน และแม่ไม่ยอมให้ใครเป็นผู้เลี้ยงเลย แม่ต้องเลี้ยงด้วยมือของแม่เองทุกคน ทั้งนี้แม่ให้เหตุผลว่า ใครจะเลี้ยงดูลูกได้ดีที่สุดเท่าแม่ ประกอบกับแม่เป็นคนรักหวงลูกมาก ไม่ต้องการให้ลูกไปติดคนเลี้ยง แม่ต้องการให้ลูกรักสนิทสนมกับแม่มากกว่าคนอื่น จนกระทั่งชั้นหลานแม่ก็ยังเอามาเลี้ยงเสียเองเช่นกัน แม่ไม่เคยจืดจางความรักที่มีต่อลูกหลานเลย

ลูกเป็นเด็กขี้โรคมาแต่เล็ก แม่ต้องเสียเวลาประคบประหงมมากกว่าพี่น้องคนอื่น ๆ ถึงแม้จนเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ตาม แม่ก็ยังเป็นห่วงใยสุขภาพอยู่เสมอ ยามใดที่ลูกไม่สบาย แม่จะต้องมานั่งเฝ้าพยาบาลดูแลเอง ทำให้ลูกอบอุ่นใจเหมือนเมื่อยังอยู่ในวัยเด็กไม่มีเปลี่ยนแปลง โอ้ ต่อไปนี้ใครเล่าจะเฝ้าห่วงใยอาการทุกข์สุขของลูก

ตั้งแต่แม่เริ่มเจ็บ ลูกไม่มีความสบายใจเลยต้องถามอยู่ตลอดเวลาว่าแม่เป็นโรคอะไร ได้สวดมนต์อธิษฐานทุกค่ำคืนขอให้แม่หาย ทั้ง ๆ ที่รู้ว่ามันเป็นไปไม่ได้ ถึงกระนั้นลูกก็ยังหวัง หวังว่าแม่อาจจะฟื้นขึ้นเช่นคราวหลังผ่าตัดซึ่งตอนนั้นแม่ก็นับว่า อาการหนักมากอยู่ แต่แล้วก็หายวันหายคืนราวกับปฏิหารย์ ซึ่งทั้งนี้เข้าใจว่า แม่อยู่มาได้ด้วยกำลังใจแท้ ๆ ด้วยในขณะนั้นพวกลูก ๆ ทราบดีว่าแม่เป็นโรคอะไร น้องคนเล็กจึงบอกว่าจะบวชให้แม่ชื่นชม แม่ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาอย่างมาก จึงเกิดปลื้มปิติหายจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง เพื่อเตรียมบวชลูกด้วยความปลื้มใจยิ่ง หลังจากงานบวชแล้วรู้สึกว่าสุขภาพเริ่มทรุดลง คงเป็นด้วยกำลังใจที่ต่อต้านโรคมาเป็นเวลานานถึง ๕ เดือนเต็มลดน้อยถอยลง และทั้งตัวแม่เองก็คงคิดว่าได้ประกอบหน้าที่ครั้งสุดท้ายเสร็จเรียบร้อยหมดห่วงแล้ว สังขารจึงไม่อาจฝืนต่อไปได้อีก

ขณะที่นั่งเฝ้าพยาบาลแม่ ลูกมีความทรมานใจแสนสาหัส ถึงแม้แม่จะไม่ได้แสดงความเจ็บปวดทุรนทุรายเช่นคนไข้รายอื่น ๆ ที่เป็นโรคนี้ก็ตามเพราะแม่เป็นผู้ที่มีความ

อดทนเป็นที่สุด ลูกจึงจำได้ไม่ลืมเลย คืนหนึ่งแม่ลืมตาขึ้นเห็นลูกยังคงนั่งโบกพัดให้อยู่ แม่บอกว่า "ไปนอนเสียเถิดลูก ดึกดื่นแล้ว เดี๋ยวจะไม่สบายไป" ดูเถิด น้ำใจแม่ ! แม้แต่เจ็บหนักยังไม่วายเป็นห่วงลูก

ถึงแม้แม่จะสูงอายุแล้วก็ตาม แต่แม่ก็ยังสมบูรณ์แข็งแรงดี ชอบทำกับข้าวให้ลูกหลานรับประทานเอง ยามใดที่ลูกหลานมาห้อมล้อมพร้อมหน้ากันเต็มบ้าน จะเป็นยามที่แม่มีความสุขที่สุด แม่เป็นผู้ใหญ่ที่ใจดีและรักเด็กมาก ไม่เฉพาะแต่คนในบ้านเท่านั้น แม้แต่เพื่อนบ้านใกล้เคียงแม่ก็เผื่อแผ่โอบอ้อมอารี ช่วยเหลือเกื้อกูล จนเป็นที่รักของคนทั่วไป การจากไปของแม่จึงทำให้ทุกคนเสียใจอาลัยมาก

ขอให้กุศลผลบุญที่ลูก ๆ ร่วมกันบำเพ็ญ จงดลบรรดาลให้แม่ได้รับและนำสู่สุขคติสมความปรารถนาด้วย ถ้าชาติหน้ามีจริง ขอให้ได้เกิดเป็นลูกแม่อีก

ลูก

พิมพ์ที่กรุงสยามการพิมพ์ ๑/๑ ถนนราชบพิธ พระนคร
นายจุมพล เชษฐพงศ์พันธ์ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๑๒ โทร. ๒๕๘๑๗